АНАТОЛЬ БАРОЎСКІ

Алачка, альбо норавы савецікусаў

Анатоль Бароўскі

АЛАЧКА, АЛЬБО НОРАВЫ САВЕЦІКУСАЎ

аповесць

Алачка, альбо норавы савецікусаў

(Зуб мудрасці, альбо норавы савецікусаў)

1.

Алачка любіла раскошу.

Не так каб і надта, але ўсё ж... Дробязныя перашкоды ці бытавая неўладкаванасць раздражнялі і прыгняталі яе, быццам напаміналі, што яна такая ж, як і ўсе. Ну, амаль усе, у якіх нечага не стае, у нечым маюць патрэбу, праз што і пакутуюць простыя смяротныя, сварацца, нават ненавідзяць адно другога... Яна ж гэтага баялася, і лічыла, што калі хапае ўсяго з коптурам, то і жыццё праходзіць гладка і спакойна.

Алачка – Скарпіён. Нарадзілася пад такой зоркай, якая дае права рабіць іншым балюча, наносіць нечаканыя ўколы і ўдары, тым самым улагоджваючы сваю неспатольную і жорсткую душу...

Можа наплесці сяброўцы ці знаёмай такой лухты ці бязглуздзіцы, што і не разбярэцца тая, дзе праўда, а дзе мана, а яна і брывом не павядзе ад сваёй прамоўленай хлусні, уздыхне толькі, закаціўшы вочы недзе пад лоб, слязу ружовую на шчаку выкаціць, пакажа, прадэманструе свае душэўныя пакуты, як ёй цяжка жывецца на гэтым свеце. У голасе пры гэтым могуць зажурчэць адначасна і чуллівыя ноткі, ад чаго новы, зусім незнаёмы чалавек, які сустрэнецца ёй, ды што незнаёмы, нават самая задушэўная і блізкая сяброўка, якая ведае-знаецца з Алачкай не адзін год, можа ўспрыняць усё за чыстую праўду і міжволі агорне яе шчырае шкадаванне да няшчаснай... А незнаёмец ці незнаёмка пранікнецца да яе такім жалем і спачуваннем, што гатовы кінуцца ў бой з крыўдзіцелем, каб абараніць няшчасную жанчыну ад нечаканых і жорсткіх udараў лёсу...

Алачка калі ў нешта ўглядаецца, дык заўсёды

прымружвае вочы. Яна трошкі падслепаватая, хаця баіцца насіць акуляры, каб, крый Божа, не выдаць свой узрост. Гэтая тэма для яе балючая. Яна вельмі ж не хоча старэць, і марыць толькі пра адно – надоўга застацца ў сваім узросце, каб мужчынам кружыць галовы. У яе проста сэрца кроўю абліваецца, калі бачыць ці чуе, як гавораць пра нейкую жанчыну, што тая выглядае нашмат маладзей за свае гады. Тады ў яе надзімаюцца наздрыны на востранькім носіку, наліваюцца чырванню шчокі, і яна не можа ўжо вымавіць і слова – “душыць яе жаба”, забівае ад рэўнасці і зайздрасці дыханне...

Алачка – доктар. Ды не абы-які, а зубны, стаматолаг. Гэта табе не ў вушы заглядваць ці дно ў вачах правяраць, а самая што ні на ёсць з прэстыжных прафесій – зубы баляць амаль у кожнага чалавека, і той, кожны, гатовы аддаць усё, каб пазбавіцца ад болю і адзець на зуб каронку... О, тут наша гераіня заўсёды на вяршыні славы! Тут ужо яна свайго не ўпусціць. Яе учэпістасці можа пазайздросціць нават і шуляк – што пападзе ў яе рукі, ніколі не выслізне, не вырвецца, як сядно прыклеіцца імгненным клеем – мёртва, моцна...

На працы між сабою яе празвалі Тышто альбо Ашто. Калі Алачка выказвае здзіўленне ці недавер, то абавязкова акругліць вочы, якія ў яе пастаянна зацягнуты нейкай шэрай празрыста-мройнай павалокай, і запытае як быццам наіўна:

– Ты што?

Калі ж яна хоча пра нешта пахваліцца ці паведаміць, а ёй пярэчаць ці не згаджаюцца, то абавязкова ў такім разе можна пачуць:

– А што? Хай ведаюць, хто я...

Гэтыя два выразы – неад’емныя атрыбуты ў яе лексіконе, і маюць яны шмат якіх адценняў і значэнняў. Алачка лічыць сябе інтэлігенткай, і гэтае права ёй дае тое, што яна мае вышэйшую адукацыю і што яна ўрач. “Мы ж урачы, а, значыць, інтэлігенты, уладары

блакітнай крыві” – любіць яна часта націснуць на рычагі і педалі сваёй упэўненасці. Муж яе, Віця, калгаснік, значыць, мужык неабчасаны, хаця ж і ён доктар, заканчваў той жа інстытут. Бацькі яго не ўдаліся ў інтэлігентаў – гаспадар круціў баранку, а маці амаль зусім не працавала – гадавала дзяцей.

Ала нарадзіла двое сыноў – Віцьку і Міколку. Тут ужо з мужам адразу ж вызначылі іх лёс – сыны будуць вучыцца толькі ў інстытуце міжнародных зносін. І толькі там. А што? У гэтай задуме галоўнае падмазаць у школе – каб хлопцы мелі пры сканчэнні залатыя медалі.

“Падмазаць” жа было за што і чым: у Алачка шыфаньер забіты французскімі духамі і парфумай, каньякамі розных марак. Усяго хапіла б ні то што адной класнай і асноўным настаўнікам класа, а нават і ўсёй школе, нават і райана. А што? Гэтак жа потым можна падкупіць і ў інстытуце, галоўнае ведаць, на каго выйсці, каму даць у лапу. Але “духоўны” і “каньячны” запас не быў галоўнай крыніцай, якая давала ўпэўненасць у заўтрашнім дні, гэта дапаможная, ускосная нават, так бы мовіць, падмазка, асноўная ж – за сямю пячаткамі. Аднойчы за п’яным сталом Віцечка прабалаболіў, што ў малочным бітоне ў яго забіты адныя соценныя купюры...

Хлопцы не паверылі, п’яна крутанулі галовамі, вочы вылупілі, перапыталі, ці праўда. Тады і дайшло да яго нешта, апамятаўся, пакрыўдзіўся на самога сябе за раскрыццё тайны, і ён нечакана для іх сам сабе пад нос падставіў дулю, разрагатаўся:

– Авой, як вам лёгка лапшу на вушы вешаць. Як у тым анекдоце: Рая лапшу варыць, а Міхал Сяргеевіч нам яе на вушы развешвае...

Хлопцы разрагаталіся, забыўшыся адразу пра яго жарт пра бітон.

Віктар з Алачкай у разводзе. Але і ў разводзе яна не выпускае яго са сваіх кіпцюрыкаў. Трымала ўсё ж не яна, а дзеці. Пры сваіх заганах і недахопах ён

клапаціўся пра іх – каб паказаць на працы перад сваімі калегамі і супрацоўнікамі, што ён не падонак, што і ў яго ёсць душа, шкадаванне да сваіх нашчадкаў. Так, да дзяцей ён адносіўся з павагай, ускладаў на іх вялікія спадзяванні. Былая жонка магла суткамі расказваць калегам і сяброўкам пра тое, які ён агідны чалавек – на дзяцей нуль увагі, і што ёй прыходзіцца ўсё рабіць самой. А недахопу ў слухачах не было – кожны дзень хворыя сядалі ў яе крэсла і, што паробіш, слухалі яе горычную споведзь. І тады раз-пораз яна ўстаўляла нязменнае “а што?”, чакаючы пацвярджэння сваёй праваты. Любіла падаграваць сябе жаласцю, падахвочвала сама сябе, уваходзіла ў ролю маладой і прыгожай, але пакрыўджанай жыццём жанчыны, старалася выклікаць да сябе спачуванне, спачуванне яе гору і слязам, што ліліся тут жа, у прысутнасці таго, хто сядзеў у крэсле і слухаў яе жыццёвую споведзь.

– Ён загубіў маё жыццё, – амаль што румзае Ашто, выцірае нос ружовай насовачкай, якая разносіць водар няўлоўных французскіх духоў, і бярэцца урэшце-рэшт за бор-машыну, і Віталь Цаплеевіч, на дадзены момант яе пацыент, “хворы”, уздыхнуў ад радасці, што маналог дакторкі скончыўся, напруціўся ўсім целам, аддаўся ўладзе медыцыны, савецкай медыцыны...

Дакторка падслепавата ўглядваецца ў раззяўлены рот, закладвае металічнае люстэрка, зноў націскае нагой на педаль рухавіка і ён пагрозліва завывае – бор-машына угрызаецца ў хворы зуб. Чуецца пах паленага, ідзе дым, а Віталь курчыцца ад болю, спрабуе нешта сказаць. На яго вачах слёзы, на ілбе выступіў халодны пот.

– Пацярпіце, бальной, пацярпіце, – уладарна загадвае дакторка, кідае позірк на яго жонку, што сядзіць на крэсле ля дзвярэй – прывяла мужа ў паліклініку. – А вы, здаецца, у “Акіяне” працуеце?

– Ага, – бянтэжыцца чамусьці жанчына, не здагадваючыся, куды хіліць дакторка, – так, загадваю аддзелам...

– Здаецца, учора ікра паступіла да вас... Вось пакуль я

буду лячыць вашага мужа – а гэта яшчэ каля гадзіны будзе, бо у Віталія Цаплеевіча вельмі ўсё запушчана, – ці не змаглі б вы за гэты час прывезці мне тры-чатыры бляшаначкі. Вельмі трэба. Дзеці хворыя, на ўліку ў дыспансеры...

Ала – сама цнатлівасць, сама невінаватасць. Папрасіла яна такім няшчасным голасам, што хіба ж адмовіш гаротнай жанчыне, якая так клапоціцца пра сваіх дзетак, і во, яе мужа, што сядзіць у крэсле, палечыць добра...

– Добра, я пастараюся, – паднялася жанчына, паглядзела на мужа, які сядзеў да яе спіной – хацела пераглянуцца з ім, удакладніць нешта, але, уздыхнуўшы, адчыніла дзверы і выйшла ў калідор.

Алачка нахілілася як мага ніжэй да хворага, пачала пільна ўглядацца, вызначала, што будзе далей рабіць...

2.

– Ты куды сёння?

Пытанне для дзяўчыны прагучэла як чароўная незямная мелодыя, доўгачаканая, жаданая, і яна аж спалохалася свайго радаснага прадчування – ён, Віцечка, якога яна сніла, якім жыла, якога раўнавала да ўсіх дзяўчат усіх курсаў і патокаў, якіх ён вадзіў да сябе ў пакой, першы загаварыў нечакана з ёю. А то ж ніколі і не глядзеў у яе бок, колькі ні сілілася прыкаваць яго ўвагу да сябе, – як і не існавала яе на зямлі.

– Не ведаю...

Голас ціхі, затоены, з прыдыхам. Часцей забілася сэрца: “Чаго спытаў? Няўжо закадрыць мяне хоча?”

– У мяне ёсць выдатная бразільская кава. Ты любіш, Алачка, каву?

– Люблю. А дзе твае сябры?

– Сябры? – Віктар перапытвае і смяецца, глядзіць на яе сінімі вачыма – ведае, чаго цікавіцца дзяўчына, адзіноты хоча. – Гуляць пайшлі. І гуляць будуць да заўтрашняга вечара...

– Гуляць? Да заўтрашняга вечара?

Яна не разумела. Выгляд зрабіла, што не зразумела, хаця ўсё выдатна ведала наперад – і пра тое, што ў пакоі Віктара адначасова маглі знаходзіцца цэлую ноч па дзве, а то і па тры пары, займацца ў адкрытую каханнем, распрануўшыся дагала, не саромеючыся адно аднаго. Потым мяняліся дзяўчатамі і хлопцамі, і ніхто ні на кога не скардзіўся, не раўнаваў. Наладжваўся сапраўдны эдэм.

Перапытала здзіўлена-наіўна:

– Жартуеш?

– Ды не. Проста Колабаў з’ехаў дадому – з маці нешта там здарылася, а Макушнікаў падаўся ў Зялёны Луг на п’янку – дзень нараджэння свайго родзіча, сказаў, што начаваць там будзе, што п’яны праз увесь горад ехаць не хоча...

Яна нейкі час раздумвала, зазірнула наіўна яму ў вочы:

– А гэта нічога, што мы будзем адныя? Ты ж нічога не дазволіш сабе, праўда?

Ён зноў рагоча, у яго блішчаць роўныя зубы, пра якія так падрабязна гавораць на занятках і лекцыях, якія некалі прыдзецца ім лячыць, пламбіраваць, вырываць... Юнак упэўнены у сабе, ён атлетычна складзены, ходзіць пружыніста, бы кот. Яго і сапраўды празвалі за вочы катом, ды яшчэ і памыйным. З-за таго, што таптаў дзяўчат без разбору і сумневу, нават мог і не ведаць, як каторую і завуць. Але ж сілком да сябе ён іх не цягнуў – самі прыставалі да яго, навязваліся настойліва і бессаромна.

– Праўда, Алачка, як скажаш, так і будзе.

– Ну, глядзі. Я паверыла табе.

– Правільна, што паверыла. Праз гадзіну чакаю цябе.

... Яна зайшла ў пакой смела, як быццам і прыходзіла туды кожны дзень. Не здзівілася эратычнаму календару, які вісеў над ложкам Віктара – маладыя дзявочыя грудзі ўпірался ў валасатыя грудзі юнака. На ложку ляжаў такі ж часопіс, на вокладцы якога буйным планам у натуральных колерах было паказана інтымнае дзеянне... Ала з абыякавым выглядам, быццам стары “Огонёк”, узяла і пачала гартаць бліскучыя старонкі.

Спачатку ў яе ледзь прыкметна заружовіліся шчокі, потым адчула, як нешта соладка-мройна кальнула ў саскі грудзей і скроні, па целе разлілася млявасць і неадольнае жаданне патушыць пажар, які паміма яе волі разгараўся ў ёй...

Запахла кавай. Ён заварваў і назіраў за ёю, прасочваў яе рэакцыю ад фотаздымкаў. І не памыліўся – дзяўчына ела вачыма ў старонкі, у яе пачало забівацца дыханне, позірк абвалокваўся санліва-пажадным шалам... Госця перагарнула апошнюю старонку, калі гаспадар падсеў на табурэцік і падаў ёй кубачак кавы. Яна падзякавала, падкурчыла пад сябе ногі, уладкоўваючыся на яго ложку. Віця дастаў з тумбачкі пляшку каньяку і, не пытаючыся ў яе згоды, ладна лінуў у кубак. Яна і не пярэчыла, прымала ўсё так, як ён і дыктаваў.

Ад гарачай кавы і каньяку злёгку закружылася галава, пакойчык адразу падаўся маленькім і ўтульным, а хлопец яшчэ больш прывабным і жаданым. Ён дапіў каву, каньяк, сеў побач, глядзеў, не адрываючыся ад яе.

– Табе падабаецца наша логава?

Пытанне прашаптаў амаль нячутна, затоена, як бы запрашаючы да інтымнасці, яшчэ, каб пачуць яе адказ і пераканацца – ці “саспела”, ці не будзе марокі з ёю

далей.

– Дужа падабаецца. Утульненька...

Голас быў той, які і хацелася, які сведчыў пра тое, што госця даўно ведала, што яе чакае ў гэты вечар і ноч.

Рука легла на яе голае плячо. Адчуў, як яна ўздрыгнула, стала часцей дыхаць, а потым як абвяла – рукі не прымала, яго не адпіхвала, слухала і чакала, што будзе далей. Потым яго пальцы расшпілілі верхнія гузічкі яе сукенкі, пасля апусціліся яшчэ ніжэй. Бюстгалтар на спіне пстрыкнуў, расшпіліўся, і ён падняў яго вышэй невялічкіх белых грудзей, асцярожна дакрануўся губамі да ружовага саска, ухапіў на ўвесь рот...

Алачка выгнулася, застагнала, бязвольна апусціла рукі.

“Ты ж даўно гатовая, а я ацягваў час, – слаба дакараў ён ужо самога сябе, даючы волю рукам, распранаючы яе пакрысе з салодкім прадчуваннем блізкасці і авалодвання ёю. – Пераспела нават, зачакалася...”

Яна спала ў яго ложку да раніцы. Дакладней, заснула толькі пад раніцу. Засынаючы, прашаптала мройна на вуха:

– Віцік, а ты са мной жэнішся?

У адказ маўчанне. Толькі ўздыхнуў, усміхаючыся, гледзячы на яе стомленую і ўлагоджаную.

– Жэнішся? Скажы, Віцік. Я цябе даўно люблю, даўно кахаю. З першага, лічы, курса, як убачыла, так і рашыла, што ты мой будзеш, толькі мой...

“Бач, як вылічыла... Як бухгалтар...”

– А як жа жонка, Алачка? У мяне ж дачка расце.

– Ну і што? І ў нас будзе. І не адна дачка, а яшчэ і сыны. Ад гэтай ночы нешта будзе. У мяне акурат залатая сярэдзінка – так што ты папаў як у яблычка...

Адчуў, як на ілбе выступіў пот. Не, гэтая дзяўчо не тыя, што прыходзілі да яго перад ёю. Тым абы ноч, і выпіць каб добра, а гэтая... Сабе на ўме – як гадзюка падпаўзла да яго, цнатлівай прыкінулася. Во ўліп... І як толькі вырвацца з яе цянётаў? І ці здолее тое зрабіць? І быў ужо не рады, што зацягнуў яе да сябе, больш таго, праклінаў сябе за бяздумнасць і неабачлівасць...

– Спі. Днём пра ўсё пагаворым.

– Добра, Віцік, добра, мужанёк мой дарагі...

Студэнтачка не жартавала, яна гаварыла праўду і ад чыстага сэрца верыла, што яно так і будзе. Яна так задумала, яна так рашыла. А што?!

3.

Студэнтам прыходзілі лісты на адрас медыцынскага інстытута.

У галоўным корпусе, у файе, стаяла скрынка з ячэйкамі ў алфавітным парадку. Дзіўна, але пісьмы Алачка і Віктар бралі з адной ячэйкі пад літарай “Ш”. Яна – Шалова, ён жа – Шарамецьеў. Граф Шарамецьеў – так жартоўна называлі яго тыя, хто ведаў яго ці хадзіў у сябрах.Яна падцікавала пісьмо жонкі да графа, узяла непрыкметна ад чужога вока, сунула ў сумачку. Пакуль пажылы дэкан Іван Піліпавіч Будзень (аказалася, што родны дзядзька Віктара, і што ёй вельмі імпанавала на будучае) чытаў студэнтам уводзіны да лекцыі аб аказанні неадкладнай хуткай дапамогі, яна прачытала жончын ліст.

“Дарагі Віцечка! – пісала жонка. – Чаму ж так рэдка пішаш і прыязджаеш? Мо знайшоў якую там – прыгажэйшую і маладзейшую за мяне? Жартую... У нас усё добра. Ірачка паправілася ўжо, а то ж доўга хварэла, мы табе і не пісалі пра тое – не хацелі турбаваць, бо ў цябе ж вучоба і хваляванне можа перашкодзіць, выбіць з напружанага рытму. Бацькі твае

пачуваюцца нічога, заходжу да іх амаль кожны дзень. Свякруха бадзёрая, бегае, а вось свёкар пачаў чамусьці здаваць – мусіць, хвароба даймае яго...”

– Хваробы зубоў, якія акружаюць зубы тканак, захворванні зубных радоў сустракаюцца даволі часта, – працягваў сваю лекцыю Іван Піліпавіч. – Не меней часта назіраюцца ненармальнасці развіцця сківіц (анамаліі развіцця), якія ўзнікаюць у выніку самых разнастайных прычын. Пасля транспартных і вытворчых пашкоджанняў, аперацый на твары і сківіцах, калі пашкоджваюцца ці выдаляюць вялікую колькасць мяккіх тканак і касці, пасля агнястрэльных раненняў не толькі маюць месца парушэння формы, але і значна пакутуе і сама функцыя...

Алачка амаль не слухала дэкана, адвярнулася да акна і думала пра сваё, будавала планы, мроіла, узважвала, планавала...

– Гэта тлумачыцца тым, што сківічная сістэма у асноўным складаецца з касцявога шкілета і апорна-рухальнага апарата. Лячэнне паражэнняў гэтага апарата заключаецца ў прымяненні розных артапедычных апаратаў і зубных пратэзаў. Э-ээ... Распазнаванне ці вызначэнне характару пашкоджання, захворвання і складанне плана лячэння з’яўляюцца раздзелам урачэбнай дзейнасці... Э-эээ...

Алачка яшчэ раз прачытала ліст да апошняга радка, як усё роўна купалася ў чужой рэчцы сямейнага шчасця і жыцця, тым часам і сабе выбірала месца. Не зразумела толькі – кахала аўтарка ліста свайго мужа ці не. А хоць бы і кахала, то што з таго? Цяпер яна, Алачка, кахаць яго будзе. І нічога, што хлопцы заглядваліся на яе, не толькі каханне, а і сэрца прапаноўвалі ёй. Няма дурных: пакуль яны яшчэ дасягнуць сваіх вяршынь у жыцці, навучацца кахаць, як след, яна ўжо будзе на сваім Алімпе дабрабыту і шчаслівых уцех. Тут жа гатовы, спечаны, бяры яго і карыстайся, рабі з яго, што хочаш... Не любіла яна маруднасці і няпэўнасці – падавай ёй адразу і ўсё да кропелькі.

То ж трэба не так даўно паклікаў яе студэнт з суседняй групы ў кіно. Проста падышоў да яе і сказаў, што ёсць два білеты на забойны фільм. Хлопец недзе з-пад Лельчыц, апранаецца абы-як, гаворка – не зразумець, пра што гаворыць – “брукі”, “пачаму”, “жэншчыны”, “у чачэніі” – у палюбоўнікі набіваецца. Яна змерала яго з ног да галавы, абразліва, з вышыні свайго інтэлігенцкага палёту, сказанула яму:

– От тебя, дорогой, навозом еще деревенским несёт...

Той сумеўся, не рашаўся нават адказаць гэтак жа, бо не чакаў ад яе пачуць такой абразы. Пачырванеў, павярнуўся і пайшоў прэч. Дні і ночы сядзеў над канспектамі, рыхтаваўся да экзаменаў, а тут рашыў адвесці душу з дзяўчынай, не замахваючыся нават на нешта інтымнае... Напароўся. Як на міне падарваўся.

Не ведаў, а мо толькі адчуваў, што дзейнічаў закон, які падзяляў людзей на гарадскіх і вясковых. Горад пагардліва ставіўся да вёскі, пакепліваў з хлопцаў і дзяўчат, асабліва тады, калі яны ўжывалі ў размове сваю родную мову, быццам горад мацаваўся і рос на сваім асабістым грунце. Не хацеў прызнаваць шматвяковую ісціну, што “усе мы з хат”. І саромеліся многія, стараліся пазбаўляцца ад матчыных слоў і выразаў, тапталі ў сабе сваё ж крэўнае, што стагоддзямі ўлівалася ў кроў і душу. Але многім і не ўдавалася “ру” змяніць на “рю”, як і іншыя спалучэнні...

Адваротны адрас на канверце яна перапісала ў сшытак для канспектаў тады, калі дэкан скончыў сваю лекцыю і клаў аркушы паперы ў сваю скураную папку. Ён на развітанне агледзеў залу, чакаючы пытанняў, але не пачуў іх, і толькі тады сышоў з кафедры...

...Пасля тае ночы Віктар Шарамецьеў да яе і не падыходзіў. Спадзяваўся: начная госця пажартавала, каб паздзеквацца з яго, адпомсціць яму за легкадумнасць. Але яна вечарам сама прыйшла да яго ў пакой. І не зважала, што Лёня Колабаў хадзіў у трусах,

а Пятро Макушнікаў ляжаў амаль голы ў ложку...

– Чаго ж гэта ты, Віцечка, пазбягаеш мяне? – хітравата-лісліва рагатнула. – Мо чым правінавацілася перад табой, дык ты скажы.

Твар Віктара перакрывіўся як ад зубнога болю, схлусіў:

– Ды часу ўсё няма. Экзамены ж хутка – рыхтавацца трэба.

– Ну і што? І я рыхтуюся да экзаменаў. Дык мо я нямілай ужо стала, га? Як ты зацягнуў мяне сілком у свой ложак, абяцаючы залатыя горы, дык і забыўся, мусіць?

А Віця як лёд. Як айсберг у акіяне. Аніякай увагі на госцю. Алачка пусціла слязу. І – зноў нічога. Атрымлівалася, што яе прыроджаныя таленты актрысы прападалі ні за грош. Яна ведала, якой дарогай трэба было ісці да сваёй мэты, калі не ўдасца цяпер яго расчуліць, тады яна пераменіць сваю тактыку.

– Не цягнуў цябе я ў ложак, не была ты ў гэтым пакоі, і ведаць цябе я не жадаў і не жадаю.

Яна кісла ўсміхнулася.

– Ну, што ж, Віцік, глядзі сам. Але пры хлопцах кажу, што вельмі пашкадуеш. А што? Заставайся вясёлы і бадзёры. Салют!

– Салют, Алачка! – адказалі хлопцы замест яго.

Ала выйшла з пакоя, але не зачыніла за сабой дзверы. Як усё роўна нейкі знак падала, што яна вось-вось вернецца...

...Праз месяц купіла білет на аўтобус, які завёз яе ў далёкі паляшуцкі гарадок Нароўлю. Без асаблівых цяжкасцяў адшукала патрэбны адрас – Чкалава, 46... Паднялася на трэці паверх, націснула на чорненькую

кнопачку электрычнага званка.Дзверы прачыніла бялявая, прыгожая тварам, жанчына – гожы твар, уважлівыя акруглыя вочы, пульхныя вусны, верхні гузічак грудзей ледзьве трымаўся – яго напорыста напіналі поўныя грудзі.

“Але я ўсё роўна прыгажэй і прывабней, – нагарнулася адразу ж рэўнасць, апякла крапівой, да самага сэрца дастала. – І мае ён нахвальваў грудзі...”

– Вы да каго? – здзіўлена спытала жанчына за парогам, насцярожылася.

– Вы Эльвіра Шарамецьева?

– Я. А вы хто?

– Я – Ала Шаўлова. З медыцынскага інстытута, з таго, дзе вучыцца ваш муж. А да вас я прыехала па неадкладнай справе.

Жанчына злёгку перамянілася ў твары, адчула нейкую трывогу, найперш пра Віктара падумала:

– З мужам што здарылася? Ён жывы?

– Не хвалюйцеся, з ім усё добра, – паспяшалася адразу ж супакоіць гаспадыню няпрошаная госця, і не ведала, ці то самой пераступіць парог, ці далікатна пачакаць, калі яе запросяць пераступіць парог. – Жывы і здаровы, як конь, як певень, які не прапускае ніводнай куры...

– А вы праходзьце, даруйце мне, – спахапілася Эльвіра, адчыніла дзверы, а самую не пакідала няўцямная трывога і недаўменне, адчула нешта нядобрае, нават агіднае, калючы халадок пашыўся пад грудзі. – Тут і бацька Віктара, у госці прыйшоў да мяне.

– Гэта добра, – адобрыла Алачка ўпэўненым голасам – яна адразу ўхапіла сітуацыю ў свае рукі, цяпер ужо ведала дакладна, што ёй рабіць, як ісці ў наступ: усё абарочвалася як нельга лепей, нават не так, як яна планавала.

Госця прайшла ў залу, дзе на канапе сядзелі хударлявы мужчына пажылога веку – у ім пазнала Віцевы рысы, і круглатварая жанчына з касой, заплеценай на спіне.

– Добры дзень вам!

– Дзень добры!

Агледзелася. Звычайная абстаноўка, якая бывае ў кожнай хаце. Кожная сям’я купляла тое, што прадавалі, што “прабівалі” ці то на гандлёвых базах, ці ў крамах. А прадавалі адно і тое ж – выбару не было ніякага. Сервант, кніжная шафа, “сценка”, люстра, дыван на сцяне...

– Дык я слухаю вас, – адарвала Эльвіра госцю ад агледзін, села побач з бацькамі на канапу. – З-за нечага ж вы ехалі ў такую далеч... Прысядзьце.

Госця не спяшалася з адказам, не спяшалася і сесці, як шкадавала ўсё роўна сваю ахвяру, адцягвала тую хвілінку, калі запусціць вострыя кіпцюрыкі ў яе сэрца, пад крамяныя грудзі, якімі выхваляецца. Запусціць без жалю, без шкадавання, як не шкадуе яе Віцік, пасміхаецца і здзекваецца з яе. Адыграюцца яму яе слёзы. А ў гэтым жыцці толькі так: альбо ты, альбо цябе... А што?

– Так, сапраўды такая далеч ад Мінску, намучылася. А магла і не ехаць. Як вам сказаць, як прызнацца, з-за чаго прыехала... – Ала села на крэсла, што было прыткнута да серванта, ёмка ўселася ў ім, як мела на тое поўнае права, адначасова падбірала неабходныя і патрэбныя словы. – Аднойчы мы рахаваліся да экзаменаў і Віктар зацягнуў мяне ў пакой, каб я яму расказала пра тэму, лекцыі па якой ён прапусціў. Ён скруціў мне рукі, паваліў на ложак і ссільнічаў, згвалтаваў...

Ала апусціла скрушна галаву, уздыхнула.

– Гэта б нічога, я стрывала б абразу, але ў мяне будзе дзіця. У нас з ім будзе дзіця. Вось я і прыехала да вас,

каб расказаць, каб параіцца, што нам цяпер рабіць... Па-людску ўсё трэба зрабіць, як дыктуюць абставіны...

Эльвіра збялела, нахмурылася. Да яе усё яшэ не даходзіў сэнс сказанага, пачутага ёю. Жарт? Дык няўдалы. Нагавор? Дык для чаго?

– Хм... Абставіны... – заўсміхалася кісла Эльвіра, зразумеўшы недарэчнасць абставінаў. – У яго ж сям’я. І вам не сорамна было класціся з жанатым мужчынам у ложак, і потым разбіваць яго сям’ю. Вы гэтага хочаце, так?

– А што? Я не вінаватая ў гэтым.

– Хто ж вінаваты? Як можна згвалціць жанчыну ў інтэрнаце, калі вакол людзі, і ўсё чуваць, што робіцца наўкола?

Алачка прапусціла яе словы, не адрэгавала, толькі зрабіла здзіўленыя вочы і паціснула плячыма:

– Ён кляўся мне ў каханні і таму я паверыла яму. А цяпер напрошваецца такі вывад – пажыла ты, а цяпер я з ім пажыву. А што?

– Гэта ж нахабства, Алачка! Не па-чалавечы неяк. Няўжо табе няма халастых хлопцаў, свабодных, прыгожых? Я нават не веру, што ты была з ім у ложку. З некім іншым пераспала, а на Віктара дзіця хочаш павесіць?

– З іншым, Эльвіра? Спытай у яго сама. Ён усю праўду табе раскажа. Прызнаецца, нідзе не падзенецца.

Пелагея Арцёмаўна, маці Віктара, пачуўшы размову, перамянілася ў твары, папрасіла нявестку прынесці вады. Бацька яшчэ нічога не разумеў, да яго ніяк не даходзіў сэнс пачутага.

– Можна я ў вас застануся начаваць, бо я тут нікога не ведаю, – папрасіла нясмела Ала, павесялеўшы, што пераступіла парог няпэўнасці, што яна выбілася на роўную дарогу ў задуманым клопаце. Як душэўны груз з

сябе скінула, палёгку адчула. А ў душы смяялася – во які канцэрт наладзіла ўсім.

– Што ж з табой паробіш, нахабства, бачу, табе не займаць, – уздыхнула Эльвіра Шарамецьева, зразумела, як звязваў Віця ёй рукі – сама найперш каму хочаш звяжа, але то ўжо дэталі, што здарылася, тое здарылася, калі яно і сапраўды адбылося…

– Сітуацыя, – заўсміхалася прыезджая студэнтка, – як з яе і выбрацца…

– З-за цябе ўсё…

“Нічога, – падумала пра сябе студэнтка, – выцерпяць адну ноч, нікуды не падзенуцца, я ўжо як-ніяк і родзічкай ім даводжуся… Свёкар і свякруха прызнаюць мяне, усё яшчэ наперадзе… А што?..”

– Ды не з-за мяне, Эльвіра. З-за яго…

4.

Жонка хворага прыехала праз сорак хвілінаў. Зайшла ў кабінет, паставіла на крэсла побач з доктарам цэлафанавы пакет з бляшанкамі чырвонай ікры.

– Прывезлі? – стральнула Алачка падслепаватым вокам на каляровы пакет.

Жанчына кіўнула галавой.

– Дзякуй вялікі. Ну што, Віталь Цаплеевіч, на сёння ўсё. Паслязаўтра ў такі ж час. Потым будзем ставіць каронкі. Іх зробіць самы лепшы зубны тэхнік палiклінікі – я дамовілася ўжо з ім.

– Дзякую, Ала Антонаўна!

– І вам дзякую. Усяго добрага.

Калі яны пакінулі кабінет, Алачка адразу ж узяла пакет

у рукі: у ім ляжалі чатыры бляшанкі ікры.

“Не падманула, – адзначыла пра сябе, – значыць, не скнара, таму і будуць добрыя зубы і палячу добра...”

Яна пасядзела трохі, перакінулася словам-другім з урачамі суседніх крэслаў. Іх было двое – вечна ўсім незадаволеная, і ў першую чаргу мужам-міліцыянерам Святлана Свянціцкая і пажылая, маўклівая Соф’я Піліпаўна – у акулярах, нізкарослая, хударлявая. Праз нейкі час, трошкі адпачнуўшы, Ала націснула на стале кнопачку выкліку: на табло, што вісела над дзвярыма ў калідоры, загарэлася лямпачка, высвеціла яе прозвішча. Расчыніліся дзверы і на парозе ўзнікла постаць пажылога, з ордэнскімі планкамі на грудзях, ветэрана вайны – з кавенькаю, з сівой галавой. Зайшоў з гордым выглядам, трымаўся з годнасцю і ўнутраным спакоем.

– Добры дзень, доктар! Мне прызначылі на чатырнаццаць, а цяпер амаль шаснаццаць. Чаму так атрымліваецца?

– У хворага быў запушчаны зуб – прыйшлося павалаводзіцца. Не магла ж я выгнаць яго з крэсла, як вы думаеце? І з вамі невядома колькі я працаваць буду. Я ж павінна абслужыць хворага, зрабіць усё, як след. Ці не так?

– Вы чакалі, калі з прэзентам вернецца жонка хворага?

Ала трымалася ўпэўнена, не спалохалася, не прасіла прабачэння.

– Чамусьці ўсім здаецца, што нам нясуць днём і ноччу прэзенты. Праходзьце, сядайце ў крэсла.

Ветэран павольна абыходзіў крэсла, а Ала зларадна падумала пра сябе: “З цябе нічога не сарвеш, гэта зразумела, але ж і атрымаеш такія зубы, што праз месяц зноў прыбяжыш, а потым зноў... Абрыдне табе бегаць і сядзець у чаканні, тады і зразумееш, што трэба для таго, каб не пакутаваць у чэргах і як займець

добрыя і трывалыя зубы...”

У кабінет завітаў у белым халаце мужчына. Нахіліўся да Алы Антонаўны, шапнуў напаўголаса:

– Дзе адпачываць думаеш, жана?

Яна дзёрнула плечуком, вусны чырвоныя перакрывіла:

– Не ведаю яшчэ. Мо якую пуцёўку куплю на дзён дзесяць.

– А дзеці?

– Адзін у лагеры, другі – на месяц у Польшчу.

– Добра. З’ездзі. А потым у жніўні паедзем удвох да Чорнага мора. Добра?

Яна згодна кіўнула галавой, заўсміхалася:

– Добра, Віцік. Хачу вельмі да мора.

– Будзе табе мора.

Яна правяла позіркам свайго разведзенага мужа, нахілілася над былым палкоўнікам:

– Ну, што ў вас, шаноўны, дзе баліць?

5.

Віцік з Алачкаю ў разводзе.

Гады ўжо са два. Для Алачкі той развод быў вялікай душэўнай траўмай. Колькі слёз праліла, колькі разоў сэрца ірвалася на дробныя шматкі. А колькі праклёнаў ляцела ў яго адрас: “Каб ты... Нягоднік! Блядун! Калхознік! Імпатэнт!..”

Кожны выхадны Віктар Шарамецьеў з сябрамі адпраўляўся на паляванне. Калі б ён ні вяртаўся – глыбокай ноччу ці пад раніцу, яна яго адразу

выпраўляла ў ванную. Здольны ён быў стаяць на нагах ці не, усё роўна яна прапускала яго праз “санпрапускнік”. Тым часам, пакуль ён плёхаўся ў гарачай з пенай вадзе, яна праводзіла крымінальную экспертызу: да міліметра вывучала яго джынсы. Асабліва шырынку. Шукала на іх сляды спермы. Яна нават прынюхвала да джынсаў, як натрэніраваны да следу ганчак...

Аднаго разу захапілася і не разлічыла – граф заспеў яе за тым заняткам. Стаяў у паласатым халаце, распараны, стомлены, не разумеў, чаго яна чаруе над яго старымі і выцертымі джынсамі – дзіркі зашывае?

– Што ты шукаеш, золатца, у маіх штанах, што ты там хочаш знайсці, зорка мая ненаглядная? – спытаў насмешліва, нават і не падазраючы пра агіднасць яе дазнання.

Яна ўздрыгнула ад спуду, выпусціла з рук штаніну.

– Гляджу, ці не садзіў ты блядзей сабе на калені.

– І праз штаны тое відаць?

– Відаць. Часта бачу... А што? Апошнім разам – тыдзень назад.

– То ж ты мяне марожаным і абліла, дарагая жоначка, і сама таго не заўважыла.

– Дык ты што хочаш сказаць, што я сляпая? Сляпая, так?

Алачка заводзілася. Алачка чакала сваркі і чакала, калі ж муж падштурхне сітуацыю да гэтага. Халодная вада пакрысе пачала закіпаць у душы, вось-вось выскачаць на паверхню кіпні-бурбалкі... Віця маўчаў. І тады яна бразнула талерку вобзем.

– Сляпая? Так?

– Супакойся, жонка. Мне абрыдлі твае канцэрты.

– А што? І гэта ты мне так сплочваеш за маё каханне?

Сыны прачнуліся і напалохана выглядвалі са спальні, не ведалі, каго вінаваціць у сварцы – бацька маўчаў, маці распалялася ўсё больш і больш.

Гаспадар стаяў каля халадзільніка, піў з бутэлькі кэфір. Ведаў, што са свайго пакоя слухаў іх звягу і цесць. За сваімі зарашочанымі дзвярыма ён, мусіць, натапырыў вушы і лавіў кожнае слова, гатоў быў кінуцца абараняць дачку ад знешніх і ўнутраных ворагаў. Пэўна ж, адарваўся ад свайго малявання. Быў ён чалавекам вялікага мастацтва: капіраваў партрэты правадыроў – Леніна і Сталіна, Хрушчова і Брэжнева, Андропава і Гарбачова...

– Супакойся, прашу.

– Ты мне рот закрываеш? Ты сваім падсцілкам закрывай, а не мне...

Алачка з графінам у руцэ паднялася з табурэта, пайшла ў калідор. Адчыніла дзверы і з надрывам закрычала на ўвесь пад’езд:

– Блядзям сваім указвай, а не мне! Ясна табе, калхознік?

Графін дрызнуўся аб цёмна-зялёную сцяну, разляцеўся на дробныя аскалёпкі разам з пырскамі вады – на пляцоўцы адразу ўтварылася лужына.

Расчыніліся адныя дзверы, другія. Людзі прачнуліся, здзіўлена выглядвалі з прачыненых дзвярэй, не разумелі, што адбывалася. Сусед, Міхал Аронавіч, баязліва высунуў галаву, ацэньваў абстаноўку. Убачыў, што Ала Антонаўна адна, падышоў бліжэй.

– Ала Антонаўна, што ў вас здарылася? Хто вас пакрыўдзіў? – пазяхнуў, прыкрываючы рот рукой – быў у трыко, у белай майцы, спіна зарасла чорнай шчэццю – як у малпы. – Час позні, вой-вой, людзі спяць даўно...

– Ну і няхай спяць, а мне што? Хто ім перашкаджае? А

ты, жыд пархаты, чаго выпаўз? Паглядзець, як з мяне муж здзекваецца? Вунь ён стаіць, выглядвае з кухні... Стрэльба ў руках... Не хавайся, выйдзі, пакажы, які ты вылюдак...

– Ну, няхай я жыд, ну, няхай пархаты, але вам, паважаная Ала Антонаўна, пара спаць. Усе спяць. І мая дачка Рэня даўно спіць... Тры гадзіны ночы, вой-вой...

Выйшаў Віктар, узяў жонку за локаць:

– Не смяшы людзей, Алачка. Ты ператамілася на рабоце. А вы не звяртайце ўвагі, Міхал Аронавіч, і даруйце, нервы, разумееце... Пайшлі, Ала, спаць...

– Нічога, нічога, я разумею, нервы, час такі, ведаеце, вой-вой... Нічога.

Гаспадар амаль сілком зацягнуў жонку ў калідор, падаў шклянку вады.

– Супакоілася? А цяпер ідзі ў ложак. Кладзіся.

Ён адвёў яе у спальню да дзяцей. Амаль прымусам паклаў на ложак, накрыў коўдрай. Потым выключыў святло. Сам жа доўга курыў на кухні, пускаючы дым у прачыненую фортку. Курыў у цемры, каб лепей было бачыць начное неба і зоркі. На тэлевежы завісла поўня і ніяк не магла адчапіцца ад яе металічных карунак. Гледзячы на яе, прыходзіла нейкае супакаенне. Але пальцы зноў і зноў сціскалі чарговую цыгарэціну.

Дзіўна, але піць не хацелася. Мо таму, што пітва было з коптурам на паляванні – пілі да беспамяцтва. І да жонкі не цягнула. Наадварот, нешта адштурхоўвала ад яе. Бо і кахання на тым паляванні хапіла ўсім. Чацвёра дзяўчат аддаваліся з асалодай кожнаму, хто таго жадаў...

Кожны паспрабаваў чатырох, як і кожная столькі ж.

Але асалоды не помнілася – нейкае гвалтаванне самога сябе. Гэта было ўжо як нейкая помста. Жанчынам. З-за якіх Віцева жыццё рабіла непажаданыя віражы, правальвалася ў пекла...

Помсціў жа ў першую чаргу ёй, Алачцы...

...Ён тады не ведаў, што яна ездзіла да жонкі. Як і не ведаў, што чакала ад яго дзіця. Хаваўся ад яе, нават не начаваў у інтэрнаце, калі дазнаваўся, што Алачка вольная ад вучобы і будзе шукаць з ім сустрэч.

А яна і не шукала, знала: прывязала яго, як бычка на вяровачцы.

Калі стукалася вечарам у дзверы іхняга пакоя, перад ёю ўзнікаў Макуша, як яго празвалі сябры, недаўменна глядзеў на яе, чакаў пытання.

– Хлопчыкі, а Віцік дома?

Макуша адсылаў пытанне таўсматаму Калабку, які сядзеў за сталом і піў гарбату з булкай:

– Стары, ты не ведаеш, Віцечка наш дома?

Калабок доўга думаў, потым праспяваў у адказ:

– И кто его знает, где он бывает, с кем он бывает, кого обнимае-еет...

Макуша пасля таго разводзіў перад Алачкай рукамі, паціскаў плячыма:

– И кто его знает... А мо зойдзеш да нас. Мы – хлопцы мацакі, не тое, што твой граф... Слабак ён, калі ад такой дзяўчыны збягае. А мы не падвядзем цябе, слова даем...

Алачка з грукатам бразнула дзвярыма, а хлопцы заходзіліся ад смеху.

Тым часам граф Шарамецьеў ехаў дадому.

Дарогай ён склаў план, як пазбавіцца ад надакучлівай каханкі. Сведкаў, якія пацвердзілі б, што яна начавала ў яго, не было. А, значыць, з яго як з казла малака. Прыдзецца, праўда, ахвяраваць іншым... Трэба адваліць ёй тысячу, і няхай коціцца на ўсе бакі. А тая тысяча

можа быць у бацькі. Застаецца толькі прыдумаць нейкую прычыну, каб бацька без шкадавання адшпіліў для яго партманэ. Нідзе не дзенецца, уважыць, толькі трэба з толкам правесці з ім падрыхтоўча-ідэалагічную працу.

Жонка сустрэла ласкава і ветліва, нават і задужа, як падалося яму. Пасадзіла за стол, чарку нават наліла, накарміла, шчыра здзівілася:

– А чаго ж ты, каханы мой, адненькі прыехаў?

Паглядзеў з недаўменнем на яе:

– А з кім жа яшчэ павінен быў прыехаць? Сяброў не запрашаў, – ён глядзеў на яе пяшчотна і замілавана – выглядала яна прывабна, прыцягвала да сябе, што і не кажы, прыгожая яна ў яго, і паказаць сябе ўмела. А дачушка якая! Кветачка, прыгажунька! Во дзе сапраўды ўцеха і шчасце!

– Як гэта – з кім? А з Алачкай?

У яе голасе ні крыўды, ні злосці, адно пасміханне. Яна як бы ўдала жартавала, і ўся размова не кранала сэрца. Гаварыла як з чужым, гаварыла, як здзеквалася, як помсціла сваёй дабрынёй і добрым настроем, сваёй жаночай даверлівасцю.

– З якой Алачкай? Хто табе наплёў такой лухты?

– Лухты? Яна сама і напляла... З’явілася раптоўна і заявіла, што спіць з табой даўно, што стала тваёй жонкай. Яшчэ сказала, што дзіцёнка чакае ад цябе, якое зачалі ў тваім жа пакоі. Ці не так?

Віктар нахмурыўся, твар запунсавеў, у голасе дрыготка:

– Хлусня! І ты паверыла гэтай аферыстцы? Гэтай блудніцы?

– І тое хлусня, што вадзіў у пакой не толькі яе? І прозвішчы яна называла ўсіх – Шклярэнка, Дубасава, Цяплакова, Гаркавая... Усіх я не запомніла, бо і пальцаў

на руках не хопіць. А цябе, як яна прызналася, на гора сваё пакахала, і паабяцала, што такога, роднага і каханага, нікому не аддасць. Нават мне. Заявіла з усмешачкай, пры бацьках тваіх так і заявіла: “Ты з ім пажыла, нацешылася, а цяпер і мне трэба такога шчасця паспытаць...”

Ён яшчэ ніжэй апусціў галаву.

“Вось як яно ўсё павярнулася, – скрыгатаў ён зубамі. – Во сучка, во вядзьмярка...”

Напачатку думаў аблашчыць жонку, зацягнуць яе ў ложак і ў парыве экстазу нагаварыць ёй мільён пяшчотных слоў, тым самым адкінуць ад сябе ўсялякія падазрэнні і абвінавачванні... Такое памагала раней, калі ён у нечым правінавачваўся, калі падазравала яго ў здрадзе. Цяпер жа яго “каронны нумар” даў збой, страціў сілу і прыцягальнасць, таямнічую чароўнасць. Пра тое сведчыў голас жонкі, тэмбр яго голасу, ноткі агіды да яго і абыякавасці.

– Што цяпер? – ён з вялікай цяжкасцю выціснуў з сябе пытанне, адчуў, як узмакрэла ад хвалявання галава і дробненькія кроплі каціліся са шчок і капалі з падбароддзя...

Заўсёды, калі хваляваўся і баяўся нечаканай бяды, ён макрэў, абліваўся потам – у дадатак да ўсяго быў яшчэ і баязлівы, нерашучы.

Жонка адпіла глыток кавы, спакойна адказала:

– Тое, што і павінна быць. Я падаю на развод. Прычына ўважлівая. Суддзя, я думаю, доўга пытаннямі надакучваць не будзе. Ды і Алачка пацвердзіць на судзе, што яна маці твайго будучага дзіцяці...

Віктар выдыхнуў праз нос паветра, вінавата праказаў:

– Эльвіра, не ўсё тут так, як ты думаеш. Давай спакойна разбярэмся ва ўсім – я не хачу губляць цябе, маю дачушку: даражэй за вас у мяне нікога няма ў свеце. Ці мала якая аферыстка будзе патрабаваць, каб я стаў яе

мужам. Даруй мне, Эльвіра, даруй, каханая! Давай спакойна ўзважым усё і абмяркуем, як нам выйсці з гэтай бяды.

Яна паднялася з-за стала, надрыўным голасам папыталася:

– Дык ты спаў з ёю ці не?! Прызнайся, хоць тут не крыві душой, як ты ўсё жыццё крывіў і падманьваў мяне.

– Эльвіра, дарагая, як табе сказаць...

– Значыць, было, значыць ты здрадзіў мне.

– Я не хацеў, павер...

– Цяпер ты вольная птушка, крылы ёсць – ляці, куды хочаш і з кім хочаш, – прапусціла жонка яго словы міма вушэй, як і не казаў ён іх, яшчэ раз даказваючы, што яна рашылася на ўсё, што для яе стала ўсё зразумела і яна не думае з ім нічога ні вырашаць, ні ўзгадняць. – Слёз не будзе. Істэрык таксама. Ні гора, ні скрухі. Я адчуваю нават аблягчэнне. Бо ведаю, колькі ваўка ні кармі, ён усё роўна мерыцца ў лес збегчы. Усё рашылася само сабой. Думаю, што сварак не будзе, як і папрокаў, з-за дачкі таксама спрачацца не будзем. Святланка са мною будзе. Табе ж аддаваць на выхаванне – значыць, загубіць яе.

Ён устаў з крэсла, стаў побач з ёю.

– Эльвіра, яшчэ раз прашу – падумай, не прымай так блізка да душы тое, што здарылася. Так, я памыліўся трохі, так, паслізнуўся, памажы мне выбрацца з гэтай ямы...

– Памажы? Віця, я ж ездзіла ў Мінск, ты таго і не ведаў. Да таго яшчэ, як была тут Алачка. Каб пераканацца ў сваіх прадчуваннях і снах. Вужакі мне сніліся, што віліся вакол цябе. Кажынную ноч сніліся. Не вытрымала, паехала. Тры вечары хадзіла каля твайго інтэрната, з пад’езда дома, што блізка ад вас, бачыла твой пакой. Ты яго і не занавешваў нават. Бачыла, каго ты прыводзіў да сябе, колькі прыходзіла дзяўчат да вас,

як вы ўсе распраналіся, а потым тушылі святло... І аднаго вечара не вытрымала. Калі ты патушыў святло, уклаўшыся з чаговай каханкай у ложак, папусціла камянюку ў тваё акно. Брыдка, ведаю, але як я табе даказаць, што я і без Алачкі ўсё ведала...

“Кругом вінаваты, – з горыччу падумаў Віктар, адчуваючы і ведаючы, што спалены ўсе масты, спадзяванні і думкі пакінулі яго, і цяпер нельга нічога зрабіць, нельга нічога перайначыць, – і віну маю даказала, як следчы, як пракурор... Можна лічыць цяпер, што пастаўлена кропка, кропка вялікая і апошняя. Яе, Эльвіру, цяпер нічым нельга пераканаць, слоў такіх няма, каб кранулі яе сэрца і душу...”

Граф маўчаў. Не апраўдваўся больш, не ўпрошваў адумацца. Расла толькі неймаверная злосць на Алачку. Забіць яе мала... Ён нават і не падазраваў у ёй такія здольнасці. А была ж такой непрыкметнай, слабай, рахманай, не паказваючы да пары да часу свае кіпцюрыкі. А брала ўчэпіста і мёртва. Але не будзе па-ейнаму, не будзе. Ён і інстытут кіне, але не паддасца на яе дамаганні і шантаж. Вось толькі параіцца трэба з дэканам, родным дзядзькам – бацькавым братам, – мо што падкажа, мо чаму навучыць. Алачцы не пакіне ніякага паратунку, ён ёй не даруе абразы да самае смерці. Алачка – гадзюка, што ўпаўзла ў яго сэрца, у яго сям’ю. Што, ёй мала халастых? Бач, прыкінулася цнатлівай авечкай... Чаго яна выбрала менавіта яго? Ды яшчэ ў мужы. Які ў гэтым рэзон і сэнс? Мужык з элементамі, як воз без кола... А, можа, як кажуць, гатовенькі, ва ўпаковачцы... Не, у гэтым нешта ёсць, нейкая загадка-рэбус, які пакуль што разгадаць немагчыма...

...У той жа дзень, як граф размаўляў са сваёй жонкай, зразумеўшы, што сямейны карабель Шарамецьева пайшоў на дно, і яго нічым нельга выцягнуць з той глыбіні, Алачка пераступіла парог дэкана факультэта.

– Добры дзень, Іван Піліпавіч! Ці можна да вас?

Дэкан неахвотна адарваўся ад сваіх папер, паверх акуляраў зірнуў на наведвальніцу.

“Падобны на свайго брата, – падумала студэнтка, – толькі старэй трохі...”

– Заходзьце... Праўда ў мяне часу бракуе – ісці пара на калёквіюм.

Іван Піліпавіч зняў акуляры з мясістага носа, пацёр стомленыя вочы, пільна паглядзеў на наведвальніцу, што села ўжо насупраць – з другога боку стала. Яна нервова ламала пальцы, не ведала, з чаго пачаць размову.

– Ну, што ў вас? Як вашае прозвішча?

– Шаўлова я, Ала Шаўловава. З лячэбнага аддзялення. Тут такая далікатная і інтымная справа... Мяне згвалтаваў студэнт. З нашага ж курса. Заманіў у свой пакой пад выглядам падрыхтоўкі да экзаменаў і згвалтаваў. І цяпер я цяжарная... Не ведаю, што рабіць.

У дэкана напружыўся твар. Да яго прыходзілі такія студэнткі, якіх чамусьці гвалтавалі, заманьваючы ў пакой. І гэтую ж таксама згвалтавалі – па яе ж ініцыятыве. На твары тое напісана. Іван Піліпавіч беспамылкова навучыўся распазнаваць людзей па голасе, па рухах, па вачах – люстэрку душы, – таму мог адрозніць ману ад праўды.

– Цяжкі выпадак, – згадзіўся дэкан, чапляючы зноў акуляры на загарэлы нос. – Вельмі цяжкі, далажу я вам, шаноўная студэнтка Ала. У вашым пакоі?

– Не, – крутанула яна адмоўна галавой, ад чаго пасмачка кос прыкрыла правае вока, і яна даланёй адкінула яе за вуха, – ён прапанаваў, каб я дапамагла яму разабрацца з канспектамі.

– І звязаў вас? Ці апаіў чым, падсыпаўшы сонны парашок? Як?..

– Ды не. Ён даў часопіс... ну, той, што галяком

сфатаграфаваны... І каву пілі з каньяком...

– А-а, – дэкан зразумела паківаў галавой. – І хто ж ён, той нягоднік, што каньяком дзяўчат спойвае?

Яна нерашуча апусціла галаву, амаль прашаптала:

– Віктар... Віктар Шарамецьеў.

– Хто?! – дэкан аж прыўзняўся, не паверыў пачутаму. – Віктар? Дык ён жа жанаты? Як вы маглі?

– Я ж тлумачу – заманіў, згвалціў... Я ж не хацела гэтага. Хлопцы вунь набіваюцца, жаніцца хочуць са мной, а ён прыстаў – памажы з канспектамі... Мне ж вучыцца трэба які замуж, а тут...

Яна ўсхліпнула, насоўкай пачала выціраць слёзы, апусціла галаву.Іван Піліпавіч устаў з-за стала, пайшоў да акна. Глядзеў скрозь шыбы на вершаліну таполяў.Алачка ведала цяпер, як далей весці размоу. Яна і не чакала іншай рэакцыі ад роднага дзядзькі Віктара. Яна да драбніц разлічыла ўсё правільна і метадычна. Сцэнарый удаўся на славу. Цяпер далей асечкі ўжо не магло быць ніякай. Яна ўдала масціла сабе дарогу ў будучыню. Да свайго шчасця праз балота жыцця яна ішла напралом, не замачыўшы нават ногі ў балотнай твані...

“І нікуды вы, родненькія, не падзенецеся... Прыдзецца, ой прыдзецца вам прымаць мяне ў сваю сям’ю. І тады ты, дэкан, пень стары, прызнаеш з цягам часу мяне жонкай графа, што паробіш – се ля ві, як кажуць французікі. Так што я стану графіняй, стану!..”

Не паварочваючыся да яе, глуха прамовіў:

– Ідзіце. Разбярэмся з ім...

“Во-во, разбірайцеся і разбярыцеся, – усміхулася Алачка, – мне няма калі, мяне клопаты чакаюць...”

Яна асцярожна прычыніла за сабою дзверы.

...Калі ж Алачка праз колькі дзён пастукалася ў іх пакой, дзверы адчыніў граф.

– Добры дзень, Віцік! Чаго ж пазбягаеш мяне? Няўжо разлюбіў?

Замест адказу граф з усяго размаху заляпіў ёй аплявуху. Яна адляцела ад яго на некалькі крокаў і стукнулася аб сцяну. Упала і ўдарылася галавой аб выступ дзвярэй – адразу ж страціла прытомнасць.

Праз колькі хвілінаў яе забрала “хуткая дапамога”.

Граф не суправаджаў Алачку – пакрыўдзіўся і ўзлаваўся на яе.

Адтуль ужо, праз колькі дзён, сяброўкамі перадала канверт з кароткім пасланнем дэкану: “... калі ж ваш студэнт Шарамецьеў яшчэ будзе ўпарціцца, я падаю на яго ў суд. У першую чаргу пішу заяву ў міліцыю, каб пераканаліся, якія мне нанесены маім будучым і цяперашнім мужам пабоі. Сатрасенне мозгу – такі дыягназ у мяне. Тое пацвердзяць медыкі. А тое, што ён ударыў мяне, бачылі студэнты, яны выступяць у якасці сведкаў. Так што выбірайце...”

Граф ад бяссілля скрыгатаў зубамі, калі дэкан паклаў перад ім допіс Алачкі.

– Ну, што, пляменнічак-стаеннічак, даскакаўся? – свідраваў ён злым позіркам графа праз шкельцы акуляраў. – Сорам які, ганьба... Быў бы бацькам, збіў бы цябе на горкі яблык...

Віктар маўчаў, глытаючы маўкліва пякучы папрок свайго дзядзькі. Да яго пакрысе даходзіла ўсведамленне свайго безвыходнага становішча. Тупіковага становішча.

– Калі ж міліцыя і суд уключацца ў гэта, то табе не толькі не відаць дыплома ўрача, а і зноў за кратамі можаш апынуцца, – падвёў вынік размовы дэкан.

– Дык што, выходзіць, здавацца ў палон гэтай аферысткі? – раздражнёна спытаў будучы дантыст.

– Ты заварыў гэтую кашу, табе яе і расхлёбваць. Тут табе ніхто не дапаможа, не пасобіць. Я – таксама.

– Я кіну інстытут, але не жанюся з ёй, з гэтай сцервай...

– Давай, давай, кідай... Тады і ў турме апынешся. Другі раз. Алачка ведае, што робіць. Яна, як агент ЦРУ, перад тым, як легчы з табой у ложак, усе даведкі пра цябе навяла. Пастку расставіла яна прафесіянальна. І папаўся ты, як сом у сак.

Граф абхапіў галаву рукамі.

– Шарамецьеў, у карцэр! – пачуўся за спіной патрабавальны голас, і Віктар уздрыгнуў, завыў, як воўк, пускаючы слязу, біўся галавой аб сценку.

– М-ммм, м-ммм... – мычэў ён з заплючанымі вачыма, хістаючыся з боку на бок.

– Давай, давай, – падахвочваў дэкан, – мо дурное выб’еш са сваёй галавы... От кабан ненаедны. Як цяпер мне брату ў вочы глядзець, бацьку твайму?

6.

Калі яшчэ ў сям’і было неяк па-добраму, Віця з Алай жылі ў двухпакаёўцы, непадалёк ад рэчкі, на самым, можна сказаць, яе беразе. Алін бацька, Антон Сідаравіч, адстаўнік, былы лётчык, выхоўваў сваю дачку са сваёй другой жонкай – кандыдатам хімічных навук Палінай Пятроўнай, дабрачай жанчынай, якая, па-сутнасці, замяніла двум сёстрам родную маці.

Святлана – малодшая сястра, па характары мяккая і памяркоўная, шчырая і даверлівая. Алачка ж мела бацькаў характар і лічылася любімай дачкой. Бацька быў жорсткі і педантычны, ніяк сантыментаў ці жартаў

не прызнаваў. Гэтаму ж прывучыў і Алачку, гаварыў ёй не адзін раз:

– Ніколі не раздумвай, калі намерылася нешта зрабіць. І ніколі ні аб чым не шкадуй. Ніколі не кажы людзям праўды, бо яны заўсёды будуць зайздросціць табе... Хавай усё ў сабе, і дабівайся перамогі ўсімі сродкамі... Тады цябе будуць паважаць. І – баяцца...”

Калі падраслі Сярожа і Ціма, стала цеснавата ў кватэры. Бацька неяк прапанаваў дачцы:

– Рабі, Алачка, абмен-размен... Дзве мяняй на чатыры. І маю аднапакаёўку прыплюсуй. Шукай яшчэ адну. Колькі мне жыць яшчэ, а вам чатыры пакоі акурат спатрэбяцца.

Алачка ўвяла размову-прапанову з бацькам у вушы Віктару. Той доўга раздумваў, узважваў і прыкідваў, пагадзіўся:

– Добра. Грошай для даплаты хопіць. Зорка мая, а ты хараша з бацькам прыдумала. Паліклініка і праз сто гадоў той кватэры не выдзеліць, гэта факт, ад якога нікуды не падзенешся.

Антон Сідаравіч стварыў такія невыносныя ўмовы ў сваёй кватэры, што Паліна Пятроўна маўкліва пакінула яго. А ўклала ж у яго і дачок сваю душу і здароўе. Апошнія гады былы лётчык часцей прападаў па шпіталях, марнеў з кожным днём. Паліна падняла на ногі лепшых сваіх сяброў-урачоў, з-пад зямлі і за вялікія грошы расстаралася дэфіцытных лекаў. І вярнула амаль з таго свету адстаўніка, паставіла на ногі.

А як акрыяў, стаў яшчэ больш невыносны. Прыдзіраўся то да аднаго, то да другога – тое яму не так, гэтае не зусім, – усё яму атручвала жыццё. Ну, проста пеклам стала жыццё. Прыйшоў аднойчы дадому, аж бачыць: няма жончынага чамадана і яе рэчаў – адзення, кніг, абутку...

“Пакінула мяне, урэшце-рэшт, – хмыкнуў задаволена, –

што і патрабавалася даказаць, і чаго мне жадалася. Баба з возу – кабыле палёгка. Першым дзелам, першым дзелам самалёты, ну, а бабы, ну, а бабы, на патом...”

Але калі ўключыў тэлевізар, калі ўтаропіўся ў экран, задаволена пацягваючы з пляшкі халоднае піва, адзначыў: чаканай палёгкі не адчуў ад таго, што застаўся адзін. Ні радасці, ні горычы... Ні солана, ні соладка... Кватэра патрэбная падшукалася. На трэцім паверсе старога, але таўстасценнага дома, з вялікім калідорам, с высокай столлю, – хоць у валейбол ці футбол гуляй. Радаваліся, што не блочны, якія пачалі будаваць у горадзе, а з чырвонай цэглы.Калі ж Алачка на першых агледзінах убачыла пакоі, радасна ёкнула сэрца: “Божа, зрабі так, каб мы гэтую кватэры вымянялі сабе... Мне яна вельмі і вельмі спадабалася...”

Алачка не ўмела маліцца, але ў адказныя моманты свайго жыцця звярталася да Бога, прасіла ў яго помачы. Адна сям’я ўсялілася ў іх двухпакаёўку, другая – пажылога веку бабуля, – заняла бацькаву кватэру. За згоду ўсяліцца не ў вельмі добрую кватэру прыйшлося даплочваць немалыя грошы. У графа Шарамецьева з гэтым не было ніякіх праблем...

Бацька Алачкі адразу ж намеціў сабе пакойчык адразу перад уваходам, злева – каб не замінаць дачцы з зяцем, на назаляць ім сваёй прысутнасцю. Ён зрабіў сабе металічную рашотку з сакрэтным замком – каб ніхто без яго не заглядваў у яго апартаменты. Ажурную вязь зрабіў на свой густ – у цэнтры рашоткі нешта накшталт прапеллера самалёта. І крылы – справа і злева.

І ўнука да сябе падпускаў толькі аднаго – Ціму, які рос непаслухмяным і неахайным, ленаваўся да вучобы. Ён мог сарваць урок, накрычаць на настаўніцу. Яму ўсё сыходзіла з рук – калі ж быў які сігнал на паводзіны сына ў школе, Алачка тут жа ляцела да класнай з каньяком альбо французскай парфумай.

У двары дзеці баяліся кулакоў Цімы, бо ў бойцы біўся няшчадна і жорстка, без жалю – мог і забіць, каб не адбіралі ад яго сябры яго ахвяру. На яго нешта

находзіла ў той момант, ён нават страчваў рэальнасць, не ведаў, дзе знаходзіцца, што робіць... Адчуваў нейкую жывёльную радасць у крывавай бойцы.

У тым, вядома, была заслуга бацькі. Віктар не раз садзіў яго ў машыну і вазіў за рэчку на прасторны луг, дзе ніколі днём не было людзей. Пераапраналіся ў спартыўнае адзенне, рабілі кароткую прабежку, пасля гэтага фізкультурныя практыкаванні. Пасля ўсяго – бокс і каратэ. Бацька казаў голасам строгага настаўніка:

– Ты, сын, будучы дыпламат. А такія людзі павінны мець не толькі бездакорны розум, а і быць вынослівымі і моцнымі. У жыцці бываюць розныя сітуацыі, калі трэба будзе абараніць сябе. Трэба штодня паводзіць сябе так, каб цябе баяліся не толькі аднагодкі, а і старэйшыя. А раз будуць баяцца, то і будуць паважаць. Заўсёды старайся, калі не мінуць бойкі, біць першы – не давай апамятацца праціўніку, заспей яго знянацку, і перавага будзе на тваім баку, не толькі перавага, а і перамога...

Яны махалі рукамі і выкідвалі ногі, падскоквалі вышэй сябе, качаліся па лузе, зноў уставалі і кідаліся ў бой. Калі жа на сынавай спіне выступала дзесяць патоў, бацька даваў каманду:

– Досыць, будучы дыпламат! На сёння ўсё...

Ціма падаў на траву, скідваў з сябе сінюю мокрую тэніску, аддыхваўся. Ён быў непаваротлівы, са слабой рэакцыяй, і тое бацька добра бачыў. Але ўвагі на тое не звяртаў, лічыў, што галоўнае, каб сын паверыў у свае сілы, а далей усё прыкладзецца.

Прыблізна таму ж самаму вучыў і дзед:

– Ціма, я табе так скажу: калі аднагодкі баяцца тваіх кулакоў, то ты гаспадар свайго двара. Сталін мог пераламаць хрыбет любому, таму яго і паважалі, і баяліся.

– Дзеда, а пра Сталіна пішуць, што ён дэспат.

– Дурні і пішуць, – парыраваў дзед, радуючыся, што ўнук пярэчыць яму не будзе, – а каму тое выгадна, мы добра ведаем. Парадак быў у краіне, па-ра-дак! А цяпер адзін разбой і рэзрух, бардак, адным словам.

Унук памаўчаў трохі, а потым прамовіў:

– Бардак...

– Дзед, а я хачу арэхаў, – стаяў за рашоткаю у калідоры малодшы унук, амаль усхліпваў ад заздрасці, што дзед не частуе яго прысмакамі, як брацiка.

– А ты ў свайго бацька папрасі, – хіхікае дзед, гладзячы Ціму па галаве, выказваючы яму сваю любоў і павагу, што слухаецца яго і шануе. – Еж, Цімка, еж, а ён няхай у свайго бацькі грубіяна-калхозніка папросіць...

Унук адыходзіў ад дзвярэй, як ад кратаў турмы, і каўтаў сліну зайздрасці. У такія хвіліны ён ненавідзеў дзеда і думаў, якую падлянку яму ўчыніць. А, можа, забіць кошку ды падкінуць яе, мёртвую, яму пад ложак?

Часта здаралася, што Алачка была не ў гуморы. Яна і кахала свайго Віціка, і раўнавала, і смерці яму жадала, і жыццё за яго аддала б. Яна чакала кожнай ночы, калі яны лягуць у ложак, калі ён пяшчотна дакранецца да яе белых грудзей. Ён згараў за нейкую хвіліну, а яна, толькі распачынала разгарацца ў тым трапяткім полымі... Граф, узмакрэлы, пакідаў яе і адварочваўся, а яна каменем падала ўніз са сваёй вышыні, куды яна ўзляцела з-за яго, але без яго, пляснулася праменька ў бруд, у гразь, у пекла...

– Што з табой?

Ён не адказваў. Віцік нічога не мог парабіць з сабой – у вачах усё стаялі яе крымінальныя даследванні і ў сярэдзіне ад адных думак усё абрывалася, прападала ўсялякае жаданне да пяшчоты.

Алачка ўтыкалася ў тварам падушку, калацілася ў немым плачы, адчуваючы неймаверны галаўны боль – яго нараджала нями здзейсненае жаданне згарэць,

спапяліцца ў полымі пажаднага жадання. І ляцелі тады ў яго адрас праклёны з яе вуснаў...

...Вечарам ён прыйшоў дадому не так і позна, але ж і не рана – а восьмай гадзіне.

– Зноў са сваімі шлюхамі час бавіў? – кідала пробны шарык жонка, чакала, стараючыся па яго голасе вызначыць – праўду кажа ці, як заўсёды, хлусіць.

– Манеты кляпаў. Пазвані ў рэгістратуру, спытай, калі я выйшаў з працы...

– І многа ж ты іх накляпаў?

Ён падышоў да стала, пачаў выварочваць кішэні. На сурвэтку ляцелі скамечаныя дваццацьпяткі, пяцідзесятныя, соценныя купюры. І расла цэлая гара банкнотаў. З усіх кішэняў павытрасаў. Яшчэ з-за запазухі выграб тры жмені... Яны, грошы, ужо ляцелі на падлогу, не умяшчаліся на стале.

– Гэта за дзень, Віцік? – перамяніла жонка каленкор гаворкі, у яе радасна бліснулі вочы.

– За дзень, Гэта ўсё табе, радасць мая. А ты кажаш, што я табе грошай не даю.

У Алачкі адразу ж пацяплела на сэрцы. Яна падслепавата зіркала на грашовую гару, як на кучу апалага восенню кляновага лісця, нават падышла, спаднізу ўсунула пальцы і падкінула іх над сталом – зрабіла залаты дождж і рассмяялася, падскочыла да мужа, абняла яго, расцалавала... Зноў падышла да стала, пачала ўжо складваць паперкі – адну да адной, уголас лічыла, суміравала... Голас у яе ўжо ціхі, затоены, з прыдыхам.

– Тры тысячы... І ты так можаш кожны дзень?

Віктар сеў на табурэтку, адкрыў халадзільнік, павярнуўся да яе:

– Ды не. Проста я падвёў вынікі-рахункі тыдня. Усё сабраў на адзін дзень. Выпіць у нас што-небудзь ёсць? Дзень выдаўся надта ж цяжкім, усё на нервах. Ды і абмыць багаты ўлоў ня шкодзіла б, га?

Алачка была ўлагоджана, яна цяпер што хочаш аддала б мужу – што б ні пажадаў. Ён наліў сабе поўную шклянку, выпіў адным махам, не перкрывіўся. Ала паставіла на стале перад ім дзве звараныя і абсмажаныя куры, аздобленые перцам, з цыбуляй і аджыкай. Ён з’еў адну, без перадыху, прыняўся за другую. Што-што, а паесці граф любіў – ён і па пяць курэй з’ядаў, як за сябе выкідаў. Алачка прыкідвала ўжо, на што патраціць грошы.

Ён жа думаў пра тое, ці ўдасца яму заваліцца раней ў ложак, і яшчэ – каб не прыставала жонка...

7.

У той вечар яны напіліся да страты памяці. Да свінячага віску, калі ўжо на тое. У іх, стаматолагаў, была такая традыцыя – збірацца раз-два ў месяц і правіць баль: піць столькі, колькі пажадае кожны, а кожны жадаў прыняць па тры, а то і па чатыры пляшкі на адно горла... Піць дык піць!.

Збіраліся, звычайна, утрох. Тры “паўторнікі”. Тыя, якія жаніліся паўторна. Мікола Абламейка, які працаваў у паліклініцы адлівальшчыкам – адліваў металічныя каронкі па тых формах, што давалі яму зубныя тэхнікі – з чырвонай пластмасы. Ён жа з іх будаваў адмысловую “елачку”, наклейваючы галінкі – адна да адной, потым усё засыпаў кварцавым пясочкам. Пасля заліваў у ствол елачкі расплаўлены метал. Калі ж метал астываў, ён аддаваў елачку назад, каб кожны тэхнік адпілоўваў алмазным дыскам “свае” зубы. Працэс складаны і адказны. Тут трэба далікатнасць і шанцаванне. Не пасяшацца, але і не празяваць.

Абламейка насіў вялізныя кучары – сівыя-сівыя. Як

лютаўскі снег. Колькі разоў пад п’яную руку настаўляў у грудзі жонкі зараджаную стрэльбу, крычаў, што яна не любіць яго. І бацьку свайго адмяцеліў так, што той каля двух месяцаў правалэндаўся на бальнічным ложку – вылезла бокам, што ўступіўся за нявестку. І Зінаіда баялася яго, трывала здзекі і абразу. І так сталася, што на рабоце ён паклаў вока на танклявую, невысокага расточку, дробненькую з твару – увесь у рабацінні – Галку. “Завінціў”, як ён хваліўся потым сам, а потым і яна сама бегала ўжо за ім.

І скончылася ўсё тым, што ён прапанаваў ёй стаць жонкай.

Зінаіда, дачуўшыся пра тое, абрадвалася, уздыхнула, на абразы перажагнулася, што нарэшце скінула з плячэй сваіх непасільны груз, паверыла, што цяпер у яе жыццё нашмат аблегчыцца і паспакайнее...

На работу пасля прыходзіў да Абламейкі хваравіты Міколка. Ён заўсёды прастужваўся, кашляў, у яго слязіліся вочы, бы плакаў. Сын нясмела таптаўся ў калідорчыку, чакаў, калі выйдзе бацька – клікаць яго сам саромеўся і не асмельваўся, баяўся, што пападзе не пад настрой і той накрычыць на яго, насварыцца, а то і адлупцуе пад п’яную руку...

– Табе што? – убачыў сына каля дзвярэй, глянуў незадаволена, не хацеў, каб малога бачылі калегі па рабоце і тым больш новая жонка.

– Добры дзень, бацька. У мяне чаравікі парваліся, а ў мамкі грошай няма іх купіць...

– То яна падаслала цябе?

– Не, я сам... Каб не адарвалася падэшва, я не прыйшоў бы...

З раззяўленай пашчы чаравіка выглядвала мокрая чорная шкарпэтка. Бацька выняў з кашалька пакамечаны трояк, сунуў у руку. Адышоў, не бачыў, як выступілі на вачах у сына слёзы, як ён пракаўтнуў

крыўду і абразу, і не мог зрушыцца з месца...

Праз колькі гадзінаў Абламейка падышоў да рабочага стала зубнога тэхніка Галі, сваёй маладой жонкі, паклаў перад ёю стосік соценных і пяцідзесятных купюр, радасна шапнуў:

– Вось, трымай. Прабяжыся па магазінах, купі сабе штонебудзь...

Яна свяцілася шчасцем – вельмі ж любіла грошы. Не проста любіла, а малілася на іх, як на Бога, хаця ж і ў Бога яна не верыла. Усё жыццё яна вымярала рублём – калі чалавек пры грашах, то з ім смела можна быць побач, адчуваць сябе як за каменнай сцяной. Калі ж не, то...

А быў жа Абламейка старэйшы за яе на дваццаць пяць гадоў. У іх з цягам часу нарадзілася дачка – Зіначка.

Другі паўторнік, ці трэці, – Гена Кухалёў. Жонка ў яго была выкладчыцай. Бацька, працуючы ў аблвыканкаме, расстараўся дачцы кватэру – як мяняў сабе на прасторнейшую, дачцы з зяцем пакінуў сваю. Аднойчы жонка з’ехала ў Маскву на тыдзень – па выкладчыцкіх клопатах, а Генадзь прывёў на ноч Наталлю, з якой даўно дзялілі не толькі каханне... Засталіся начаваць. А ў жонкі ў той Маскве перамяніліся планы – на два дні раней прыехала, без папярэджання. Так іх, голенькіх, і ўбачыла ў ложку, калі ўключыла святло. Яны нават і не чулі, як яна зайшла ў кватэру.

– Прэч! – загадала спакойна Наталлі.

Калі ж тая, паўголая, выскачыла на лесвічную пляцоўку, такім жа тонам загадала і яму:

– І ты таксама ідзі вон. І каб болей твая нага не пераступала гэты парог. Будзеш сустракацца з дачкой, напамінаць пра сябе, то скажу бацьку – ён управу на цябе знойдзе. Вон! І неадкладна!

Наталля стала другой жонкай...

І, далучыўшыся да іх Маскалёў і Бісераў – Бісер Кіраў, так называлі яго, лічыліся за лепшых сяброў. Яны не належалі да “паўторнікаў”. Хоць якімі хлопцы не прыходзілі ці прыпаўзалі дадому, хоць як на іх і сварыліся жонкі, пагражаючы разводам, на памыйку сваіх мужоў не выкідвалі, суседзям языкамі не мянташылі, адзін на адзін ім крыўду сваю выказвалі.

Бо кожны дзень з кішэні выглядвала ці то дваццацьпятка, ці то соценка. О, няхай хто скажа благое слова пра Нікадыма Маскалёва ці Бісера – вочы выдзеруць таму пляткару...

Дык вось – гарэлкі ў той вечар набралі столькі, што ад зямлі адарваць нельга гаспадарчую сумку. Тут талоны нельга атаварыць, а то іх і зусім няма, а хлопцы лавачку сабе адкрылі – хоць ты іх на Нобелеўскую прэмію вылучай.

Хлопцы ўжо разоў з дзесяць жаніліся. Адзін за адным. Правільней сказаць, падавалі заявы ў ЗАГС. Падгаворацьдзяўчыну, купяць ёй добры падарунак або “натурай” разлічацца – той жа гарэлкай, якую выдзяляюць у спецкраме – калі ёсць запрашэнне з ЗАГСа. Сорак пляшак даюць. Хочаш каньяком бяры, хочаш – “шампанскім”. І бралі. І гудзелі то пад коркавую кананаду, то з грузінскім ці армянскім каньяком.

У магазіне загадчыца дзівілася:

– То ж, здаецца, хлопцы, вы ўжо бралі для вяселля, і не так даўно.

– То мы для сябе, а цяпер для сяброў...

Калі тая ж загадчыца спецмагазіна Клара Адамаўна больш прычапілася да іх, то прыйшлося падзяліцца і з ёю. Тады яна аціхла, уздыхнула, калыхнуўшы грудзьмі над сталом:

– Мне то што – было б запрашэнне...

Па традыцы адзін з іх павінен быў браць гарэлку, а другі

– закусь. Бралі ў рэстаране, за любы кошт. Маглі ж баляваць і ў сутарэнні паліклінікі, у той жа ліцейцы Абламейкі, зачыніўшыся. Але апошнім часам стала рабіць тое рызыкоўна – баяліся указа Лысага з плямінкай. Ішлі на бераг ракі. І пасля ўсяго, калі кожны выліваў у сябе па тры пляшкі гарэлкі, Абламейка сядаў на свой “Жыгуль” і гнаў яго праз увесь горад. Дзіву даваліся хлопцы, назіраючы за яго яздой – на знакі ён не глядзеў, і перакрыжоўкі праздждаў так, быццам на дарозе была толькі яго адна машына...

Пілі шклянкамі. Дзіва дзіўнае. Раней, калі было гарэлкі ўдосталь, калі стаяла яна на ўсіх паліцах і каньяк, і шампанскае, то і не пілося, а пілося, то не так, не з тым смакам... А як выйшаў той строгі гарбачоўскі ўказ па барацьбе з зялёным змііем, то народ як звар’яцеў: бралі па пяць, дзесяць і больш пляшак. А цыганы з цыганскага пасёлка дык у адзін голас адабральна заявілі:

– Мы нашаму дарагому Мішу помнік з чыстага золата паставім, а каням залатыя зубы паўстаўляем... Жылу залатую для нас адкрыў.

І яны не крывілі душой. Прадаўшчыцам пераплачвалі за гарэлку, беручы яе машынамі. Яна з базы нават не даязджала да крамы – знікала яшчэ каля варот лікёра-гарэлачнага завода. А ноччу, калі хто дапінаў да цыганоў, у каго “гарэлі каласнікі” ці была патрэба ў застоллі, тым прадавалі ўжо ўтрая даражэй. І бралі, а што паробіш... Багацеямі зрабіў іх былы генеральны антыгарэлачны сакратар, потым і першым прэзідэнтам стаў эсэсэра. Для цыганскіх мафіёзі ён застанецца ў памяці як самы лепшы чалавек на зямлію Толькі ці ведаў ён сам пра тое, у якой быў пашане? Мусіць, не. А мо і ведаў. Які гэта эканаміст падлічыў і назваў лічбу: каля дзесяці мільярдаў рублёў асела не ў казне, а ў кішэнях спекулянтаў...

Ніхто ў свеце не здагадаўся і не здолеў так геніяльна падарваць эканоміку дзяржавы, як ён, ну, як дыверсант нейкі быў засланы цэрэушнікамі ў імперыю зла, як празваў яе амерыканскі прэзідэнт. Як вораг. Во

памагатыя былі ў прэзідэнта, ведалі, як пахіснуць эканоміку і народ зняславіць на ўвесь белы свет. Відовішча з чэргамі за гарэлкай – яскравы малюнак перабудовы, распачатай вялікім рэфарматарам. Як адметная рыса выніку той неабдуманай афёры. Як доказ бязглуздасці і вар’яцтва арганізаванай утопіі адарваць чалавека ад выпіўкі. Народ не тое што адвучыўся піць – чаго ніколі за ўсё існаванне не было, а ўтрая больш пачаў ужываць яе – ці то ад горычы, ці то ад таго, што яе дастаць было немагчыма, – а, можа, і ад злосці на той указ...

Яны ўжо не пазнавалі адзін аднаго, а пытанне ў кожнага аднолькавае:

– Хлопцы, а выпіць у нас яшчэ што-небудзь засталося?

У сумцы ж пуста, палапалі, палапалі, сумку нават перавярнулі, не паверылі:

– Хто ж папіў нашую гарэлку?

– Дзе падзеліся нашы дзесяць бутэлек?

– Ты можа не купляў столькі?

Асалавелыя, разгарачаныя размовамі і спрэчкамі, потныя, расхрыстаныя... Чым больш наліваўся граф гарэлкай, тым больш расла ў ім унутраная злосць – яму хацелася даказаць сябрам сваю значнасць і перавагу над імі ў гэтым свеце. У яго ўжо наліліся чырванню вочы, перасохла ў горле і адзервянеў язык, раз-пораз паскрыпвалі зубы – адметны знак нарастаючай агрэсіўнасці. Свярбелі ўжо рукі, сціскаліся ў кулакі – нецярпелася паспрабаваць іх моц на чым-небудзь твары.

Але кожны раз, калі ён ужо, здавалася, пачынаў замахвацца, каб нанесці моцны сакрушальны ўдар у сківіцу, знекуль з-за спіны даносіўся зычны голас ахоўніка Парыконава:

– Шарамецьеў! У карцэр!.. Ну-ууу!..

І ў той жа момант граф ніякавеў, і ў яго міжволі расціскаліся кулакі. Два гады, што адседзеў перад інстытутам, марна не прайшлі – навучылі шмат чаму, дадалі розуму, і, галоўнае, што ўсярэдзіне пасяліўся нейкі маленькі Парыконаў-ахоўнік: як пачынае “цягнуць на подзвігі”, той жа ахоўнік адразу пачынае паграджаць карцэрам… А ў карцэр яму дужа не хочацца, дзесятаму заказаў там знаходзіцца, – ледзьве вытрымліваў тое асяроддзе, быў на мяжы вар’яцтва і смерці… І апускаліся рукі ў графа, пачынаў біць ад страху калатун.

Карцэр быў для самых непаслухмяных і непакорлівых. Адзін з тысячы, а мо і з дзесяці тысячаў вытрымліваў такое пекла, адзін з тысячы паміраў, траціў прытомнасць, але не прасіў літасці. Трымаўся доўга і граф. Сам з сабою пайшоў у заклад на стойкасць і вытрымку. Халодная падлога з цэменту, і тут жа вядро з парашаю. У акенца падаюць кавалак хлеба ці халодны блін з кубкам халоднай вады. На дзень. Праз тыдзень-два ад буйнога характару не заставалася і следу. Вязень карцэра быў ужо не чалавек, а паўжывая істота без думак і ўражанняў, без жаданняў і прэтэнзій…

– Шарамецьеў, у карцэр!..

– Не хачу ў карцэр! – крычаў граф, адмахваўся ад некага рукой, супраціўляўся. – Не хачу-ууу!

– І не трэба. Правільна! – згаджаўся Абламейка, штурхаючы пад бок графа, які скрыгатаў ужо зубамі. – Ты што, Віця, на белага каня ўскочыў? Граф, ачніся! Ну-ууу!…

– Не хачу ў карцэр! Не хачу-ууу! – стаяў цвёрда на сваім Шарамецьеў, махаў рукамі.

Абламейка ўдарыў па шчацэ даланёй – каб прывесці ў свядомасць. Не памагло, ударыў другі раз – ужо мацней, з адцяжкай.

– Апомніся, граф… Што ты нясеш? Які карцэр?

Страсянуў, што было сілы, за плячо – аж галава ледзьве не адарвалася.

– Табе піць шкодна. Не ўмееш, не бярыся. А ты не ўмееш, граф, піць, скажу табе ад шчырага сэрца. На белага каня сядаеш, Чапаем быць хочаш... А тое, браце, не па-нашаму, нам такое не да твару.

Нечакана граф зарагатаў, а пасля зацягнуў нізкім голасам:

– Чуть помедленнее, кони, чуть помедле-еее-ннее...

– Во, гэта ўжо іншая размова, – сеў на сваё месца Абламейка, усё яшчэ падазрона паглядваючы на графа – ён ужо прымружыў вочы і цягнуў песню, як сабака ці воўк выў на месяц...

Пападалі ў кожнага галовы на стол – адолеў кожнага жаданы сон. А граф спяваў, цягнуў на адной ноце, выказваў некаму свой боль, прасіў коней не спяшацца, а то ён не спраўляецца са сваімі клопатамі. У гэты момант можна было падумаць, што на свеце ён самы з няшчасных людзей. У графа цяклі слёзы з вачэй, ён не бачыў нічога перад сабою, не адчуваў нават, на якім ён свеце і ці жывы наогул. Больш двух радкоў песні ён не запомніў, і таму яго спеў напамінаў шыпячы патэфон з сапсаванай кружэлкай – раз за разам паўтаралася адно і тое ж. Але яго ніхто не чуў, ніхто не спачуваў яму, ад чаго было яшчэ больш невыносна і горычна...

Калі ж скончыў сваё сольнае “выступленне”, паглядзеў на хлопцаў. Катурхнуў за плячо Абламейку.

– Непарадак, Мікола, у нашай паліклініцы, непарадак, скажу табе, як сябру. Калі б я быў галоўным урачом... я навёў бы парадак. У мяне ўсе хадзілі б як па струнцы. І на работу ніхто ніколі не спазняўся б. Як штых – роўна у сем трыццаць...

– Граф, тут ты не праў... – Абламейка шкроб галаву – нешта калючае ўблыталася ў яго сівую расліннасць, потым лапаў рукой у сумцы, шукаючы шапку. – Гэта

галоўурач працуе па графіку, бо да яго прыходзяць людзі, а зубному тэхніку тое да фені – ён і так па паўтары нормы за капейкі гарбее.. За капейкі, улічы. Дзяржава пра яго не думае, маўляў, хай сам выжывае…

– Трэба самому рабіць грошы. Самому. Тры скуры трэба здзіраць з пацыентаў. Хай трасуць свае панчохі. Так ці не?

– Не ўсе ж і багатыя, граф.

– Нічога, абы я таго хацеў і багацеў. От скарэй бы дэпутаты прынялі закон аб прыватызацыі – купіў бы я нашую паліклініку з вантробамі разам. А галоўны ўрач у цябе быў бы старшым па замесу гіпсу… Га-га-га… Хы-хы-хы…

– А грошай, граф, у цябе хопіць выкупіць паліклініку?

Віця крутануў галавой:

– Хопіць і цябе купіць. Я ўзяў бы “Мерсэдэс”, каб не было падазрэння на маю працу. Куплю пазней, як усё праясніцца. А яно цікава павінна праясніцца. Выпіць у нас яшчэ ёсць?

Абламейка лыпнуў паўсоннымі вачыма:

– Узялі мала, блін. Не разлічылі. Трэба браць не па тры на нос, а па пяць – тады будзе акурат. Улічым на наступны раз, абмылачка выйшла. Ну, а цяпер разбягацца трэба – лавіць таксі будзем. На таксі ў нас ёсць грошы?

– Мг… Ёсць. Давай будзіць хлопцаў. Бо я сам вось-вось засну.

– Нельга нам спаць тут. Позна ўжо. Ты пасядзі, а я пайду злаўлю таксі.

Вярнуўся ён праз хвілінаў дзесяць. Упала і буйная Віцева галава на стол. На недаедзены селядзец. Проста носам у нос. І снілася графу мора, і што ён плавае на рабацкім сейнеры і ловіць селядцы. Івасі. З крыламі,

пазалочанымі па баках. Ловіць і кладзе ў цэлафанавыя пакеты. З вінным соўсам. Прыемны сон, прачынацца не хочацца. Ледзьве зразумеў, што ад яго Абламейка хоча, чаму цягне на сабе на вуліцу, мацюгаецца за слабасць графа. Гэтак жа перацягаў на сабе і астатніх... І здолеў падагнаць яшчэ для іх “калымагу”...

Ніхто з хлопцаў не супраціўляўся.

8.

Алачка яшчэ не спала, корпалася на кухні: даварвала вішнёвае варэнне.

Другая гадзіна ночы.

Граф усунуўся ў дзверы пасля трох гадзін. Спрабаваў нешта сказаць, але не слухаўся язык.

– Пайшлі дабавім – у мяне ў халадзільніку каньяк ёсць.

Але Абламейка хуценька шуснуў у дзверы, выскачыў на лесвічную пляцоўку, баючыся паказацца на вочы Алачцы, пабег уніз.

Граф стаяў у праёміне дзвярэй, абапёршыся плечуком у вушак другіх дзвярэй – раздумваў, што рабіць: ісці на кухню і наліць шклянку каньяку, ці ісці і адразу боўтнуцца ў ложак.

– О, Божа, зноў намазаўся да ўсрачкі! – узарвалася адразу жонка, убачыўшы яго такога, счырванела ўся да каранёў косаў, прагнала адразу ад сябе цёплы паўсон – распэтланая, у блакітнай камбінашцы.

– Ціха, бо заб’ю, – крутануў ён галавой, не расплюшчваючы вачэй. – Мяне нельга чапаць у такім стане. Сам ведаеш... Я ў карцэр не хачу...

– Каб цябе ўжо... – выдыхнула з сябе словы, але прадаўжаць не асмелілася, прыслухалася да пагрозы Віціка.

Ён палез па кішэнях, пачаў выкідваць з іх грошы. Яны ўжо валяліся пад нагамі, як ашмоцце старых газет, па якіх прайшоўся асенні дождж, змыў з іх бруд і пылоту, а вецер высушыў – грошы шамацелі пад нагамі, як пружынілі.

– Тваю маць, – скрыгатнуў зубамі граф, не разбіраючы, куды яму ісці і што рабіць. – Дай выпіць.

– Ідзі спаць. Ты сваё сёння адпіў. І занадта ўжо.

Сказала ўжо лагодна, апамятаўшыся, убачыўшы “грашовую пярыну”.

Ён замахаў рукамі, паваліўся на падлогу – тварам у дыван. Крутануўся, падняўся, стаў на карачкі, выпрастаўся. Зачасаліся кулакі. Цаляў у твар Алачцы, але яна ўхілілася ад яго ўдараў.

– Шарамецьеў! Карцэр па табе плача! – крыкнула строга жонка, ведаючы, якая пасля гэтага будзе рэакцыя ў мужа.

Ён скалануўся. Яшчэ ні разу жаночы голас не пагражаў яму карцэрам. Закрыўся ад яе рукамі, закрычаў голасна ад страху – аж стала чуваць, мусіць, у суседніх кватэрах.

– Не хачу ў карцэр! Не хачу-ууу!

– Ідзі спаць, зараз жа!

– Не хачу ў карцэр! Не хачу, не хачу...

Алачка сілком зацягнула яго на канапу. Як толькі шчака дакранулася да падушкі, граф адключыўся – захроп гучна і з асалодай.

Пасля гэтага Алачка пачала збіраць грошы. Поўзала па падлозе – дабірала астатнія да кучы. Потым села за стол і пачала пералічваць, раскладваць іх па пачках – соценныя ўлева, пяцідзесятныя – направа, драбязу ў асобную горку – на штодзённыя выдаткі.

З пакоя выйшаў бацька. У доўгім халаце, падперазаны

поясам. Паклаў руку ёй на плячо:

– Дачка, колькі так можна? Кідай яго, Ала. Ты ж маладая, прыгожая, жанчына ў россквіце, выйдзеш яшчэ замуж. Ты ж такая далікатная, а ён грубіян, алкаголік, калхознік... На канюшні яго месца. Ці табе ён раўня? Хіба ж ён можа параўняцца з табою – інтэлігенткай?

Алачка маўчала. Думала пра сваё.

Бацька ўбачыў на стале гару грошай, здзівіўся:

– Палучку прынёс?

– Што? – дачка не зразумела пытання.

– Палучку мужанёк прынёс, замочваў яе, а цяпер што палена ляжыць?

– А, гэта... І палучка, і акрамя палучкі. Навар, у нас кажуць – хейфіц.

– Так, панятна... Вось што цябе трымае. Ну, што ж, глядзі сама. Табе відней.

Алачка ўздыхнула, дакранулася да бацькавай рукі.

Глядзела ў цёмнае акно – на сваё адлюстраванне. Ёй было крыўдна і горка. Столькі мужчынскіх позіркаў яна адчувала на сабе, столькі было прапаноў правесці дзень на прыродзе... Яна ведала сабе цану. Памятала, як было соладка, калі з Фімам Берштэйнам яны закруцілі любоў, калі злучаліся прама на рабочым стале, калі яна нечакана зацяжарнела і прыйшлося тайна рабіць аборт... Фіма, зубны тэхнік, тады абставіў усё, здаецца, як мае быць, але граф, мусіць, нешта адчуў, бо адразу ж запатрабаваў, каб яна перавялася з прыгараднай палікланікі ў гарадскую...

Фіма быў шчодры на дзіва. Прадаў Алачцы залатыя пласцінкі, з якіх выраблялiся залатыя каронкі. Граф з іх, як пусціў у справу, і купіў першую машыну...

З Фімам даўно ўжо нічога няма, выветрылася, але такі

ж забаронены плод мроіўся ў яе хваравіта-інтымным уяўленні будучага, яшчэ нязведанага напоўніцу, кахання. І – шчасця.

“А што? Можа ўзяць ды паслухацца бацьку? Навошта так пакутваць без кахання? А што?!”

З палявання ён прыехаў, як звычайна, позна. У суботу. Настраляў рабчыкаў. Аж дзесяць штук.

Граф быў вельмі п’яны, жартаваў.

– Добра папалявалі ўчора. І сёння нічога. Абламейка дзве качкі падстрэліў. На другім возеры быў.

– Зраблю добрую вячэру, – паабяцала жонка. – Кідай у таз, ідзі мыйся...

Пачысціў стрэльбу, схаваў на антрэсолях: хаваў ад сыноў, каб чаго не ўтварылі. Не ведаў, што старэйшы даўно ўжо прыцэльваўся з акна на прахожых. І ў акно настаўніцы, якая жыла праз дарогу, якую неўзлюбіў за тое, што не ставіла яму высокіх адзнак і на хаўрусы з маці не ішла – каньякі і французскія духі не брала.

Ала абдала кіпнем рабчыкаў, з іх вельмі лёгка абдзёрла пер’е. Выпатрашыла вантробы, якія Віктар тут жа вынес на сметнік.

У нядзелю ў Алачкі быў дзень нараджэння. З рабчыкаў зрабіла выдатнае смажанае – з цыбуляй, аджыкай, рознымі іншымі спецыямі і прыправамі. Паклікала сваіх знаёмых і сяброў.

Віктар пры ўсіх цалаваў жонку, гаварыў прачула і пранікнёна:

– Вып’ем, дарагія госці, за самую прыгожую жанчыну – маю палавіну, якую я люблю ўсё больш і больш. І ўдзень яе нараджэння я дару ёй пярсцёнак з брыльянтам...

Калі ён узяў яе за руку і надзеў на палец пярсцёнак, у

Алачкі загарэліся шчасцем вочы, адразу ж ацаніла сюрпрыз – брыльянт цягнуў на тысяч пяць, не меней...Госці зааплядзіравалі, як быццам гаспадар здзейсніў гераічны ўчынак ці сказаў з трыбуны цыцэронаўскую прамову.У імяннініцы зашчымела сэрца ад радасці. З замілаваннем глядзела на мужа, верыла кожнаму слову, што ён прамовіў. Серж і Ціма пабіліся за сталом, не могучы падзяліць між сабою сцягенца рабчыка. Сяргей з асалодай джвагнуў брату пад вока кулаком, і той зароў на ўсю хату – з раскрытага роту тырчэла смажаніна...

Не хутка іх супакоіла маці, адправіўшы ў спальню.

Бацька Алы панура глядзеў у талерку, не ведаў, як паводзіць сябе сярод гасцей. Бо і дачка папярэдзіла, каб ён нічога не гаварыў, не выступаў, а толькі маўчаў. Баялася за яго, каб не сказануў бязглуздзіцу, з-за чаго было б ёй сорамна за свайго бацьку.

На стале стаялі бутэлькі каньяку, у місах – чорная і чырвоная ікра, балык, бужаніна і пастрама, – усё акуратна раскладзена па талерачках. Госці елі асцярожна, як баяліся паказаць, што яны галодныя. Налівалі яшчэ і яшчэ. Граф гарэлкі і каньяку не шкадаваў, радаваўся, калі выпівалі да дна. За сталом сядзелі паважаныя людзі, ад улады і медыцыны, паважныя і строгія. Шарамецьеў чакаў таго моманту, калі яны пераступяць бар’ер цвярозасці, калі ўдарыць у галаву гарэлка, калі яны скінуць з сябе паляндру пыхлівасці і сур’ёзнасці, калі пачнуць балаболіць, наліваць ужо самі сабе, калі асалавеюць і будуць несці глупства, дурэць, выварочваць сябе навыварат, стануць тымі, кім яны і ёсць на самай справе... Яму хацелася, каб яны напіліся ўдосталь, каб нырнулі п’яныя пад стол... Тады яны зраўняюцца з ім, ці ён зраўняецца з імі... І тады яны будуць усе падобны на тых, каго нарадзіла савецкая сістэма, – з іх заганамі і душэўнымі хваробамі, з мужланскімі паводзінамі, з рысамі зайздрасці і хцівасці, ганарыстасці і духоўнай беднасці... Падахвочваў, да кожнага падыходзіў, амаль прымушаў наліваць з коптурам, ведаючы, што і яны самі таго ж

жадаюць, сам, пры іх, выпіваў да дна...

Пра развод, да якога схіляў бацька, Алачка забылася.

Бляск брыльянта і горка грошай, якая бачылася і мроілася ў заўтрашнім і паслязаўтрашнім дні, перанесла усё тое на далей, на невызначальны тэрмін.

Граф піў і піў. Піў, але не п’янеў.

Алачка весялела ўсё больш і больш. І ружова-мройны туман супакойваў яе сэрца, усяляў добрыя надзеі...

Галоўны ўрач паліклінікі Іван Зуй паклаў тэлефонную слухаўку і ўздыхнуў. Ён гатовы быў разбіць тэлефонны апарат, які прыносіць столькі непрыемнасцяў. Сядзіш сабе спакойны, успамінаеш, як учора частаваліся і ладзілі застолле, салодкая стома ахутвала ўсё цела, спявала душа ад ўзнёсласці, ад чаго хацелася спяваць, а тут... Дзынь-дзынь, ало, з абкама партыі, загадчык аддзела, што курыруе медыцыну, назваў прозвішча жанчыны, а ён, Іван Мінавіч, павінен сустрэць яе ветліва і задаволіць яе просьбу...

Што такое “задаволіць”, Зуй ведае. Жанчына – альбо родзічка абкамаўца, альбо палюбоўніца, і ёй трэба паставіць залатыя каронкі. Калі ж запісваліся паўгода таму на чаргу, то каля паліклінікі была наладжана варфаламееўская ноч – дзяжурылі людзі ноччу, каля парога, да самай раніцы, стоячы на вуліцы. Хто іх папярэдзіў пра тое, даўмецца не мог – сам жа, здаецца, анікому і словам не заікнуўся... Разведка працуе. Мусіць жа, цэрэву стала пра тое вядома.

У абкаме ёсць свая паліклініка, спецыяльная, дзе лечаць эліту. Цяперашніх і колішніх партыйцаў. Там насустрач выбежыць занадта ліслівая дакторка, сагнецца ў тры дугі, дзяжурную ўсмешку састроіць, ласкава запросіць Анатоля Аляксандравіча ці Міхаіла Сяргеевіча ў кабінет. Усадзіць у крэсла, будзе распытваць, як здароўе, як “стул”, які апетыт, як...

У звычайнай паліклініцы гадзінамі людзі чакаюць прыёму, а тут прымаюць без чаргі, якой ніколі і няма, і бальнічны выпішуць на столькі дзён, колькі скажаш… А ў звычайную, савецка-айчынную, прыпаўзі на карачках, і табе не паверацць, што ты хворы, скажуць яшчэ, што ты сімулянт…

Калі Зуя прызначылі галоўным, яго асабліва не ўразіла тое, што яна, паліклініка, была падобна на нейкую канюшню, і нават не нагадвала медыцынскую ўстанову. Ёю ніхто не займаўся, не клапаціўся пра яе аздабленне як сучасным абстляваннем, так і медпрэпаратамі. Зуй прывык да бязладнасці і савецкай забітасці, і адчуваў ён сябе ў гэтым рэчышчы спакойна і камфортна.У сваім родным горадзе, дзе ён быў галоўным урачом, кіраўніцтва буйнога нафтагіганта не пашкадавала грошай для будаўніцтва гарадской стаматалагічнай паліклінікі. Ён, па-сутнасці, і будаваў яе, прападаючы на рыштаваннях дні і ночы, пакуль будаўнікі не здалі чатырохпавярховік пад ключ.

Не кожны горад мог пахваліцца такой будынінай – і басейн, і душы, і пакойчык для адпачынку – з магнітафонам і тэлевізарамі. А рабочыя сталы! Імпартныя бормашыны, якія свідруюць хворы зуб без болю, а айчынныя, савецкія, працуюць як адбойныя малаткі шахцёраў. А доктару працаваць з імпартнымі інструментамі адно задавальненне.

Адзінае, што зубныя тэхнікі, як іх яшчэ называюць дантыстамі, якія выконвалі ювелірную работу, не было аніякай палёгкі – той жа “Самсон” для працяжкі гільзаў, той жа нязменны малаток, тыя ж злепкі-адбіткі з гіпсу, каляровая пластмаса, пылоту ад якой і пару, калі вараць, глытаць прыходзіцца штодня. І ніводная экалагічная служба, ніводная санстанцыя ніколі не наклала вета на шкоднасць здароўю ад кіслаты і той жа пластмасы, якія свідруюць лёгкія і пячонку…

Зуй пра ўсё ведае, але нічога змяніць не можа. Не ў яго ўладзе тое змяніць, перарабіць, ні ў сілах ягоных. Паліклініку некалі абсталявалі на першым паверсе пяціпавярховага дома – жылога дома. Зубныя тэхнікі

працавалі ў адным пакоі, адзін супраць аднаго і спіной да суседа ззаду, набілася, як селядцоў у бочцы, і разам глыталі адну і тую ж кіслату і пылоту. Гармідар штодзённа... Калі ж заспрачаюцца пра нешта, ад гаманы ў кожнага баліць галава, і пасля ўжо не хочацца ні думаць, ні гаварыць. У пакойчыку, дзе на агні прапальваюць гільзы, заўсёдны бруд, разліты на падлозе бензін і кіслата... Каб дзе ў іншым гарадку прапанавалі пасаду галоўнага, не паехаў бы пад расстрэлам, думаючы, што там адсталасць і цемра, а тут жа абласны горад – прэстыжна, ганарова, а ў выніку... За год загадчык абласнога аддзела упраўлення аховы здароўя Трутнеў паабяцаў памагчы з выдзяленнем кватэры. Слова стрымаў. Атрымаў Зуй два пакоі, хаця ў яго было двое дзяцей. Ён і таму рады.

Першыя ночы не браў сон. Непакоіла тое, што не ведаў, як працаваць далей – ніякай перспектывы не праглядвалася. Тое найбольш і палохала. Затое ж праблемаў і недахопаў – з коптурам...

Смешна, але не хапала бораў. Адным і тым жа зубы свідравалі дзесяткам людзей. Пайшла пагалоска пра снід, выказвалі дактары апасенне, што лёгка будзе так “узнагародзіць” гэтай страшнай хваробай сотні людзей, ды што сотні – цэлы горад і вобласць. Прасіў, падаў на калені – не давалі, адказвалі, што краіна бедная, няма дзе браць.

Зуй не антысіміт, але ж яго раздражняла, што паліклініка стала вотчынай Віленскіх і Файнштэйнаў. Яны ж пасля ўладкоўвалі ў паліклініку сваіх дзяцей, а потым і ўнукаў, знаёмых і родзічаў. Галоўны ў іх кагорце Ізя Файнберг. Увайшло ў правіла – калі ж прыязджаў селянін з далёкай ці блізкай вёскі ставіць звычайную металічную каронку ці лячыць зуб, то ехаў абвязкова з двума кошыкамі прысмакаў і вяндліны, бо ведаў, што не падмажаш – без зубоў вернешся дадому. Правільней, не даб’ешся нічога ў паліклініцы, Пагалоска такая пайшла, што да іх трэба ехаць не з пустымі рукамі. А што паробіш? Хоць і сказана было ў савецкай канстытуцыі, што савецкая медыцына – самая

бясплатная і гуманная, то на тое яшчэ трэба было б паглядзець. Не заплаціш дзяржаве, то аддасі Іцку...

Гэта пасля ўжо ўзялі на працу дачку работніка абкама партыі Паліну Прахарэнку. На развод узялі, як яна жартавала і смяялася. І цяпер працуе – зубным тэхнікам, да пенсіі засталося колькі гадоў. А пасля яе Веру Навінскую ўзялі. Бацька ў аблвыканкаме працаваў. У кантрольна-рэвізійнай камісіі. Ведалі, каго браць у сваю кагорту. Алена і Вера былі партыйнымі. І ганарыліся гэтым. Ого, толькі дай ім слова на партыйным сходзе – столькі нагаворацъ, наплятуць, што і ў мех не ўбярэш... Любілі ліць ваду, як і ўсе, хто насіў у кішэні партыйны білет...

А якія былі неахайныя прадстаўнікі іярданскай даліны! Абрам Майсеевіч ніколі не мыў рукі – калі вымаў з роту хворага пацыента каронку ці запускаў яе туды, каб пасадзіць ці зняць адбітак. Яму рабілі ўрачы заўвагу, а ён у адказ на поўным сур’ёзе: “Калі часта мыць рукі, то яны сівераюць. Яшчэ больш шкоды будзе хвораму...”

Зуй памятае, як прыязджалі і заходзілі да іх амерыканцы. Не спецыяльна там з нейкім візітам, а ў іх былі свае клопаты – вывучалі радыяцыйную абстаноўку ў вобласці на другім годзе пасля катастрофы на атамнай станцыі. У аднаго з гасцей нечакана заныў зуб. Спыталі ў Зуя, ці можна будзе палячыць. Таго хацелі адвезці ў спецпаліклініку, а амерыканец чамусьці заўпарціўся:

– Не, я хачу там палячыцца, дзе радавыя бальшавікі і просты народ лечыцца, мне б там, дзе ўсе...

Вось і на табе.... Пераступіў парог, а далей ісці баіцца. Шмарганулі ўсе яго сябры носам – атрутай патыхае. Дасталі з кішэняў датчыкі зялененькага колеру, націснулі кнопачкі, а яны і запіпікалі чырвоным агеньчыкам: “Экалагічная абстаноўка небяспечная для здароўя”.

– Гэта, мусіць, склад бруду, а дзе вашая паліклініка? – дапытваўся Артур Кларк – так назваўся госць з-за

акіяна.

– Вы і знаходзіцеся ў паліклініцы, – чырванеў Зуй, гатовы быў скрозь зямлю праваліцца ад сораму. – Вам тут і падлечаць зуб.

Артур здзівіўся адкрыццю. Акругліў вочы, прамовіў:

– Бальшавікі адсталі ад нас на сто гадоў. У вас жа – каменны век.

Той здзіўлены пагляд найчасцей і ўспамінаўся, і ён пакутваў ад тых успамінаў. Адчуваў не толькі сваю нікчэмнасць, а і сваёй краіны, кіраўнікі і ідэолагі якой збіраліся пабудаваць у ёй камунізм...

Сцвярджалі ў Савецкім саюзе – у нас ўсё бясплатна, а ў Амерыцы трэба аддаваць за лячэнне не адну тысячу даляраў.

Амерыканец адмовіўся лячыцца нават за бясплатна. Паклаў ватку на зуб, якую змачыў у нейкім жоўтым растворы, што насіў з сабою, і боль адразу сціх.

Больш за ўсё баяўся, каб янкі не папрасіўся ў туалет. Тады ўжо сапраўды трэба было павесіцца. Туалет адзін на ўсіх – жанчын і мужчын. Ды такі вузенькі і нязручны, такі ванючы і абшарпаны, што... Яны, мусіць, здагадаліся пра астатняе. А мо і не жадалася яму ў той “кабінет”, хто ведае. Галоўны ўрач ведаў, што сцены ў туалеце выпэцканы фекаліямі – выціралі аб сценку пальцы. Ведалі, чые то былі сляды. Бо і санітарка Кацярына, паддавальшчыца, але ж і працаўніца, не вытрымала, падала заяву на звальненне, прызналася:

– Мо б я і працавала ў вас, але выціраць са сцяны жыдоўскія пархі не ў маіх сілах.

Віленскі, калі яму гаварылі пра тое, даказваў, што ўжываць туалетную паперу шкодна для здароўя. І ў ізраільскіх, і ў амерыканскіх часопісах, ён быццам бы вычытаў пра тое. Як здзекваўся над імі ўсімі...

Зуй не мог забыць прыход амерыканца, а ў памяці

ўсплываў анекдот пра старшыню калгаса, да якога таксама прыехалі амерыканцы на ферму. У райкаме партыі малады інструктар пераблытаў калгас і прывёз гасцей у самы бедны і жабрацкі, каб паказаць перадавую ферму. А старшыня не спалохаўся, не хаваўся нават, калі тыя клацалі затворамі “Ніканаў”, здымалі кінакамеры, як каровы з пазападалымі бакамі ад голаду ледзьве стаялі на нагах. У калгасе было некалькі фермаў. Была і ніштаватая – на яго погляд, з механічным даеннем, чыстая і ўтульная. А ён, старшыня Міцін, знарок на горшую павёў, як развесяліць усё роўна хацеў гасцей з-за акіяна.

Вечарам па тэлефоне першы сакратар Бязлепкін уперамежку з мацюкамі пагражаў зняць з працы за тое, што ён замест перадавой фермы на горшую турыстаў павёў. Старшыня слухаў, слухаў, а потым абыякава прамовіў:

–А пускай клявешчуць, Пётр Міхайлавіч, усё роўна ім ніхто не паверыць, што ў нас горш, чым у іх. А з намі нічога не стане...

У адказ было доўгае маўчанне, а потым пачуліся кароткія гудкі.

Калі галоўны ўрач збіраўся пазваніць у абласны аддзел аховы здароўя і падняў слухаўку, каб набраць нумар, у дзверы ўвалілася старшыня мясцовага камітэта Святлана Свянціцкая – мажная, пад сукенкай калыхаліся грудзі, на высокіх ацасах. З твару строгая, голас як і ў ва ўсіх прафактывістаў, – патрабавальны, зычны. Яна гэпнулася ў крэсла, і яно тоненька піснула.

– Іван Мінавіч, у нас чэпэ.

Галоўны паклаў слухаўку, паглядзеў на дакторку. Ведаў, што з ёю гаварыць трэба асцярожна, спакойна. Бо калі ёй патрапіць пад настрой, паддакнуць, то яна так разыйдзецца, што і не супакоіш.

Тады прыдзецца слухаць, які кепскі ў яе муж, з кім гуляе, якія ў яе разумныя дзеці, якіх яна, лічы, і

выгадавала адна.

– Нехта аддаў усю зарплату ў фонд міру?

То некалі такое граф Шарамецьеў такое ўтварыў. Сказаў, што калі галоўны ўрач лічыць яго заробак зарплатай, то ён аддае яе ў фонд міру. Смеху тады было на ўсю паліклініку. А ў райкаме партыі Зую наківалі пальцам, сказалі, што ён распусціў калектыў, а тое азначала, што ў калектыве нездаровая атмасфера, што фонд міру арганізацыя ўплывовая і з ёю жартаваць нельга...

– Кіньце смяяцца, Іван Мінавіч. Тут не да смеху. Неабходна збіраць тэрмінова паседжанне прафсаюзнага камітэта.

– Будзем прамываць нечыя косці?

– Будзем. І вельмі. Па ўсёй строгасці.

Іван Мінавіч у душы вылаяў сябе, што ўзяў спачатку такі тон размовы, пачасаў грудзіну. Трэба было абсекчы яе адразу і паставіць усё на месца. Свянціцкая заўсёды любіла збіраць плёткі, абгаворвала ўсіх і ўсё, хлебам не кармі, а дай носам парыцца ў чужых пасцелях.

А тут ёй і карты, так бы мовіць, у рукі – прафсаюзны дзеяч на варце павінен стаяць, строга караць за дурныя выбрыкі. Яна ж і на варце маральнага клімату ў калектыве.

Усе адмаўляліся ад гэтай пасады, а яна сама напрасілася, папрасіла нават асобна кожнага, каб за яе прагаласавалі на сходзе, калі прапануюць яе кандыдатуру. Прапанавалі. Па яе ж падказцы.

І прагаласавалі – баба з воза, кабыле лягчэй. А тут наадварот – баба на воз ускочыла, як коніку быць?

Зуй тады перайшоў на строгі тон:

– Што здарылася, Святлана Віктараўна?

– Што здарылася? – хапілася жанчына за кінутую нітачку, за галоўную жылу, абрадвалася нават, што ёсць магчымасць праявіць сябе, даказаць, што яна недарэмна есць прафсаюзны хлеб. – А здарылася вельмі непрыемнае. Гэта вандалізм, далажу я вам, паважаны Іван Мінавіч, калі муж прыходзіць дадому і правярае моц сваіх кулакоў на твары жонкі. Калі кожны вечар п’яны, калі з-за палявання закінуў сям’ю і блукае невядома дзе... Вядома, канечне, дзе – да маладых бегае, бо свая прыелася...

– Хто такі? Што вы загадкамі гаворыце? Усё вакол ды каля...

– ... прыелася, а свежанькага хочацца. А яна, бедная жанчына, выбілася з сілаў, выхоўваючы дзяцей. Ды ён выконвае свае абавязкі мужа раз у два месяцы, і то хапае на тры хвіліны...

– Ты з секундамерам стаяла, Святлана Віктараўна? – галоўрач пачаў ужо наліваецца злосцю, нерваваць. – Тут работы процьма, а ты прыйшла са сваімі фантазіямі...

– Пры чым тут секундамер, Іван Мінавіч? Тут справа надта сур’ёзная. І вось у прафсаюзны камітэт паліклінікі прыйшло пісьмо, у якім няшчасная жанчына просіць аказаць дапамогу ў наладжванні сямейнага жыцця.

Зуй усміхнуўся:

– Ты так дасканала і глыбока ведаеш прадмет размовы, што ў мяне закраліся сумненні – а ці не ты сама прыклала да гэтага руку? Ну, пісьмо такое скласці, га?

Твар Святланы заліўся густой бурачковай чырванню, забегалі неспакойна вочы, і яна апусціла галаву. Потым зноў страсянула галавой, каб паправіць прычоску, як конь грыву, працягвала ўладарна:

– Я, Іван Мінавіч, на пасту прафсаюзных інтарэсаў. І падлогам не займаюся. І вам сорамна абвінавачваць мяне ў нечым недазволеным. Я павінна ўсё ведаць

падрабязна перад тым, як ісці да вас.

– Можа і так. Але я ведаю, што ты памагала пісаць такія пісьмы. І пры тым з ахвотаю. Але я не пра тое. Хто ж такі той вырадак і алкаголік, які ў нас завёўся? Столькі доўга гаворыш, а ўсё ў сакрэце трымаеш.

Святлана набрала ў сябе паветра, ад чаго ўзняліся да самага падбароддзя – акруглага, парослага нябачным мохам-пушком, глянула ва ўпор на галоўнага – як расстрэльвала позіркам.

– Гэта ўрач-пратэзіст Віктар Шарамецьеў!

Галоўны хмыкнуў, перакрывіўся тварам, заўсміхаўся. Зразумеў усё, бо ведаў пра ўсё тое, як і ведаў, адкуль растуць ногі ў гэтай гісторыі, і які тут мела інтарэс прафсаюзная дзяячка.

– І Ала здагадалася напісаць тое пісьмо, скаргу? Слова ў слова?

– Сама. Аддала мне ў слязах, папрасіла даць ход.

– Сама? З рук у рукі? І ты яе не схіляла да гэтага? Не абяцала ў сваім кабінеце, што прафсаюз можа паставіць яго на месца?

Зноў выступіла чырвань на твары жанчыны. Зуй добра ведаў пляткарскі характар і Святланы, і яе сяброўак. Бо сам жа не раз піў з тым жа Шарамецьевым, Абламейкам. У Абламейкі быў нават за кума – хросным бацькам дачкі. Хаця, праўда, па п’янцы ўсё выйшла, нечакана.

– Іван Мінавіч, а вось пра тое вы ў яе самі і спытайце.

– І спытаю. Пакліч. Толькі пакінь мне паперы. Каб я ёй іх паказаў. І – толькі без цябе.

– Пажалуйста, – прафарг крутанула азадкам, як усё роўна спакушала галоўнага, паднялася, і крэсла зноў незадаволена піснула, што яго патрывожылі і такі груз узвалілі на яго. Свянціцкая паклала на стол паперы,

спісаных з абодвух бакоў, счэпленых разам металічнай змацоўкай, горда ўзняла галаву і пайшла да двярэй.

– Э-э, Святлана, хвілінку, – спыніў яе Зуй. – А на паперы няма ніякіх пазнакаў. Можа, ты яго знайшла на вуліцы. Павінна быць дата, калі атрымана, пазначыць канверт. Запісаць у журнал прыходу карэспандэнцыі. Адваротны адрас з прозвішчам, хто прыслаў, хто аўтар. Тут жа нічога няма, Святлана! Як ты можаш мне аддаваць такія паперы і ўцягваць мяне ў вашыя плёткі? Пастой, я прачытаю хуценька вашыя ананімкі...

– Гэта не ананімкі. А крык душы.

– Пабачым...

Ён прабег вачыма напісанае. Сапраўды, почырк быў урача стаматолага Алы Шарамецьевай. Скардзілася на свайго мужа. “У прафсаюзную арганізацыю стаматпаліклінікі...” Аўтарка падрабязна, з інтымнымі падрабязнасцямі і дэталямі, расказвала пра грахі і недахопы свайго мужа. Пісала, што ён абірае просты люд, вымагае з іх грошы за дзяржаўную работу, што б’е яе, гуляе з чужымі жанчынамі, што... І просіць разабраць яго паводзіны на прафсаюзным сходзе, строга пакараць пры гэтым. Як пакараць, не пісала. Зуй асцерагаўся, каб яна дзе не ўспомніла, што і ён ездзіў з імі на паляванне. Не, не напісала... Ці хто іншы не напісаў?

– Так, Святлана, я пагутару з Шарамецьевай. Калі яна пацвердзіць напісанае, то вы ўсё роўна павінны аформіць гэта афіцыйна, а яшчэ лепей выкінуць у сметнік. Не тым займаецеся, шаноўная спадарыня, не тым. За сваёй сям’ёй сачыце. Я не здзіўлюся, калі следам прыдзе пісьмо і на вашага мужа. І вы разам напішаце тое пісьмо... Ідзіце.

На твары Святланы незадаволенасць і расчараванне. Яна думала, што Зуй падтрымае яе, дасць ход лісту Алы, а ён...

– Ну, ведаеце, я...

І выйшла з кабінета.

У дзверы пастукалі. Потым яны расчыніліся і на парозе стаяла Ала Шарамецьева. У беласнежным халаціку вышэй каленяў – стройненькая, ружовашчокая, маленькая, бы школьніца, падслепавата глядзела на гаспадара кабінета з выглядам няшчаснай, прыгнечанай сваім мужам. Чакала. У Алачкі вось-вось выкацяцца на шчокі буйныя слёзы. Слёзы вялікага гора.

– Ала Антонаўна, толькі чэсна. Вы самі вось гэтае напісалі? – Зуй узяў пісьмо, трымаў над сталом.

– Я. А што?

– Ды нічога. Дык вы хочаце, як я зразумеў, каб калектыў пакараў вашага мужа?

– Прашу разабраць яго. Каб прызнаўся, што ён кат і п’яніца, што збівае кожны дзень мяне. Хай ведае калектыў, хто з нас праведны, а хто грэшны і вінаваты. Хай не прыкідваецца ягняткам.

“Ну і гадзіна ж ты, графіня Шарамецьева. Ён не анёл, праўда, але ж і ты не нашмат лепшая за яго. І так табе хочацца вынесці свой сямейны бруд на вочы і слых людзей... Не дай Бог мець такую жонку...”

– А вас не будзе потым пячы сорам, калі яму і вам будуць задаваць розныя пытанні?

– Ну і што з таго? Няхай задаюць. Адкажу на ўсе. Але хто іх будзе задаваць – усе адным маслам мазаныя. Ва ўсіх амаль тое ж самае. То я магу ўсім задаваць пытанні. І вам у тым ліку, Іван Мінавіч, што вы не прымаеце ніякіх мераў, і таму ў палікліпіцы працвітае п’янства. Абламейка ў сваёй ліцейцы цэлы рэстаран адкрыў і гарэм наладзіў, а вы, як кум яго, скрозь пальцы на ўсё глядзіце. І гэта ў той час, як Міхаіл Сяргеевіч выдаў строгі ўказ па барацьбе з гэтым злом. Калі ж хоць адзін сігнал дойдзе да райкама партыі, то вы і партыйнага білета пазбавіцеся... і пасады. Тады вашае

месца зойме мой муж, чаго ён і дамагаецца, сама чула ад яго тое. А ён тады тут такі парадак навядзе, што і вам месца не знойдзецца. А што?

Зуй хацеў крыкнуць ёй: “Выйдзі вон!”, але маўчаў і выслухоўваў маналог Алы Антонаўны. Мусіў выслухоўваць. Бо не хацеў пападаць пад строгі абстрэл яе злобнай артылерыі.

“І як толькі з такой жыве Віця? – у каторы раз пытаўся сам у сябе галоўурач. – Горшага пакарання для яго Бог прыдумаць не змог...”

– А што? Няхай ведае, што і на яго ўправа знойдзецца. Ці я няпраўду кажу, Іван Мінавіч?

– Праўду, праўду, вашай бы праўдай ды суп саліць, – згадзіўся галоўны, жадаючы хутчэй пазбавіцца ад Алачкі, бо чаго добрага яна яшчэ ўпадзе прама перад ім на крэсла і будзе расказваць падрабязна, як здзекваецца з яе граф. – Вы ідзіце, а мы падумаем, што рабіць, як і якія прыняць меры. Не хвалюйцеся...

Дзверы зачыніліся.

Зуй застаўся адзін. Званіць у абласны аддзел аховы здароўя ўжо расхацелася – не пад такі настрой трэба гаварыць з абласнымі чыноўнікамі, не з такім. Ён яшчэ раз узяў у рукі данос, пачаў зноў чытаць. Адначасова думаў, як выйсці з гэтага непрыемнага становішча.

9.

Алачка зайшла ў свой кабінет, падышла да крэсла, у якім сядзела жанчына з раззяўленым ротам – чакала дакторку.

– Ну, як? – затоена спытала Святлана, і ў яе аж загарэліся вочы ад цікаўнасці, як не сліна цякла па барадзе ад прадчування інтымных адкрыццяў.

– Аніяк. Выплюньце, што ў роце, – павярнулася яна да хворай. – Раскрыйце зноў, я пагляджу, што ў нас атрымалася.

Жанчына выканала загад-просьбу, глядзела на Алачку, якая, жмурачыся, накіроўвала бор да хворага зуба. Рухавічок загудзеў, як чмель...

Калі ж скончылася працэдура з лячэннем, Алачка прамовіла:

– Заўтра ў шаснаццаць я чакаю вас. І прынясіце тое, што паабяцалі. Калі тое не абцяжарыць вас.

– Добра, Ала Антонаўна. Не забуду. Дзякуй вам.

– Да заўтра.

Жанчына выйшла за дзверы, а Алачка са стомленым выглядам села ў драўлянае крэсла, уздыхнула. Глядзела безуважна на Мадону, што весела паглядала з каляровага календара, выставіўшы напаказ сваё багацце, адзначыла пра сябе: “І ўсё роўна ў мяне не горшыя грудзі, чым у цябе... А што? Нездарма ж капітан міліцыі нахвальваў, калі абдымаў, прызнаючыся ў каханні...”

Трошкі адпачыла, з цягам часу павесялела. Са Святланай гаварыць не хацелася.

– Тарасаўна, паклічце наступнага! – папрасіла медсястру, што мыла кюветкі ля ўмывальніка.

Палагея Тарасаўна няспешна падышла да дзвярэй, прачыніла іх, прамовіла:

– Хто да Шарамецьевай?

Жанчына ўляцела ў лячэбны пакой як віхор. Бэзавы плашчык расхрыстаны, у руках чорная сумачка. Гадоў ёй можна было даць і пяцьдзесят, а мо і болей. Яна нядобра бліснула вачыма, шукаючы некага, звярнулася

да Святланы, якая корпалася ў роце пацыента:

– Скажыце мне, а дзе гэта ваш доктар Шарамецьеў?

– Пайшоў да галоўнага ўрача. А што ў вас? Можа хто іншы замяніць яго?

– Замяніць? – перапытала злосна жанчына, і ў яе голасе зазвінелі металічныя ноткі. – Ён ужо замяніў мне, тваю маць... Савецкая медыцына, называецца. Бясплатная і самая лепшая ў свеце.

– А што, собственна, здарылася?

Жанчына нічога не адказала, крутанулася на месцы, рэзка адчыніла дзверы і вылецела з пакоя. Прафсаюзны важак недаўменна заўсміхалася, пакруціла галавой, падазраючы, што Алаччын муж зноў нарваўся на нейкую непрыемнасць. Будзе зноў пра што пачасаць язык.

І трэба ж – у калідоры грудзі ў грудзі пакрыўджаная сутыкнулася з доктарам. Віктар ішоў з радасным настроем, пасміхаўся з нечага, задумаўся.

– Ой, даруйце, – сумеўся Шарамецьеў, папраўляючы белую шапачку на галаве. – Не трэба ж так спяшацца.

– Не трэба? – яна яшчэ больш пачала наступаць на яго, свідравала помслівым позіркам. – Не трэба, кажаце? А як бедную жанчыну ганяць па дзесяць разоў за аднымі і тымі ж зубамі, за якія заплочана ўтрая больш, дык гэта можна, га? Можна, скажыце?

Да графа сэнс выстраляных слоў не даходзіў – яму з адной тэмы пераключыцца адразу на другую было цяжка, ды яшчэ галава гудзела пасля ўчарашняга, толькі-толькі пачынала праясняцца. Ён ужо марыў збегаць да піўнога бара, каўцянуць яшчэ пару куфляў і паправіць канчаткова здароўе і настрой. А тут проза жыцця – нейкія зубы...

– Пры чым тут зубы? У каго? Хто бегае дзесяткі разоў?

– Я бегаю. Я зараз жа пайду да галоўнага ўрача, раскажу, якія вы грошы здзіраеце з бедных людзей, а пасля і здзеквайцеся з іх жа... Вы мне вырвалі здаровы зуб мудрасці, а замест яго зрабілі нешта незразумелае, што і ў роце не трымаецца...

Да графа нешта дайшло. Адчуў, што гэты канфлікт неабходна ўладзіць адразу і тут жа, каб не нарабіла жанчына якой бяды. Толькі што была размова з Зуем. Пра пісьмо, што настрачыла Алачка са сваім штурмавіком-бацькам і нейкім яшчэ памагатым. Даў слова, што не будзе наракання ў на рабоце, а тут прынёс нячысцік гэтую жанчыну...

– Пачакайце. Давайце спакойна разбярэмся, а пасля ідзіце, куды і да каго хочаце – хоць да галоўнага, хоць ў аблздраў. Што ў вас, раскажыце? Толькі спакойна, разважліва. Давайце адыйдзем трошкі, каб не замінаць іншым. І вашую бяду мы паправім. Толькі скажыце, у чым вашыя прэтэнзіі.

Яны адышлі ад хворых, што сядзелі на лаўках у чаканні выкліку. Граф павёў яе ў калідор, дзе мала хадзілі людзі, дзе за шклянымі перагародкамі, да столі, працавалі ў пакоі зубныя тэхнікі.

– Слухаю вас.

– Што слухаць. Вось яны... Панасіла з тыдзень, і самі вываліліся з роту. Скажыце, гэта нармальна?

– Не, гэта не нармальна. Які ж партач вам іх рабіў?

– Вы ж і рабілі. То вы і ёсць той галоўны партач.

Граф пракаўтнуў пілюлю, дакараючы сябе: “Дурань, куды спяшаешся? Чаму выдаеш сам сябе? Не праспаўся, дурота, не праспаўся...” Як аплявуху сам сабе падараваў. Нізашто. Нехаця прызнаўся:

– Значыць, і я партач. Але ж хіба я вінаваты? На той час не было японскай пластмасы, і прыпой быў наш, айчынны. Зубны тэхнік рабіла індывідуальна, стараўся, я ж прасіў яе. Вось што значыць рабіць айчыннымі

інструментамі і матэрыяламі...

Ён зазірнуў у прачыненыя дзверы, пагукаў:

– Алеся Карэнаўна, можна вас на хвіліначку?

Да іх падышла невясокага росту, чарнявая жанчына, ветліва ўсміхнулася, паглядзела запытальна на графа. Куточкі вуснаў злёгку ўздрыгвалі – чакала ад Віктара нейкай смешнай падначкі.

– Тут такая справа, Алеся. Гэтая жанчына атрымала два тыдні таму зубы. І яны ў яе вываліліся. Вось прыйшла са скаргай. І правільна. Трэба памагчы. Я растлумачыў, што ты, як самы лепшы тэхнік, зрабіла немагчымае, але падвялі айчынныя матэрыялы, якія нічога не каштуюць. Мы паступім так... Ты возьмеш табулятар, праверыш усё, як трэба, выпішы японскую пластмасу і якасны прыпой. Зробіш новыя зубы, і пры тым па новай тэхналогіі, каб жанчына радавалася ад нашай работы. Каб выглядала прыгожа і ўсмешка была прываблівай. Праз колькі ёй можна будзе прыйсці?

Алеся пасур’ёзнела. Але нічога не зразумела з размовы. Які табулятар? Што гэта за апарат такі? Якая японская пластмаса і прыпой? Ён непрыкметна міргануў ёй.

– Ну, праз тыдзень, напэўна. Так, праз тыдзень.

– Не, не, Алеся. Пажадана раней. Можаш паслязаўтра? Акурат пятніца, перад выхаднымі? Трэба ўважыць жанчыну.

– Ну, добра, я пастараюся. Толькі пасля абеду.

– Добра, няхай пасля абеду, – абрадвалася жанчына, пасвятлела тварам, радая была, што дамаглася свайго, што ёй пайшлі насустрач. – Няхай будзе так. Я падыйду да канца рабочага дня. У гадзін пяць, добра?

– Да пяці зраблю. Усё? – Алеся павярнулася да графа, адчуваючы яго задаволенасць, заўважаючы на яго твары радасць.

– Усё. Дзякую. І даруй, што адарваў ад працы.

Калі яны засталіся адны, жанчына хуценька ўсунула ў кішэню графа дваццацьпятку, шапнула:

– Дзякую. І прабачце, што я так напачатку накінулася на вас. Зло ўзяло, самі разумееце. Як жа ў маім узросце без зубоў?

– Нічога, нічога, – кланяўся Віктар, радуючыся, што так лёгка выйшаў з сітуацыі, ды яшчэ на дзве пляшкі хабар усунула.

Пазней ужо, калі на калідоры зноў сустрэўся з Алесяй, папрасіў у яе прабачэння.

Яна ж пацікавілася, што за такі табулятар ён прыплёў.

– І сам не ведаю. На язык ускочыў. А што – прыгожае слова, таямнічае. Та-бу-ля-тар! Здорава!

– Табе не доктарам быць, а ў тэатры працаваць, – заўважыла з усмешкай, пакідаючы яго, зразумеўшы, што ён цырк наладзіў перад жанчынай. – А зубы сапраўды перарабляць будзем?

– Ды не. Проста пасадзіць іх трэба добра. Цэмент быў кепскі.

Яна толькі паківала галавой, здзіўляючыся яго ўменню выблытвацца з розных сітуацый, абміноўваць вытворчыя падводныя рыфы. Штукар ды і толькі. Так ён і з Алачкай, пэўна, іграе ўсё жыццё, а яна верыць, прымае ўсё за чыстую манету. Як і гэтая жанчына, пачуўшы загадкавае слова табулятар. Як і яна нават, Алеся.

Віктар стаяў каля калоны, курыў, усміхаўся.

А потым не вытрымаў, пабег на вуліцу – да піўнога бара.
\

10.

Сустрэла яна яго ў той дзень, калі ехалі разам ў турыстычную паездку ў Прыбалтыку. Маладаы, дужы, маладзей яе на гады два-тры, а мо і болей. Ім выпала спаць у адным купэ вагона – ляжалі на верхніх паліцах. У цемры знайшоў яе руку і сціснуў. Яна адказала такім жа поціскам.

Калі ж праз нейкі час пад імі засаплі іх спадарожнікі, адразу перабраўся да яе. Яна чакала яго. Абвіла рукамі шыю, упілася вуснамі ў яго – гарэла, сілячыся знішчыць у сабе дрыготку. Перад гэтым скінула з сябе ўсё лішняе, каб не валаводзіцца і не разубудзіць двух жанчын.

Алачка ведала, што яго звалі Валерам, што працаваў у міліцыі, што меў званне маёра. Падсвядома прыкінула, што ў дальнейшым ён можа ёй спатрэбіцца, у нечым і памагчы. У чым, яшчэ дакладна не ведала, але адчула, што маёр хлопец не з ціхмяных. Калі добра прыбраць да рук, то ён будзе здольны на многае.

Рыга ёй спадабалася.Спадабалася не толькі Домскім саборам, куды яны хадзілі слухаць арганную музыку, а і ціхімі вулачкамі і ўтульнымі кавярнямі на заходні манер, дзе можна было ціхенька пасядзець за кубкам кавы і паразмаўляць пра ўсё на свеце. Прыемна ўразіла і гасцініца, дзе былі створаны ўсе ўмовы, каб людзі маглі правесці цікава не толькі вечар, а і ноч.

Яе пакойчык з Вікай Лашковай, прадаўшчыцай з “Бярозкі”, быў у самым канцы калідора. Віка таксама знайшла сабе часовага спадарожніка, які спецыяльна і пасяліўся з маёрам міліцыі.

Чатыры ночы, што яны правялі ў Рызе, былі аддадзены інтыму. Маёр яшчэ аказаўся і ненасытным у каханні. Можа ўпершыню ў жыцці здзівілася, што можа быць такое шчасце ў жанчыны. Успамінала графа, і яе агортвала агіда ад адных толькі ўспамінаў, тут гадзіны, а там тры хвіліны яна прымала за асалоду…

Яна плакала, ліла слёзы, і яны капалі маёру на валасатую грудзіну.

– Што з табой, Алачка? Пакрыўдзіў чым-небудзь? – папытаў, абдымаючы.

– Не-не, наадварот, я не была ніколі такой шчаслівай, як з табой. Можаш не верыць, але такой асалоды і шчасьця я не адчувала за ўсё жыццё... Сорамна прызнацца, але гэта так. Столькі гадоў прайшло без гэтага. Без адчування асалоды і наталення унутранай смагі.

Ён маўчаў, курыў, потым прамовіў:

– Калі так, то я вельмі рады, што ты тое адчула, што стала сапраўднаю жанчынай. А я можа ўпершыню адчуў сапраўдную жанчыну. Ты фантастычная жанчына. Мо ад таго, што не зведала гэтага, і расцвіла ва ўсёй красе. Бачыш, я пачынаю ўжо гаварыць паэтычным стылем. Смешна.

– Цяпер я зразумела, чаму на зямлі шмат няшчасных жанчын. Менавіта з-за гэтага, што не могуць нарадзіць у сабе шчасце.

Праз колькі хвілінаў яна зноў прашаптала яму на вуха:

– Валерка, а колькі ў цябе дзяцей?

– Двое. Сын і дачка.

– А жонка дзе працуе?

– На заводзе. Тэхнолагам.

– Ты кахаеш яе?

– Так, як можа кахаць муж жонку.

– Як гэта?

– Каб нам было добра абодвум...

Назад, у родны горад, вярталіся ранічкай. А сёмай гадзіне.

Многіх сустракалі родзічы і знаёмыя. Маёра чакала жонка і дзеці – з кветкамі. Валеры кінуўся абдымаць іх,

цалаваць. Жонку абняў, прытуліў да сябе. Алачку як усё роўна апякла ўбачаная сустрэча – яна ўжо як бы адчула нейкія правы на маёра, хацела распараджацца ім поўнасцю, дыктаваць сваю волю, як ён дыктаваў ёй у ложку сваю...

А пра жонку, агледзеўшы падслепаватым позіркам, змераўшы з галавы да ног, адзначыла з прыкрасцю: “Карова! І як толькі ён кладзецца з такою ў ложак? Жах...”

Таксіст, калі яна села моўчкі на пярэдняе сядзенне і не зірнула ў яго бок, пацікавіўся:

– Вам куды?

– На Жукава.

– Даставім. А ў вас выдатны настрой і прыгожа выглядаеце. Жадаю быць такой кожны дзень.

І ўзяўся за ключ запальвання, што тырчэў у шчылінцы.

Дома яна прыняла душ, вымылася, выйшла з ваннай і пачала прычэсвацца перад люстэркам. Глядзела на свае грудзі, гладзіла іх, адзначала, што яны яшчэ прыцягваюць мужчынскія позіркі, і нават маладых, во як і міліцэйскага маёра. І заўсміхалася задаволена. А потым блазотна набрала адразу ж нумар тэлефона, доўга чакала, калі хто адгукнецца на другім канцы дрота.

– Алё, – пачуўся ў трубцы жаночы голас, – слухаю вас.

– Добры дзень. Паклічце мне, калі ласка, Аксану, вельмі трэба.

Незадаволены голас, як і чакала Алачка, абвясціў:

– У нас ніякай Аксаны няма, вы пераблыталі нумар тэлефона.

На маёра ўзяло зло: “Не мог сам падысці, дык карову сваю падаслаў...”

Настрой быў сапсаваны. Не хацелася глядзець тэлевізар, слухаць музыку. Наліла сабе чарачку каньяку. Каўцянула колькі разоў. Прыкусіла кавалачкам сыру.

Адчула: паступова вяртаецца лагодны настрой.

“Нічога, нічога, цярплівасцю бяры, цярплівасцю. Не падганяй падзеі... Як спяваў Высоцкі: “Чуть помедленнее, коні...” Ведала, што гэтую песню любіў Віцік.

Пачала рыхтаваць вячэру. Хутка павінны прыйсці дзеці са школы, Віцік з працы. Бацька недзе швэндаецца па горадзе, абы каб не сядзець дома.

Успомніла, як сустракала жонка маёра на вакзале, падумала чамусьці пра Віціка: “А мог бы і ты сустрэць мяне. Ды з абярэмкам кветак, хай бы пазайздросціў Валера, убачыўшы, як сустракае мяне мой каханы...”

11.

Алачка палічыла, што тых грошай, якія яна атрымлівала на дзяржаўнай рабоце ў савецкай медыцыне, было занадта мала, і што на іх не дужа разгонішся – не купіць сабе абноўкі, ні смачна паесці. Жабрацкае існаванне.

І надумалася Алачка кінуцца ў бізнес. Цяпер жа ўсё дазвалялася, ніякіх нікому перашкод – абы толькі твая галава варыла, хоць чорта лысага бяры сабе ў памагатыя і кляпай сабе рублікі.

Чорта не чорта, а нешта блізкае каля гэтага ёй спатрэбілася. Ніколі не звяртала ўвагі асаблівай на сабак, а тут раптоўна на рынку ў мажнай цёткі папыталася:

– А колькі ж, цётачка, ваш шчанючок каштуе?

Жанчына прыцэлілася вокам да незнаёмкі, прыцэньвала – цікавіцца проста так, ці нейкі інтарэс да сабак мае? Палавінчата і адказала:

– А гэта каму як. Вы купляць будзеце, ці проста пачасаць языком захацелася? Алачка разгубілася – не чакала, што так жанчына пачне весці з ёю размову, адразу пераключылася на патрэбную танальнасць, каб цётка не паслала яе куды далей...

Нейкая аднак цікавасць і настырнасць авалодалі ёю, таму затоена прамовіла:

– Набыць хачу і развесці дома. Грошай не хапае, таму думаю гэтай справай заняцца... Парайце, падкажыце, ці след мне ісці па гэтай дарозе...

Жанчына рассмяялася, але не зларадна, наадварот, зычліва, паправіла на сабе джынсавую спадніцу:

– Тады ты, даражэнькая, на тую і патрапіла. Магу даць табе карысную параду. За майго я прашу пяць тысяч. Для таго, каб развесці дома сабак, трэба найперш выбраць пароду, якая дае добры прыплод і, канечне ж, ад гэтага і прыбытак. Для гэтага, даражэнькая, трэба экстэр’еры ці ньюфаленды, лэссі ці арбітыны... На тое трэба шмат грошай – коры дарагія. Штодня трэба купляць свежае мяса, гародніну, яблыкі і грушы, штораніцы выгул – процьма чаго трэба яшчэ, каб дабіцца поспеху ў гэтай справе...

– І колькі ж можна мець за год ад усёй працы? Калі ўсё, канечне ж, пойдзе на лад?

– Колькі? – жанчына перакрывілася, няўцямна паказваючы, што тут не ўгадаеш, што ўсё залежыць шмат ад якіх фактараў. – А як пашанцуе, як будзеш душу і здароўе ўкладваць у такую справу. А можна і прагарэць, што, праўда, малаверагодна, але ўсё ж... А так за год можна займець каля ста тысячаў.

– Колькі? – у Алачкі нешта перахапіла ў горле. – Каля ста?

– Так, так, – паўшэптам пацвердзіла жанчына. – Тут без брахні ўжо. Але трэба аддаць сябе гэтай задумцы сябе поўнасцю. Тады, даражэнькая, і поспех не прымусіць чакаць.

– Ведаю. Само нічога ў рукі не прыходзіць. Але хто мяне навучыць усяму гэтаму? – у голасе была тайная надзея і спадзяванне на падтрымку. Не ведала чаго, але сэрцам адчувала, што гэтая жанчына пойдзе ёй насустрач, паможа. І яна ж, Алачка, канечне ж, не застанецца ў даўгу, аддзячыць, чым можа.

Жанчына прыхільна ўсміхнулася.

– Я і памагу вам, калі зразумеем адна адну, – адгукнулася на покліч незнаёмай субяседніцы і, мусіць, пакупніцы.

– Я думаю, што зразумеем. Я працую зубным урачом у паліклініцы. Думаю, што і вам спатрэблюся. Бачу, што з зубамі вам даўно трэба завітаць да нас...

– Так, так, але на ўсё часу не хапае. Даўно збіралася, правільна кажаце. Так што самі бачыце, як мы адно аднаму патрэбны. Я згодна быць вашым кансультантам.

Алачка агледзела ўсё навокал. Рынак гудзеў бы патрывожаны вулей. Людзі спяшаліся, як не піхалі адзін аднаго, недзе за спіной мужчынскім басавітым голасам жанчына прапаноўвала: “Пирожки горяченькие, пирожки с мясом, капустой, картошкой!..”

Рынак жыў сваім жыццём, сваімі клопатамі, сваім рытмам – бязладным, напружаным, крыклівым...

– А дзе вы жывяце? Я хацела б запісаць ваш адрас і прыехаць да вас.

– Адрас вельмі просты – завулак Зялёны, пяць. Дваццаць пятым аўтобусам – і да самага канца. Мой дом крайні. Кватэра сорак пяць. Антанінай Кірылаўнай мяне завуць. Тэлефона толькі няма. А вас як зваць-велічаць, даражэнькая?

– Ала Антонаўна. Калі да вас можна будзе прыехаць?

– Калі? – зморшчыла лоб Антаніна. – А можаце і ў суботу. Я цэлы дзень буду дома. Пакажу і раскажу, як усё робіцца. Буду чакаць вас, прыязджайце.

Алачка паклала ў сумачку паперку з адрасам Антаніны, пагладзіла шчанюка па галаве, заўсміхалася:

– Добра, Антаніна Кірылаўна. У суботу і пад’еду. Пад вечар – у гадзін пяць. Так добра для вас?

– Ага, – заківала жанчына галавой, абрадвалася, што адбылося нечаканае і патрэбнае знаёмства, – акурат нармальна. Чакаю вас.

“Каля ста тысяч, каля ста тысяч...– свідравала неадступна думка пасля таго, як яна развіталася з Антанінай. – Гэта ж харошыя грошы... І занятак цікавы... Каля ста тысяч, каля ста тысяч...”

То не заробак, што яна атрымлівала акрамя зарплаты, што давалі ўдзячныя пацыенты, а так, ну, так бы мовіць, для падтрымкі штаноў ці спадніцы. А вось тут дык можна разгарнуцца, абы было жаданне. А жаданне ёсць, калі такія магчымасці адкрываюцца. Потым жа тыя шчанюкі ў Польшчу. А там, кажуць, яны ідуць па мільёну і больш... А паездкі для яе цяпер будуць наладжаны рэгулярна. Улад Ляскоўскі, даўні яе знаёмы, цяпер увесь пры ўладзе, любое яе жаданне – для яго закон. Так ён і сказаў, і дадаў, што для яе не будзе аніякіх перашкод ні з пашпартам, ні з візай, ні з графікам. Адно яе слова – і ўсе мытні будуць падаць перад ёю на калені. Лысы, лысы, а які ўсёмагутны – нездарма ж працаваў перад гэтым у апараце абкама партыі. Нябачныя пружыны падтрымліваюць іх – яны ўсё яшчэ могуць, усё ўмеюць, перад імі, як і раней, усюды расчыняюцца дзверы.

Ведала Алачка, каго выбіраць сабе ў палюбоўнікі.

“Каля ста тысяч, каля ста тысяч... А што?..”

Граф узяў спіс на зарплату, знайшоў сваё прозвішча, распісаўся.

– І шмат там табе налічылі драўляных, Еўстратавіч?

Віктар усміхнуўся кісла, уздыхнуў:

– Так шмат, што не ведаю, куды і на што патраціць іх. На скрутак туалетнай паперы мо і хопіць.

Ліцейшчык Абламейка, беручы тую ведамасць у рукі, дадаў:

– Так, у нашай краіне дзяржава медыкаў не лашчыць. Спадзяецца, мусіць, што доктар і сам сабе зарплату зробіць. З чалавека, які прыйшоў зрабіць каронку, дзяржава бярэ сто пяцьдзесят рублёў. А зубны тэхнік з тае сумы бярэ ўсяго тры з паловай капейкі. Абсурд.

– Тое ж і пра сябе магу сказаць, – адгукнуўся Шарамецьеў, калі Абламейка распісаўся і атрымаў грошы, паклаў іх у кішэню – таксама не густа, аж смешна, што так не густа. – Стаю цэлы дзень на нагах, корпаюся ў роце, невядома яшчэ і ў якім роце – можа там і снід падцікоўвае мяне, во палец парэзаў, не гоіцца, але каму пра тое скажаш... Гэта ж сорам і ганьба – мець вышэйшую адукацыю, сушыць мазгі столькі гадоў за навукай, а атрымліваць сто сорак рублёў... Наша Ліда, прыбіральшчыца, больш атрымлівае...

– Калі ж, братка, дзяржава думае, што яна мяне робіць шчаслівым, выдзяляючы такі заробак, то няхай хворыя думаюць, што я ім раблю харошыя зубы. Так ты гаворыш, граф?

– А як жа інакш?

У калідоры стаяў галоўны урач, чакаў іх.

– Хлопцы, зазірніце да мяне. Размова ёсць.

У голасе галоўнага абыякавасць і спакой. Значыць, нешта звычайнае і абыдзеннае. А мо і не? Галоўны ўмее

і прытварацца, лагодную ўсмешачку можа на твары намаляваць, а потым нечакана шандарахнуць словам-пытаннем, што і ведаць не будзеш, куды ўцякаць ад яго ласкі.

Хлопцы дакурылі цыгарэты, і праз колькі хвілінаў падаліся за ім следам.

...Калі што намерыцца Алачка зрабіць, то свайго абавязкова даможацца. Усе перашкоды паломіць, што перашкаджаць будуць, напралом пойдзе, але даб’ецца намечанага, чаго б тое ні каштавала. Такі ўжо ў яе характар, так ужо выхаваў яе бацька і жыццё.

“Сто тысяч, сто тысяч...” Не выходзіла з галавы лічба, вярэдзіла душу, спаць не давала. У сне ноччу прыснілася, што ў яе кватэры шмат сабак. Калі ж яна пераступіла парог, то кожны трымаў у зубах па купюры па пятнаццаць тысячаў, – аддана глядзелі на яе, чакалі.

Яна, здзіўленая, спынілася каля парога. І тады кожны падыходзіў да яе і клаў каля ног грошы. Пакладзе адзін цюцька, адыходзіць, за ім наступны – схіляе галаву, раззаўляе пашчу і купюры кладуцца адна на адну, роўненька ў стосік. Здзівілася яшчэ – здаецца ж, купюры з такой вартасцю не прыдумалі, не выпускалі, але тут жа супакоіла сама сябе: “Значыць, я проста пра тое не ведала...”

Алачка сабрала тыя грошы, паклала на стол. Прыгледзелася да адной соценнай і жахнулася: замест Уладзіміра Ільіча на паперцы быў нейкі другі чалавек, і падобны ён быў на яе Віктара – графа Шарамецьева. Граф ледзь прыкметна пасміхаўся – мо з яе, Алачкі? Падміргваў яшчэ і гаварыў: “Ну, што, жоначка, любіш грошыкі? Любіш. Цяпер іх у цябе будзе вельмі шмат – сто тысяч, сто тысяч...” І пачаў чамусьці рагатаць.

Дзіўна, але стосік грошай быў ужо болей за той, які яна падняла з падлогі. Ці не ўтрая больш. У Алачкі соладка на душы, і яна пачала нават спяваць: “Сто тысяч, сто

тыся-яяяч!..”

Новае дзіва – за спіной у яе вырастаюць крылы, і яна пачынае адчуваць іх дужасць, яны ўжо просяць пругкасці паветра, і яна ўжо не вытрымлівае, выходзіць на балкон. Каля ног круцяцца аддана сабакі, чакаюць нейкае каманды. Толькі цяпер яна заўважае, што яны рознай масці і колеру, нават памеру -– маленькія і вялікія, чорныя і карычневыя, нават адзін быў у палосачку, як зебра, што выклікала ў яе ўсмешку.

“Вось такога выгадую і павязу на варшаўскі рынак – не адзін мільён адхаплю...”

Але крылы за спіной пачынаюць варушыцца, і яна ўжо ўзмахвае імі, адрываецца ад падлогі балкона. Не, яна не палохаецца, не ўскрыквае ад страху, адно хіба што замірае душа – але ці то ад радасці, што яна ў палёце, што яна ўжо незямная, дзівосная птушка, непадобная на ўсіх астатніх, асаблівая і ўнікальная, ці ад прадчування, што яна зведае хутка нешта новае і непрадказальнае... З вышыні свайго палёту яна здолее ўбачыць цэлы свет. Адразу ж і падумала: “Вось такім жа макарам можна і за мяжу злётаць – ні табе мытняў, ні ў чарзе стаяць перад прапускным пунктам...”

Радасна на душы, узнёсла. Так лёгка, што спяваць хочацца. І – танцаваць. Але дзе тут патанцуеш – на воблаках хіба, але да іх яшчэ ляцець і ляцець. А спяваць, дык і словы ўсе пазабываліся, толькі і прыйшлі на памяць тыя, што пра коней. Дык тут і не трэба сунімаць хуткасць, няхай нясуць яе крылы ў бязмежжа – яна любіла лётаць, не першы раз лётае, і ў дзяцінстве некалі лётала, і пазней, калі Віціка прыбірала да рук...

Вунь яе родны горад, вунь вулачка яе. Людзі ходзяць, у яе бок пальцам паказваюць, нешта гавораць. А яна ўжо і рэчку бачыць, луг, кветкі на ім... А дыхаецца вольна, лёгка, ледзь толькі паколвае ў скроні, але яна ведае, што тое ўсё ад чыстага кіслароду – на зямлі такой чысціні няма, як тут...

Непадалёк ад яе пачуўся нейкі незразумелы посвіст.

Яна азірнулася: побач ляцеў бусел. Ён павольна ўзмахваў крыламі і паглядаў на яе. Недаўменна паглядаў – як быццам пытаўся ў яе, як сюды занесла і што парабляе на такой вышыні жанчына. Яна паціснула плечуком, адказваючы, што і сама не ведае, чаму тут апынулася. Бусел скіраваў рэзка ўправа, а пасля спікіраваў уніз – да свае буслянкі, якая прымасцілася на вільчыку ссохлага дуба. Там і дзеці былі – клекаталі, чакалі бусліху, клікалі да сябе, раззявіўшы дзюбы...

А ёй хацелася падняцца яшчэ вышэй, каб больш чаго ўбачыць. Але тут нехта катурхнуў яе за плячо. Яна азірнулася незадаволена, не разумеючы, хто гэта мог яе патрывожыць у такі прыемны момант палёту, але нікога не ўбачыла.

– Мама, уставай. Я есці хачу...

Нічога не разумела Алачка – нікога побач няма, і нехта загаварыў з ёю. Хто б гэта мог быць?

– Ну, прачніся, мама...

Толькі тады яна расплюшчыла вочы, прымружыла іх, пакрысе ачухалася.

“Божачка, які прыгожы сон бачыўся мне! Я ж так даўно не лётала ў сне... Дзіцячы сон. І такі прыемны, салодкі. Але да чаго ён? Ці ёсць якая рагадка гэтага сну?..”

– Падымаюся, сын, падымаюся. Пастаў толькі чайнік.

– Я ж не ўмею, – насупіўся сын, не адыходзячы ад яе. – Ты ж сама пра тое ведаеш...

– Ды ведаю-ведаю, што бязрукі ты расцеш у мяне, – яна пазяхнула, пацягнулася ў ложку, і не магла забыць, як лётала ў паднябессі, як цюцькі кідалі ёй пад ногі тысячы, сто тысячаў, і тут жа ўспомніла: “То ж сёння да сабакаводкі трэба з’ездзіць, абяцала ж прыехаць... Дык вось да чаго сон. Да прыемнага пачатку новага клопату ў яе жыцці. Грашавітага клопату.”

Сыну зрабіла снеданне на хуткую руку – адрэзала

кавалак каўбасы і разбіла ў патэльню некалькі яек. Ён любіў паесці, апетыт быў як і ў бацькі, які мог за вячэру паўкабана з’есці.

З Графам яна вызначыла сыну спартыўную дарогу. Палічылі так – калі ён будзе вучыцца ў школе са спартыўным ухілам, то і есці там будзе, і вучыцца. Так сказаць, на дзяржаўным забеспячэнні. За ім там будуць прыглядваць, адказваць за яго.

А хлопец без бацькоўскага догляду разбэсціўся, стаў грубы і патрабавальны да сваёй асобы. Ён мог расквасіць нос таварышу ці сябру і не праявіць пры гэтым ніякага шкадавання ці спачування, наадварот, колер крыві выклікаў у ім задавальненне, нават асалоду.

Алачка назірала, як сын похапкам упіхваў у рот сняданак, а думала пра сваё – ёй мроіўся заўтрашні дзень чароўнай казкай, прыгожай марай, адчувала і верыла’ што перад ёю адкрываецца незнаёмая перспектыва яе жыцця, якое будзе інакшым, чым гэтае, у якім яна знаходзілася і пакутвала ад сваёй непаўнавартасці...

Антаніну Кірылаўну і сапраўды адшукаць было няцяжка. Як і гаварыла, аўтобус пад’ехаў амаль да самага дому, і ад прыпынку некалькі крокаў.

Гаспадыня чакала, адчыніла перад ёю дзверы.

У нос адразу ўдарыў пах псіны, сабачага юру і мачы. Алачка сабралася перакрывіць твар і зморшчыцца, што яна і зрабіла б у іншым месцы і пры іншых абставінах, але тут, падумала, трэба выцярпець, прывыкнуць, таму ветліва ўсміхнулася, падзеньдобрылася.

– Праходзьце, Ала Антонаўна, адчувайце сябе як дома. І муж мой дома, і дзеткі.

Скрозь у кватэры былі сабакі і сучкі. Яны не звярнулі ўвагі на новага чалавека, дурэлі між сабой, – у іх былі

свае сабачыя клопаты і гульні. Адзін ляжаў на канапе і драмаў, другі чакаў, калі гаспадыня пакорміць, трэці паклаў галаву на лапы і назіраў спакойна за ўсім, што тварылася ў кватэры... Усіх сабак, калі Алачка палічыла, было недзе каля дваццаці. Яна тут жа імгова перамножыла колькасць сабак на кошт кожнага, і адзначыла пра сябе, што зможа цярпець такія невыгоды і жыць у антысанітарных умовах: не ўсё ж жыццё такое будзе. Ды, урэшце-рэшт, усё і акупіцца добрай капейчынай і дабрабытам...

Антаніна Кірылаўна ўсадзіла госцю ў мяккае крэсла, папярэдне засцяліўшы яго чыстым покрывам, сама ж пайшла на кухню – рыхтаваць частаванне. Да маці падышла малая дачка, хударлявая і плаксівая, нясмела папрасіла:

– Мамка, дай мне хоць кавалачак... Есці хачу...

Маці злосна прашаптала, прычыніўшы дзверы, каб не чула госця:

– Нягодніца, хто цябе зваў сюды? Ты ж бачыш, што да нас прыйшлі, гэта не для цябе.

– Ну, хоць кавалачак, я ж галодная.

– Марынка, ідзі адсюцль, сказала табе. Каб не бачыла цябе. Не памрэш, бач, губу раскатала на смачненькае. Ну, марш адсюль!..

Дзверы расчыніліся і дзяўчынка, нізка і вінавата апусціўшы галаву, зашморгала носам. Прайшла паўз госцю, не зірнуўшы на яе, не павітаўшыся. Зачынілася ў другім пакойчыку.

На кухні скварчэла, уперамежку з сабачымі пахамі панёсся пах смажаніны. Праз колькі хвілінаў Антаніна паклікала госцю да стала. І муж падышоў – выйшаў з таго пакоя, дзе схавалася Марынка. Павітаўся, папрасіў госцю не саромецца, адчуваць сябе як дома, заўсміхаўся.

Гаспадары паставілі на стол пляшку гарэлкі, але

Алачка выставіла на стол сваю – пляшку армянскага каньяку.

– О, якая прыемнасць! – зарадаваўся гаспадар Селівон, і ў яго вочы загарэліся таемным шчаслівым цяплом. – За такую выдатную справу, за якую вы ўзяліся, Ала Антонаўна, не грэх і выпіць. Вам здорава пашэнціла, што вы сустрэлі Антаніну, маю Тонечку. А яна ў гэтай справе, сабачай справе, толк ведае, далажу я вам, адным словам – экстраклас!

Ён жа хуценька і наліў у шкалікі, гэта жа борздзенька і выпіў, яшчэ больш павесялеў, разгаварыўся. У яго ўзмакрэў пакаты лоб, востры нос блішчэў ад выпітага і вулічнага святла.

За дзвярыма патрабавальна гаўкнуў сабака.

– Чомб, не пеpажывай – мы занятыя. Патрывай трошкі, і да цябе чарга дойдзе.

Антаніна ўстала з-за стала, вынесла Чомбу абгрызеную костачку, паклала каля дзвярэй. Пачуўся хруст.

У гэты ж час гаспадар яшчэ раз наліў. Падняў, пачакаў, калі падыме і госця, стукнуўся з ёю – далікатна, ледзь чутна. Зірнуў на жонку, кіўнуў і выліў вадкасць у раззяўлены і шчарбаты рот. Хукнуў, ухапіў відэльцам скрылік агурка, пачаў жаваць.

– У гэтай справе галоўнае што? – пракаўтнуўшы, пачаў даваць парады. – Цярплівасць. І веданне таго, чаго дабіваешся. Але мы паможам, абяцаем, што не пакінем вас у адзіноце. Колькі ў вас пакояў?

– Чатыры. А правільней – тры. Мой бацька жыве ў чацвёртай.

– Гэта ж выдатна! І балкон ёсць, ці не так?

– Ёсць. Не вельмі, праўда, вялікі.

– А паверх які?

– Другі.

– Вельмі добра. А чаго ж вы не п’яце, Ала Антонаўна? – толькі цяпер угледзеў гаспадар, што ў госці амаль некранутая чарачка, ды яшчэ адстаўленая ўбок.

– Я болей не магу, даруйце.

У Антаніны і другая чарачка была пустая. Селівон наліў ужо трэцюю, падняў над сталом сваю.

– Калі другую не выпілі, то наступную я проста раю – за вашую прыбытковую справу. Яна не толькі дасць прыбытак, але ж і міласэрнасць вашай душы праявіцца. Гэта ж нашыя малодшыя браты, як сказаў паэт. А да іх мы павінны адносіцца з душой, усім сэрцам. Ці не так, Тоня?

– Правільна, Селівон, гэта справа міласэрная. Прыходзіш дадому з нікудышным настроем, аж чорна на душы бывае, а пагладзіш аднаго, зазірнеш у вочы другому – і адразу на душы прасвятленне, як на свет нараджаешся. Сабакі вельмі чуйныя да дабрыні, і адплочваюць тым жа. Нездарма ж кажуць, што сабака – лепшы друг чалавека.

Алачка для прыліку адпіла палову, падахвоціўшы гаспадароў, каб яны не сaромеліся, пілі і закусвалі. І гаспадара, і гаспадыню прымушаць не трэба было – пілі і елі яна спраўна, на поўны рот, яна не паспела і агледзецца, як ад курыцы засталіся толькі костачкі. І ўспомніла пра дачку, якая прасіла хоць кавалачак, і стала ёй вельмі шкада Марынкі. У сумцы ляжала тры шакаладкі, забылася дастаць. Вось яна і пачастуе Марынку, як устане з-за стала...

– Дык з чаго мне пачаць, Антаніна Кірылаўна?

– З чаго? А з таго, што купіце ў нас суку. Выгадуеце яе, а праз дзесяць месяцаў павяжаце з пародзістым псом. А потым атрымаеце прыплод. Падгадуеце і, калі ласка, давайце аб’яву, што ад пародзістага сабакі ў вас ёсць гадавалыя шчанюкі, што яны каштуюць столькі і

столькі. Прадсце, а потым зноў сучку на новую злучку. І новаму пакаленню дасце рады. Як выхоўваць, што ім трэба даваць, як карміць, мы вам падрабязна раскажам дома. Літаратурай неабходнай забяспечым. Сучку мы вам даставім дадому, выберам самую лепшую. Каштаваць яна будзе пяць тысячаў.

– Пяць? – не ўтрымалася Алачка ад здзіўленага воклічу, і ў яе забілася дыханне.

– Пяць, пяць – вы пачулі правільна. Не хвалюйцеся, Ала Антонаўна. Ад пародзістага бацькі дзеці будуць каштаваць ад пяці да васьмі тысячаў, а то і больш. Мы вам прадаем па заніжанай цане, ніжэй ужо нельга, яй-Богу, праз год вы не толькі акупіце свае выдаткі, а і памножыце у дзесяткі разоў свой прыбытак, а пры жаданні – і ў дваццаць-трыццаць…

– Зразумела.

– Калі да вас прыехаць? Калі прывесці шчанюка? Вось я вам пакажу яго, адну хвілінку.

Селівон крутануўся на табурэце, хуценька выкульнуўся з кухні, і праз момант вярнуўся назад, трымаючы ў руках карычневай масці шчанюка.

– Гэта – экстэр’ер. Пародзісты. Радаслоўная маецца, усё, як мае быць. Без падману, без балды.

Шчанючок цікаўна паглядаў на госцю жаласлівым позіркам, як быццам прыцэньваўся – ісці да гэтай жанчыны на выхаванне, ці застацца дома.

– Падабаецца? Праўда, прыгожанькі?

– Вельмі, – заўсміхалася Алачка, пагладзіла псіну па галаве. – А як зваць яго?

– Пакуль ніяк. Мы не даем клічку, яе павінны даць той, хто купіць.

– Граф! – чамусьці прамовіла Алачка і тут жа зарагатала. – Канечне ж, Граф. Граф! Граф! Во, і

адгукваецца ўжо на покліч. Так і быць, будзеш Графам.

Алачка ўзяла на калені шчанюка, зноў пагладзіла, прытуліла да сябе. Адчула яго цяпло. Граф ледзь-ледзь падрыгваў, як змерз усё роўна. Але будучая гаспадыня ведала, што ён хвалюецца, перажывае, вунь як б’ецца яго ўсхваляванае сэрца.

– Не бойся, Граф, не пакрыўджу цябе, – запэўніла Алачка, тулячы да сябе маленькае стварэнне.

Селівон зноў узяўся за пляшку, наліў у шкалікі:

– Вось за знаёмства з Графам і вып’ем, і за яго хрышчэнне. Ала Антонаўна, мы віншуем вас з удалай пакупкай!

– За Графа! – усклікнула Тоня.

На гэты раз Алачка выпіла да дна. З каленяў не спускала цюцьку, леваруч сядзеў і тыцкаўся мордачкай у жывот яе новы жыхар. Прыкусіла скрылікам дзяшовай каўбасы, адкусіла, але есці не стала: усё, здавалася, было прапітана сабачацінай – і хлеб, і гуркі, і тая ж курыца, якая амаль і не дасталася ёй, як і Марынцы. Яе пачало ванітаваць. Добра, што на стале яшчэ была мінеральная вада. Калі ж адпіла, то яна падалася ёй сабачым потам.

“Божа, няўжо я вытрываю ўсё? – жахнулася яна ад адной толькі думкі, што ёй прыдзецца вынесці за той час, як нечага даб’ецца, і асцярожна апусціла шчанюка на падлогу. – Як я прывыкну да гэтага смярдзючага смуроду, як есці буду і спаць, адчуваючы ўсё тое ў сваёй хаце? Як аднясецца Віктар да маёй задумы? Адно што дзеці будуць задаволены, бо даўно прасілі купіць сабачку... Але ж гэты сабачка не для забавы, а для... Але ж сто тысячаў, сто тысячаў, – нехта з’едліва пытаўся, стоячы за спіной. – Пра іх забылася? Забылася, так?..”

– Дзякуй вам, гаспадары. Мне пара ўжо дадому. Паабяцала, што не затрымаюся доўга. Шмат клопатаў

дома.

– Тады – аглабельную, на пасашок, як кажуць! – зразумеў намёк Селівон. – За вынік будучай справы, Ала Антонаўна! За ваш бізнес! За поспех!

Выпіла, але закусваць не стала. Каньяк, здаецца, трошкі перабіў непрыемны пах і адчуванне агіднасці, прыглушыў адмоўныя асацыяцыі. Паднялася з-за стала. Пайшла ў ванную, памыла рукі з мылам і твар, як быццам хацела змыць з сябе ўсё тое, чым набрыняла ў гэтай хаце. У ваннай было больш ванюча і непрыемна, патыхала нечым кіслым і вільготным. Але халодная вада супакоіла яе, выраўняла збольшага душэўны стан.

Марынка сядзела на падлозе з Графам, гладзіла яго, як быццам развітвалася з ім.

– Вы яго выбралі? – папыталася дзяўчынка ў госці.

– Яго, Марынка. Графам назвала.

– Графам? – шчыра падзівілася малая, нахіляючыся да пысы шчанюка. – Граф! Граф! Гаф!.. Гаф!... Але ж гэта не хлопчык, а дзяўчынка, значыць, Графа.

– Хай будзе Графа, Графка. Прыгожа.

Алачка дастала з сумачкі шакаладкі, і падала Марынцы.

– Гэта табе.

– Дзякую, Ала Антонаўна.

– На здароўе! Прыязджай да мяне ў госці, добра?

– Добра. Як возьме мамка.

– Возьме. Я папрашу яе.

Хацелася забраць Графа зараз жа, але падумала, што калі ў аўтобусе ён абмочыць ёй спадніцу, не будзе ведаць, што рабіць.

– Грошы калі вам аддаць – цяпер, ці пазней, калі

прывязеце Графа?

– Не-не, усё па-чэснаму, – заківаў адмоўна Селівон. – Як прывязем – тады і грошы аддасце. Я падбяру кнігі і выразкі з газет і часопісаў, каб вы ведалі ўсё пра сабак. У вас дома і будзе першы ўрок. Згодны так?

– Згодна. Дзякую вам. Прыязджайце.

Алачцы такая пастаноўка пытання спадабалася – не рвачы, здаецца, людзі простыя, са сваімі заганамі і недахопамі (а ў каго іх няма?), якія хочуць сваёй працай здабыць капейчыну. Яна і перажываць не будзе за грошы, якія б аддала загадзя.

Падышла да дзвярэй:

– Калі вас чакаць?

– А калі вам зручна? – падышла Тоня, расчырванелая, задаволеная, што гешэфт адбыўся, што ёй гандаль дае прыбытак, глядзела прыхільна ў вочы. – Заўтра? Паслязаўтра?

– Давайце паслязаўтра. Пасля работы. У гадзін шэсць.

– Добра. І нам такое падыходзіць. Чакайце. Мы прыедзем з Графам. Так, Граф?

Марынка ляжала на падлозе, сваім носам дакранулася да носа Графа. У руцэ – распачатая шакаладка. Шкада, мусіць, было ёй развітвацца са шчанюком. Але ж бізнес ёсць бізнес. Паслязаўтра яна аддасць за яго пяцьць тысячаў, і ён будзе бегаць па кватэры, радаваць сыноў. Алачка верыла, што выгадуе і выхавае з яго выдатнага сабаку – разумнага і паслухмянага. А за ўсе яе клопаты і турботу, пяшчоту і ласку прынясе прыбытак у сто тысячаў... Сто тысяч...

– Тады – да паслязўтра. Адрас я свой вам дала. Ехаць проста і лёгка. Як і ў вас – дом каля прыпынку. Ды я вас убачу з акна. Усяго добрага. І Марынку не забудзьце ўзяць з сабой.

– Добра. Да пабачэння!

Зачыніла за сабою дзверы і пастаралася як хутчэй выйсці на вуліцу, каб ўдыхнуць у сябе свежага паветра. Выйшла ў двор, села на лавачку ў цені, і доўга не магла ачомацца. Недзе ў глыбіні душы ледзь прыкметна жыла, віравала думка – плюнуць на ўсё, вярнуцца назад, пастукаць у дзверы і сказаць, што перадумала, што не будзе займацца сабачай справай… Але перад вачыма настойліва блішчэла лічба з адзінкай і некалькімі нулямі, і яскрава бачыла тых сабак, у сне, якія клалі перад ёю купюры, купюры, купюры…

“Не! Я яшчэ пазмагаюся! Я не здамся! Дакажу, што і сабакі могуць абагаціць мяне. А што?”

Пераламала сябе, і ўздыхнула лягчэй, паспакайнела на сэрцы. О, Алачка не такая, каб здавацца абставінам у палон! Хутчэй абставіны здадуцца ёй…

Алачка папарадкавала ўсё ў кватэры – прапаласкала бялізну, нагатавала для дзяцей катлет на заўтрашні дзень, адпрасавала бялізну, якая высахла на балконе – на вуліцы было цёпла і суха; зашыла старэйшаму сыну дзірку ў штанах, гледзячы адначасова ўрыўкамі мексіканскі серыял; уклала дзяцей на ноч…

Зноў замачыла бялізну, і глыбокай ноччу прылегла ў ложак.

Над галавой, на брыжыку ложка, ляжалі апошнія газеты і “Каралева Марго”. Перад сном падабалася ёй нырацць у Гарбачоўска-Ельцынскую газетную сварку і звягу. Прабягала вокам па беларускіх газетах, чытала на той мове, якую ненавідзела, і дзецям з малых год унушыла, як, дарэчы, і бацька яе, што гаварыць на “дзеравенска-калхознай” мове вельмі “непрылічна”, што гэта не ўпрыгожвае інтэлігентную сям’ю савецкага медыцынскага работніка…

Алачка жыла Масквой і Варшавай.

Яна са скуры вылузалася б, каб паказаць, асабліва на людзях, што яна самая сапраўдная інтэлігентка, і не бяда, што бацька яе, і бацькавыя бацькі да такой касты ніколі не належалі, а сама яна ўжо колькі год не можа прачытаць адну-адзіную кнігу “Марго”... То яны, бацькі, а вось яна ўмее ўсё, што ёсць у інтэлігентаў – машыну і відак, хату і мэблю ў ёй, апранаецца па апошняй модзе, чытае разумныя кнігі і газеты, цікавіцца палітыкай... І размаўляе на чыста русском языке. І за сталом есць як сапраўдная інтлігентка – выстаўляе какетліва мізінчык, і міміка, і пастава, усё-усё ў ёй гаворыць пра тое, што ў яе жылах цячэ тая блакітная кроў інтэлігенцкага саслоўя...

Ледзь чутна зазумерыў тэлефон – мякка, быццам прасіў у гаспадыні прабачэння за турботы. Рука адклала “Каралеву”, узяла слухаўку.

– Да-да, – з пявучым расцягам прамовіла Алачка, напручваючы слых, хто б гэта мог званіць у такі позні час.

– Гэта я – Валера, – пачуўся ў трубцы вясёлы і бадзёры голас. – Прывітанне з добразычлівай Прыбалтыкі!

– А, ты? Думаю, дзе падзеўся – як скрозь зямлю праваліўся.

– Правільна, я там быў, дзе скрозь зямлю і правальваюцца.

– Дзе гэта, Валера?

– Прабач, што не падаваў голасу. Кінулі ў гарачую кропку – у Арменію, дзе ліецца кроў. Там ні з кім сувязі не трымаў – нельга было.

– Зразумела. Адкуль звоніш – з дому?

– Не, Алачка, з дзяжурства.

– Таксама зразумела.

– Алачка, я адразу да галоўнага. Ты любіш прыроду?

Яна насцярожана задумалася: “Куды ён гне? Для чаго славесная гульня?”

Адказала ж коратка:

– Канечне ж, люблю.

– Тады як ты глядзіш на тое, што мы маглі б адправіцца ў суботу на паляванне. Пераначуем у лесе, ёсць добрыя палаткі і будуць усе выгоды. Шашлыкі падрыхтуем. Ёсць добрае крымскае віно. А ў нядзельку, пад вечар, вернемся дадому... Што адкажаш на маю прапанову?

Яна нейкі час маўчыць, абдумвае і ўзважвае, не хоча адразу ж і абрадавана адгукнуцца на яго заляцанне, успамінае, ці вольная субота, ці не паламаецца які іншы план, і што з таго будзе, калі яна згодзіцца на паездку...

– Ну, што маўчыш, Алачка?

– Думаю. Нечаканая прапанова. А я гляджу на календар, ці не загружана ў суботу і ў нядзелю.

– Да суботы яшчэ два дні. Я проста прапанаваў, а ты глядзі. У мяне будзе ўсё гатова, астатняе залежыць толькі ад цябе. Табе спадабаецца, даю слова. Будуць яшчэ маіх два сябрукі, і яны са сваімі сяброўкамі. Людзі правераныя, надзейныя. Таму заўтра вечарам, у такі ж час, я табе пазваню зноў. Вазьму спецыяльна дзяжурства, каб у два выхадныя мяне не маглі чапнуць, і гэтак далей...

Ёй і хочацца адразу сказаць, прызнацца, што яна на ўсё згодна, але ж і разважлівасць інтэлігенткі, якой яна сама сябе лічыць, не дазваляе адразу кідацца ў вір з галавой, цвярозы розум бярэ верх і яна расцягвае паўзу, стараючыся прыдаць размове значымасць і вагу, уздыхае:

– Трэба падумаць. Баюся, каб хто не паламаў планы...

– Тады пазваніць заўтра?

– Так лепш будзе. А я пастараюся ўсё ўладзіць. Думаю,

што мы здзейснім твой план. Добрага табе дзяжурства.

– А табе добрых сноў. Усяго найлепшага, цалую.

Яна ўсміхнулася, паклала слухаўку. Аб’явіўся, усё-ткі, а думалася, што ніколі больш не падасць голасу. Пэўна ж, хлусіць, што знаходзіўся ў Арменіі, але ж не праверыш, ды і навошта ёй тое, якая ў тым розніца. Пазваніў жа, значыць, засумаваў, значыць, хоча пабыць разам, ды і вунь якую забаву прапаноўвае. Родненькі граф вунь амаль кожныя выхадныя на паляванні знікае разам з Абламейкам і сябрамі. Вось яна і паглядзіць, як яны там страляюць, якія трафеі здабываюць у тым лесе, на лугах ды азёрах...

Адчувала, ды і ведала, што паляванне – гэта толькі шырма, бабы і гарэлка галоўнае... Вось і яна далучыцца да таго, у чым варыўся Віцік, зразумее асалоду і водар начных вогнішчаў... Рука пацягнулася да выключальніка, пстрыкнула клавішай, і ў пакоі стала цёмна.

Потым з вуліцы ад начнога ліхтара ў спальню прабіўся прамень святла і прыліп да сцяны, да светлых шпалераў. Але яна ўжо таго не бачыла, прымружыла вейкі і чакала, калі яе агорне цёплы і спакойны сон. Уяўляла, як добра будзе разам з Валерам, як ён зноў закіне яе пад воблакі, і яна будзе лётаць шчаслівай птушкай у тым чароўна-салодкім мроіве...

Мышка... Так ахрысцілі маладую жонку Абламейкі. Вяртлявая, хітрая, вочы так і шныраць туд-сюд, ніводнае слова вухам не прапусціць, ніводзін жэст чый-небудзь не праслізне па-за яе ўвагай...

Худзенькая, росту невысокага, гнуткая станам, прычоска з завітымі залацістымі косамі. Ходзіць нячутна, сапраўды як мышка, знянацку вынырне з дзвярэй і здзіўляе усіх – пра яе гавораць, а яна тут як тут. Таму стараліся пра яе і не гаварыць зусім, каб не ўчула, каб пасля не нагаварыла ў запале чаго

непрыемнага для кожнага...

Абламейка сівеў з кожным месяцам усё больш і больш. Наколькі сівеў, настолькі ж і аддаляўся ад жонкі. Раней і паддобрываўся да яе пачкамі грошай – суне пад сталом на рабоце пачак, а яна праз колькі хвілін шмыг за дзверы – толькі яе і бачылі. Па крамах пабяжыць, будзе шнырыць, шукаць нешта, купляць усё, што пад рукі пападзе. Пакуль не растрыньчыць тыя тысячы, дадому не прыдзе. Проста хвароба ў яе такая была – траціць грошы.Сама ж зарабляла мала, амаль меней за ўсіх. А навошта? А Абламейка для чаго ў яе? Да яе, як да жонкі Абламейкі, галоўны не чапляўся, бо з аднаго боку быў і кумам (ведаў Абламейка, чым абязброіць Зуя), а з другога боку сам ліцейшчык пад п’яную руку мог нагнуць такіх мацюкоў, не кантралюючы сябе, што галоўны не ведаў бы куды і падзець сябе. Не ведаў, як ад яго пазбавіцца – і шкадаваў, і пабойваўся адначасова.Ліцейшчык з кожным днём заліваў у сябе гарэлку ўсё больш і больш.Калі-нікалі жонка прыходзіла на працу з падбітым вокам ці сінякамі на плячах. Не пыталіся пра тое, а яна сама і не расказвала, не хвалілася, не скардзілася. Напачатку хлусіла, што ў пограб спускалася, ды з драбіны сарвалася, а потым і перастала, ведала, што не паверыаць яе хлусні, бо і муж прыходзіў на працу з драпінамі на твары – як з катамі біўся.

Мышка магла з’ехаць на месяц-два да сваёй цёткі ў далёкі Растоў. Абламейка заставаўся адзін, без мышкі, без дачкі, без сняданкаў і абедаў. Піў тады да паўсмерці...

Тады ж прыходзіла, ведаючы пра яго адзіноцтва, суседка Марына, прыходзіла без запрашэння, спадзеючыся на нешта.

– Галава гудзіць, Абламейка, пасля ўчарашняга. Ці не пачаставаў бы грамчыкам... – наведалася на цямочку, расфуфыраная, наквэцаная парфумай, каб не прамазаць, каб прама “у дзесятачку”, каб сябе не абразіць і яго не пакрыўдзіць...

Ён ляжаў у ложку – у самога трашчала ў галаве, нават не памятаў, з кім учора сядзеў да поўначы, у кутку стаяла батарэя пустых пляшак з-пад піва і гарэлкі.

– Я і сам такі – каласнікі гарацць. Не ведаю, ці ёсць, ці засталося што… Здаецца, на падваконне ставіў учора паўпляшкі, за фіранку. Паглядзі…

Яна, віхляючы зазыўна азадкам, да якога колькі разоў прыкладваўся ён і не шкадаваў пра тое, паглядзела на ўсе вокны, але безвынікова. Пакіравала да таго, што знаходзілася каля дзвярэй. Адхінула фіранку і шчасліва заўсміхалася – стаіць роднененькая, аж паверыць у тое немагчыма, стаіць, але паўпляшачкі, заткнутая коркам. За вазончык схаваная. І то шчасце. Марына прытуліла яе да грудзей як немаўля, пацалавала потым за халодны бачок, ускліĸнула:

– Які ты малайчына, Абламейка! На сёння пакінуў… Такое рэдка здараецца – гудзяць жа да канца, а ты вунь… Ай і малайчына, ай і мудрэц, ета самае!..

Жанчына акуратна наліла ў шклянку, якая стаяла тут жа, на стале, меней паловы, падал першаму гаспадару:

– Каўцяні, ета-самае, палячыся…

Ён не чакаў, калі яна сабе нальe, каб выпіць разам, каб стукнуцца бакамі шклянак, адным махам выліў у асмяглы рот, не скрывіўся, толькі крактануў ад задавальнення, прымружыў вочы. Марына ж расцягвала асалоду, трымала ў руцэ налітае, глядзела на Абламейку, прыкідвала, што з яго можна будзе ўзяць – ці здатны ён на што-небудзь. Палову намечанага яна ўзяла, а вось як з астатнім? Як бы гэта акуратна падкаціцца да яго, не ўзлаваць. Ведала і адчувала нутром, што вельмі кепска папасці мужчыне не пад настрой, вельмі кепска… Але надзеі не пакідала, настройвала сябе, настройвала і яго… Выпіла, не спяшаючыся, за некалькі доўгіх і працяглых глыткоў, цмокнула языком, няспешна паставіла шклянку на брыжык стала. Адламала ад сухой скарынкі крышыначку, у рот укінула...

– Толькі не думай, Маша, у ложак ты мяне не зацягнеш. Сёння не баец я, сама бачыш, што анучка ..

– Нічога, ета самае, што не баец. Я і мёртвага падыму з таго свету. Табе і рабіць нічога не прыдзецца – я ўсё зраблю сама.

– Тады рабі, што хочаш. Засталася яшчэ кропля?

– А як жа! Засталося, дарагі суседзік, засталося. Ета самае, на два разікі яшчэ. Па грамульцы. Акурат на дваіх. Як ведаў, што я наведаюся. Трымай, і закусі во, ета самае...

Яна распранулася і легла побач, зашылася пад прасціну. Але не спяшалася, галоўнае, што сусед не прагнаў яе, а астатняе ўжо залежыць ад яе. Яна згодна і на тое, не першы раз...

На працу ён не пайшоў. Праз гадзіну зноў, знясілены, заснуў. Марына пакінула яго аднаго – падалася далей па сваіх клопатах.

Ачомаўся на трэція суткі – пад раніцу. Завінулі сябры, завінула Марына, – і ўсё пачалося спачатку, завіхуралася па новым крузе. У паліклініку з’явіўся счарнелы і сінякамі пад вачыма, – як хто таптаўся па ім, ці запрагаў у хамут. Але ніхто не папытаўся, не пацікавіўся, бо выдатна кожны ведаў, што з ім магло быць, як і ведалі, што цяпер ён будзе хадзіць маўклівы і паслухмяны, хоць да раны прыкладвай. Да яго адзін за адным падыходзілі зубныя тэхнікі, прасілі адліць зубы, бо ўсе тэрміны прайшлі, што галоўны бегае і шукае яго...

– Нічога, патрывае галоўны, патрываеце і вы. Не спяшайцеся, усе па чарзе. Будзеце прыставаць, зусім адліваць не буду...

Вось і пагавары з ім. Як барчук, як панок, як незаменны. І галоўнаму не паскардзішся, бо і Зуй яго баіцца зачапіць, бо пашле пра ўсіх і прыгразіць яшчэ, што пакажа, дзе ракі зімуюць...

Чакалі, калі душа памякчэе ў яго, калі на твары ўсмешка з’явіцца. Чарачку для яго падрыхтавалі, не больш, баючыся, каб зноў не нырнуў у запой ліцейшчык. Ён і сам не хацеў нырцы тыя даваць…

А потым і Мышка вярнулася. Абламейка перамяніўся, павесялеў, на працу прыйшоў паголены і наадэкалонены, з парога абвясціў:

– Ну, каму найперш трэба, налятай, браты і сёстры!

Вось тады яго працаздольнасці і апантанасці можна было пазаздросціць – за тыдзень выконваў месячную норму. Амаль начаваў у сваёй ліцейцы, каб замаліць свой грэх перад зубнымі тэхнікамі. І ўсё ў яго йшло спорна, ладзілася, усё спявала пад рукамі. Яму падсоўвалі дзяржаўныя работы і “хейфіц” – так называлі яны “левыя” работы, калі рабілі знаёмым ці па нечай просьбе.

Ён тады чараваў у сваёй ліцейцы бязвылазна, насвістваў сваю любімую мелодыю, смяяўся без прычыны, рагатаў. Не браў і кроплі ў рот. Яго і не запрашалі, не прапаноўвалі, бо ведалі, што Абламейка можа зноў забурыцца на паўмесяца, а тое ўдарыць не толькі па асабістай кішэні, а і па паліклініцы.

Тады і галоўны падыходзіў да яго, смела размаўляў загадчык артапедычнага аддзялення Петруноў. Шаўковы быў Абламейка, падатлівы, хоць на Дошку гонару яго партрэт прымацоўвай. Вось да такога і рахманага і падкацілася Мышка. У першыя дні не прыставала да яго – усё добра разумела, бо і трусы Марынчыны знайшла пад падушкай, выкінула іх адразу на сметнік, – насмажыла курэй, свініны на рынку адборнай накупіла. Нагатавала ўсяго, каб адкарміць, адхаяць мужа, выраўняць яго душэўны стан, улагодзіць добрым позіркам і словам, душэўнай спагадай. Сама ж падлашчылася, разбудзіла ў мужа тыя сонныя і стомленыя струны, падняла яго на тыя ранейшыя вышыні, калі яны яшчэ толькі пачыналі сямейнае жыццё.

У стомленага ўжо, улагоджанага і сытага, шампанскім падлечанага і папыталася:

– Як ты глядзіш, Колечка, на тое, каб я ў вясковай цішыні сабе дамок прыдбала?

– Як гэта?

– Мая сяброўка навучыла, даўняя, яна аграномам працуе ў саўгасе, што пад Рудняй. У іх шмат перасяленцаў з Чарнобыльскай зоны. Даюць назусім, калі ўнясеш нейкі працэнт за дом.

Ён пакуль нічога не разумеў. Да яго не даходзіў сэнс таго, што прапаноўвала жонка. Домік? Для чаго? Навошта?

Мышка ўжо тысячы і тысячы разоў пракручвала лічбы ў галаве, асэнсоўвала варыянты, і той план пачынаў ужо набываць рэальныя рысы, рабіўся дасягальным і рэальным. Яна заблытвала сцежкі перад мужам, кружыла вакол галоўнага, потым зноўку выводзіла думку на роўную дарогу.

– Дык ты ж на рабоце лічышся тут, у горадзе... І гэты ж дом на табе лічыцца. А ў пашпарце ты распісана са мною. Як жа я? Ты ўсё абдумала?

Яна прытулілася бліжэй да яго, пяшчотней зашаптала:

– Абдумала ўсё да драбніц. Я ж не збіраюся перабірацца туды назусім жыць. Хачу аформіць на сябе дом. Ён і дачай будзе для нас, адпачываць будзем прыязджаць туды. Нейкі агародзік засеем. А распісаны... Абдумала. Нам трэба будзе на нейкі час развесціся з табою, каб мне быць маці-адзіночкай. Там уладкуюся на працу, аформлю на сябе селішча, а потым і ты прыедзеш да мяне... А не, дык я буду штодзённа прызджаць сюды.

– Ты хочаш жыць там? – ухапіўся за вымаўленую думку Мікола і насцярожыўся. – Да чаго гэта ты хіліш?

– Чаму жыць? Да нас прыязджаць будзеш... І я прыязджаць да цябе буду. Будзем жыць на два дамы.

Затое дырэктар саўгаса будзе выдзяляць мне бясплатна гародніну і мяса за бясцэнак. Я хачу, каб да мяне прывыклі там, прыгледзеліся. Тады і дом за мною замацуецца. Юрыдычна. А сёння дом – гэта ўсё.

Абламейка жмурыўся, быццам яму ў твар упіраліся промні зыркага сонца – асэнсоўваў прапанову, на веру не браў, ведаў, што жоначка можа замысліць такое, што і тысячы шуфляў не разграбуць яе афёру... Якую яна хоча мець з гэтага выгаду? Але чым больш напручваў мазгі, тым больш заблытваўся, спатыкаўся, быццам ішоў па сухім высокім верасоўніку ў глухім лесе, а потым набрыў на балота, дзе ні апірышча нагам, ні рукам няма за што зачапіцца...

– Прабач, Галінка, але да мяне ніяк не даходзіць сэнс тваёй задумы – хата ў вёсцы, развод, сяброўка-аграном... Для чаго тое ўсё? Каму трэба гэта – мне, табе, дачцы?

У жонкі на шчоках выступіла лёгкая чырвань, яшчэ ярчэй і выразней праступала рабацінне, яна зрабіла акруглыя вочы, заўсміхалася, не ведаючы, як глыбей захаваць сэнс задуманай аперацыі.

– Хоць ты, Абламейка, і старэй за мяне, мудрэй, здавалася б, а дурны, даруй мне, як сібірскі бот... Толькі і ведаеш, што жлукціць гарэлку ды да баб бегаць. А пра будучае дачкі нашай Зінкі, пра нашае будучае – ты анічагусенькі не дбаеш.

Абламейка на папрок нічога не адказаў – прапусціў міма вушэй, пракаўтнуў і крыўду, і абразу, не ведаў, адкуль у яе такая інфармацыя – сама здагадалася, ці данеслі суседкі? Ці калегі па рабоце?

А Галіна на гэта яму сваё маўклівае меркаванне: “Хай ведае, чыё сала з’еў і маўчыць, – бач, не апраўдваецца... Не ведаеш, каханенькі-родненькі, што цябе далей чакае... Я адпомшчу табе за ўсё. За здзекі і сінякі, слёзы і знявагу. За здраду. Толькі таму я ласкавая з табой сёння... Праз сілу.”

– Але зноў жа – не разумею нічога. Блытаніна ў цябе. Ты не збівайся з галоўнага, не наводзь туману. Нешта ж ты надумала, душа мая чуе. Слухаю цябе далей. Давай, накручвай.

Абламейка ўжо напруціўся, пачаў сціскацца, бы спружына, адчуваў небяспеку, падкоп. За дзесяць год жыцця з Галкай навучыўся адрозніваць фальш ад праўды, і таму залішняя яе пяшчота і адданасць выклікалі ў яго падазронасць.

– Эх, Абламейка, Абламейка, учарашнім днём жывеш. Пра заўтра не хочаш думаць, лянуешся, зусім мазгі прапіў, і абляніўся, абламеіўся... Пра Зінку не хочаш думаць. Пра нас не хочаш думаць. Ты што, думаеш, што на тваёй паліклініцы свет клінам сышоўся? Мелка плаваеш, мой міленькі! Прачніся, азірніся! Усе цяпер прадпрымальнікі, бізнесмены. Твой жа лепшы сябар Граф збіраецца будаваць катэдж на беразе Нёмана.

– Не ведаў. Цікава. Мне пра тое не казаў.

– І не скажа. Бо ў сакрэце трымае.

– Ты адкуль ведаеш?

– Ведаю. Сяброўка ў зямельным аддзеле выканкама працуе, расказала. А ў будучым яго катэджык больш мільёна каштаваць будзе. Вось як...

Мікола хмыкнуў, павярнуўся да жонкі:

– А мы з табой якое дачыненне маем да бізнесу?

Ён пачаў пацiху выблытвацца з павучыння неразумення, цаляў, як п’яны, нагой на бітую сцежку, а яго кідала то ўлева, то ўправа.

– Не зусім да бізнесу, а да таго, што трэба сёння галавой мікіціць. Згодна, ты мікіціш даўно на сваім месцы, грошы грабеш. І неблагія. Так што хутчэй павінен зразумець мяне. Ты думаеш пра сённяшні дзень, а я – пра заўтрашні, паслязаўтрашні. Пастарайся зразумець мяне.

– А я і стараюся, вельмі стараюся, ды нешта не атрымліваецца ў мяне, слабы на тэсты стаў.

Мікола ўсміхнуўся, наліў сабе чырвонага віна, палову фужэра жонцы. Адпіў колькі глыткоў свайго, глядзеў на жонку, чакаў, калі ж яна раскрые перад ім свае карты. І ці раскрые?

– Калі вельмі захочаш, то і атрымаецца. Ты пнешся даведацца, а я якія выгоды мець буду з гэтага?

– Вот іменна. Даўно хачу ведаць.

– Іх, Мікола, шмат. Па-першае, хата будзе лічыцца на мне. А гэта азначае, што я ёю магу распараджацца, як захачу. Верка навучыла, што калі я добра і з розумам пагавару з дырэктарам саўгаса, ну, дам яму тысяч дзесяць-пятнаццаць, то я магу той дом і прыватызаваць. А потым яго і прададзім – у сто разоў даражэй. Па-другое. За год можна атрымаць легкавую машыну – нават па ільготнай цане. Трэцяе. Цяпер у пяцьдзесят-сто разоў падскочыў кошт будаўнічых матэрыялаў. Мне ў саўгасе, як медработніку, ён будзе амаль бясплатна.

– А навошта табе будаўнічыя матэрыялы?

– Не разумееш? Нашую ж, гэту хату, трэба абсталяваць як след. Абшыць цэглай знадворку. Зрабіць склеп, бо не будзе дзе бочкі з саленнямі і марынадамі ставіць. Бульбу ж трэба хаваць на зіму, гародніну. Ды і гараж зрабіць трэба. Сабака гэта добра, а раптам заб’юць яго, хто ахоўваць будзе?

Мікола зноў наліў сабе. Потым выпіў.

– Ты хоць разумееш, што я хачу? – адхілілася Мышка ад сваіх думак-разважанняў, на Абламейку паглядзела, вокам стрэліла, не даючы апамятацца, ішла напралом, каб заблытаць усё, каб ён і сам стаміўся ад сваіх думак.

– Ну і размах у цябе, жонка! Не падазраваў! І адкуль тое ў цябе? Хто надаўміў на такое? Не мела баба клопату, вось як усё тое называецца...

– А я не магу без клопатаў, Абламейка! Мне надакучыла жыць жабрачкай і нічога не рабіць, каб змяніць гэта. Я дзейнічаць хачу, працаваць, рабіць вялікія справы і мець вялікія грошы. Ува мне гаспадарнік прачнуўся. Бо вялікі грэх не падняць з зямлі залатнік, які валяецца. Мікола, ты не хвалюйся, я ўвесь цяжар узвалю на свае плечы. Я маладзейшая, я вытрымаю, ды мне і цікава тое рабіць. Ты толькі назіраць будзеш, не перашкаджаць, ну і паможаш калі – парадай. Добрым словам... Ну, Колечка, падумай, рашыся. Вось пабачыш, якія далі-гарызонты адкрыюцца перад намі...

Яна зноў пачала лашчыцца да яго, абдымала, туліла да сябе, абвалоквала сваёй усёпакорнай сілай, абуджала ў ім новае жаданне. Ведала, раз Мікола смокча спакваля віно, то ў яго нараджаецца лагодны і падатлівы настрой. Ён амаль саспеў, бы той асенні яблык – вось-вось упадзе на зямлю. І тут вельмі важна не атрэсці яго заўчасна і мусова, а дачакацца, калі ён сам упадзе – даспелы, ружовенькі, пахкі...

– Ну і задачкі ты задаеш, мая жоначка! То з’язджаеш да цёткі, не папярэдзіўшы, на месяц, то прыязджаеш нечакана, без папярэджання – я сустрэў бы, падрыхтаваўся б, а то выкідваеш нейкія фантастычныя пражэкты, ад якіх галава ідзе кругам, і не ведаю, на якім я цяпер свеце...

– Не фантастычныя, а рэальныя. Па маёй сіле і розуму. Я ж не зялёненькая дзяўчынка, якая бачыць усё ў ружовым святле. Для мяне цяпер існуе адзін колер – рэальны, бо я жанчына, як кажуць, бальзакаўскага ўзросту, калі мяне ні ў чым ніхто не можа падмануць.

– А ці не задужа ў цябе худзенькія плечы – здужаеш? – ён прыняў рукі і яна паклала галаву на грудзі, косы рассыпаліся, зашлыкаталі. Мікола абняў яе, здзівіўся, адчуўшы ў сабе раптоўнае жаданне.

Галіна ведала, адчула найперш, што, здаецца, дамаглася свайго. Яго жаданне – яе маленькая перамога. І яна старалася не расчараваць яго, падняць на воблачныя вяршыні задавальнення. Ведала, што ў

такія хвіліны Мікола любіць яе сама больш, і тое ёй было да спадобы, – ён бывае яшчэ той, якога можна хоць і з прыкрасцю, але трываць, і можна без агіды адчуваць сябе жанчынай. Толькі тады, калі ён не дыхае ў твар гарэлачным перагарам і не гне мацюкі, не махае кулакамі... Перакананая была: такая бліскасць цяпер – як не самая апошняя, далей ужо, пасля гэтай, тэатральнай, будзе ўсё інакш, будзе так, як яна зажадае... Заставалася пасля ўсяго самая дробязь, самая галоўная дробязь – каб Абламейка падпісаў фіктыўныя дакументы на развод. А тое, што ён падпіша, у яе не было нават і расінкі сумнення. Толькі б не расчараваць яго, пабыць такой, якой ён і хоча, і жадае – калі ён наліваецца сам сілай, адчуваючы ў сабе прыліў магутнай сілы і энергіі. Пасля яго ўзлёту і радаснага падзення з яго хоць вяроўкі ві, працівіцца ні ў чым не будзе: кахаў ён яе да беспамяцтва... Пра тое яна ведала. І карысталася яго слабасцю. Хітрая Мышка, ой хітрая. Норку сваю ведала. І цягнула ў яе ўсё, што траплялася ў яе востранькія кіпцюрыкі, не грэбавала нічым – нават чалавечай душой...

Не ведаў, не здагадваўся Абламейка, што мышкай стаў ён сам, а яна – рыссю. Яна з цягам часу ператварылася ў вялікую драпежную кошку – злую, дзікую, якой незнаёма ні спагада, ні жаласць. А мышку яна трымала не ў кіпцюрыках, а ў вострых зубах – вось-вось храсне хрыбетнік...Абламейка адчуваў сябе пакуль што магутным арланам, радаваўся, што яшчэ раз даказаў сабе, што ён можа пераўзыйсці свае магчымасці, ганарыўся, што ўзняўся вышэй самога сябе, узляцеў, і крылы ў яго былі налітыя сілай і порсткасцю, як ніколі, і яны не могуць ніколі падвесці, ім не страшны быў аніякі вецер-ураган...

Наперадзе бачыліся толькі шчаслівыя і радасныя дні. Таму ён выціснуў з сябе, паміма сваёй волі, словы згоды:

– Ладна... Рабі, Галка, што хочаш...

12.

Машына прыехала ў прызначаны час. І менавіта туды, куды і папрасіла Алачка – за вугал аптэкі, у невялічкі тупічок. Зручна з двух бакоў – тое месца бачна з акна яе кухні, і, па-другое, да легкавушкі можна было падысці непрыкметна ад старонняга вока. Навошта суседзям бачыць?

Валеры быў загарэлы, як з курота толькі што вярнуўся (мо і сапраўды быў у той Арменіі?), прачыніў перад ёю пярэднія дзверцы, радасна прамовіў:

– Усё зрабіў так, як ты і прасіла. Добры дзень. Усё ўпарадкавала?

– Здаецца, усё, – кінула сумку на задняе сядзенне.

– Малайчына. Мы добра правядзем час, абяцаю.

Ён узяў яе руку, паднёс да губ, пацалаваў. Нейкі час як быццам раздумваў, што рабіць далей. І папытаўся жартоўна:

– Ну, што, пагналі нашы гарадскіх?

Алачка кіўнула – паехалі.

– Пра цёплыя рэчы не забылася? – апамятаўся ён, удакладніў.

– Не, ты ж загадаў узяць.

– То на ўсялякі выпадак, у нас ёсць спальныя мяшкі. Ды і так не замерзнем – ночы цёплыя.. Ды і мы, здаецца, не старыя яшчэ, ці не так?

Валеры жартаваў, глядзеў цёпла на сваю спадарожніцу, радаваўся, што ўсё добра складвалася – як ён і запланаваў. Адчувалася, быў заўсёды ўпэўнены ў сабе. Акуратна падстрыжаны, але не коратка, паголены да сінечы. Прамы, правільны падбародак, з ямачкай. Ёй, Алачцы, падабаліся валявыя, упэўненыя ў сабе мужчыны. З такімі лёгка, надзейна. Як за каменнай

сцяной. Такія ведаюць сабе цану і высока ацэньваюць тых, хто згадзіўся быць побач з імі. І таму бяруць ад жыцця ўсё, што могуць, тое, што ім і належыць.

Губы ў Валеры тугія і адчувальныя. Яна іх памятала з тае першае ночы ў вагоне. Яна яшчэ ніколі не рабіла тое ў вагоне, і той яе ўчынак уразіў яе, прыемна ашаломіў. Але не расчараваў.

Машыну маёр вёў упэўнена, вольна трымаўся за рулём. Легкавік слухаўся гаспадара, падпарадкоўваўся яго думкам і жаданням. І рухавік працаваў бездакорна, прыглушана і ўпэўнена. І тут угадвалася рука вадзіцеля – догляд “жыгулёнку” ён забяспечваў належны.

Адна рука трымае стырно, правай дастаў з пластмасавай ячэйкі касету. Утыркнуў яе ў магнітолу. Палілася спакойная, добра запісаная музыка. Калонак не было бачна, яны недзе схаваныя ў бакавіне. Добрую музыку і выдатную замежную апаратуру Алачка любіла і магла ацаніць яе якасці. Кожны раз, калі на душу ціснуў незразумелы цяжар, яна ставіла гаючую мелодыю, клалася ў пасцель, прымружвала вейкі і слухала, слухала, слухала...

Валеры паклаў руку на Алаччына калена, лёгенька сціснуў:

– Сумавала па мне?

– А ты па мне?

– Сумаваў... І кожны дзень.

– І не мог напісаць ці пазваніць? Ці даць свой адрас ці тэлефон – праз сяброў?

– Не мог. Ні тое, ні другое... У нас была толькі рацыя, і ніякай больш сувязі. Нават жонка не ведала, дзе я знаходзіўся. Выконваў, так бы мовіць, заданне КДБ. І былі мы там інкогніта.

– На якім вы былі баку – улады ці людзей?

– Мы былі на баку закона і канстытуцыі, – нахмурыўся нечакана Валеры.

– Якой канстытуцыі – эсэсэр ці іхняй?

– Канстытуцыі праўды. Навошта табе такія падрабязнасці? Ты ж не палітык. Ну, захацелі самастойнасці, ну, трэба было правучыць трохі...

– У мяне растуць сыны.

– Сынам тое не пагражае.

– Дай Бог...

Выехалі за горад з кіламетраў дзесяць. Маёр прыпаркаваў машыну да ўзбочыны. Прытуліў да сябе спадарожніцу, пацалаваў зґаладала, прасунуў у расшпіленую кофтачку рукі і сціснуў цёплыя грудзі. Яна абняла яго за шыю, як адказала на пытанне, што поўнасцю належала яму.

– Мне так не хапала цябе доўгія месяцы – ты і ўявіць не можаш... – шаптаў ён, чуючы пах дарагіх французскіх духоў – амаль такіх, як і тады, у вагоне, але цяпер яшчэ больш далікатных і ледзь улоўных. – Снілася кожную ноч... Я і не ведаў, што такое можа быць...

Алачка маўчала, зараджалася яго настроем і жаданнем. Прыемна ёй было чуць такія словы, вельмі прыемна. То толькі граф нічога не разумеў у такой далікатнай справе, а мо і разумеў, ды не звяртаў увагі, лічыў, што яна старая і ёй тыя словы былі непатрэбныя... Ён жа прарочыў, што на яе ніхто і не гляне, што яна ўжо абабілася, з кожным днём робячыся ўсё больш непрыгожай і непрываблівай. Вось так, граф Шарамецьеў, як Вы, высокае ваша броддзе ці мосць, памыляецеся... Ці гаварыў мне апошнім часам такія словы? Ці надзяляў такой пяшчотай? І ці дарыў такія доўгія і салодкія ночы, як ён, Валеры? Адна ноч з ім перацягвала і пераважвала ўсе ночы, пражытыя з табою... Ды і маладзейшы ён нашмат мяне, так што не спісалі Алачку на бераг, не спісалі, у поўнай яна

квецені і росквіце, у самым смаку, у поўнай яркай пары жадання і прываблівасці, вось так...

А музыка!.. Што яна рабіла з Алачкай! Выварочвала душу і сэрца, прымушала лётаць і танцаваць, усяляла ўпэўненасць толькі ва ўсё добрае, натхняла, пераконвала, што яна сваёй прыгажосцю даб’ецца ўсяго-усяго...

Яна знемаглася, упала на адкідное сядзенне...

Дарога роўная, без калдобінаў. Толькі сустрэчны вецярок залятаў у прачыненае акно, студзіў твары. Усё гэтак жа мройна і пяшчотна лілася музыка, усё гэтак жа лагодна і ў прадчуванні яшчэ большай асалоды пачувалася Алаччына душа...

На прызначаным месцы – праз сорак кіламетраў – іх чакала белая “Волга”. Спераду сядзела двое мужчын, на заднім сядзенні дзве бялявыя маладыя дзяўчыны. Машыны сталі ўпрытык адна да адной, і таму спадарожніц льга было разгледзець. Алачка прыжмурылася, чэпка ўпілася позіркам, на сэрцы адразу ж адлегла – дзяўчаты былі незнаёмыя, ніштаватыя, але просценькія, адным словам – дзяшовачкі...

Валеры адчыніў дзверцы, выйшаў з машыны. Падышоў да вадзіцеля з другога боку.

– Як у вас?

– Парадак.

– Усё захапілі неабходнае?

– А як жа – не навічкі.

– Тады – пагналі нашы гарадскіх?

– Даўно пара там быць.

Алачка страціла цікавасць да дзяўчат, прымружыла вочы, слухала мелодыю. Яны ж, седзячы ў “Волзе”,

рагаталі з нечага, чуўся іх беспрычынны візгат.

Легкавушка ўздрыгнула – Валеры гэпнуўся на сваё месца.

– На іх не звяртай ніякай увагі. У лес аднаму сёння ездзіць не з рукі, рызыкоўна, сама ведаеш. Нават і са зброяй. А гуртам смялей. Але не па той прычыне – гуртам і весялей. А ноч у нас будзе спакойная, і толькі нашая. Зразумела, Алачка?

– Я ўсё разумею. Ва ўсім падпарадкоўваюся і давяраю табе. Мне ж няма чаго асцерагацца – я вольная, разведзеная жанчына, нікому справаздач не даю. Сама сабе гаспадыня.

– Рады, што ты ўсё разумееш. Таму і люблю цябе за тое.

Ён зноў узяў яе руку і пацалаваў.

...Мужчыны і не старыя, і не маладыя. Акурат у тым узросце, калі дакладна і не скажаш, па колькі ім гадоў.

Гаспадар “Волгі” – Толік Дзяйкун, загадваў харчовым магазінам. Высокі, стройны, пэўна ж, былы спартсмен. Валасы пышныя, цёмныя, без сівізны. На твары пастаянная ўсмешка, але найбольш маўчаў, наразаў хлеб і каўбасу.

Процілегласць яму – Руслан Гульскі. Той працаваў будаўніком, кіраваў будаўнічым упраўленнем, хадзіў у зяцях дырэктара ўнівермага. Гаварыў без перапынку, сыпаў і сыпаў анекдотамі, але расказваў без “солі”, прыстойна і з гумарам.Твару цыганскага, з вусікамі, высокай смаляной шавялюрай. Вочы агністыя, шустрыя, гляне – праніжа наскрозь. У стракатай тэнісцы, у джынсах і красоўках, – дэндзі.

Спачатку дзяўчаты трымаліся ад Алачкі абасоблена, адчуваючы, што яна не вельмі рада іх прысутнасці, і задзірае свой кірпаты носік, паказваючы ў нечым сваю перавагу над імі. Але ў чым перавага? Яна ж такая, як і

яны, ведама, чаго прыперлася са сваім маёрам… А пасля першай і другой чаркі нябачныя грані недаверу сцерліся, і яны ўжо гаварылі і смяяліся, як даўнія знаёмыя ці сяброўкі.

– Я прапаноўваю выпіць за нашых прыгожых дзяўчат – Алачку, Віку і Святлану, – падняў Толік шклянку, напоўненую да палавіны. – Каб у жыцці ім шанцавала на добрых людзей, асабліва на сяброў.

Алачцы тост спадабаўся. На душы адразу пацяплела – і ад выпітага, і ад слоў, яе душа адразу разамлела, супакоілася. Каньяк быў смачны, закусь была зроблена з густам – шашлыкі, якія так хутка згатаваў Толік, юшка са шчупакоў і ліноў, якія прыхапілі недзе па дарозе ў рыбакоў, сухая каўбаса і ікра, шмат зеляніны… І ўсё акуратна, з відэльцамі і нажамі, на складных століках. Пэўна ж, не першы раз ладзілі яны такое застолле, і ведалі, трэба прызнаць, у гэтым толк. Усё было прыстойна, і Алачка не шкадавала, што прыняла Валераву прапанову. Дым касцярка, пах шашлыкоў, касмылі сівога туману, які пакрысе пачаў напаўзаць ад рачной затокі, – усё гэта разам узятае спрыяла добраму настрою, весялосці, упэўненасці, што вечар і ноч павінны прайсці хораша і весела.

– Я хачу тост сказаць! – падняла шклянку Светка, павяла плечуком, задзірыста страсянула галавой.

Яна ўжо на падпітку, думак і слоў не кантралявала, а мо і не рабіла тое ніколі. На твары весялосць, апантанасць.

– Давай, Свецік, слухаем цябе.

– Мы вып’ем за вас, хлопчыкі. Каб вас ніколі і ніхто не падводзіў, а вас не падводзіла здароўе, і каб ніколі не прападала жаданне жыць весела, апантана, напоўніцу. За вас!

Яна выпіла сваё за некалькі глыткоў, рэзка, са звонам паставіла шклянку на пластмасавую паверхню стала, абняла свайго спадарожніка, пацалавала і

разрагаталася.

– Купацца! Купацца хачу! – зноў ускочыла з месца.

Алачка і вокам не паспела мірганучь, як яна ў імгненне скінула з сябе сукенку і стаяла перад усімі голая, – загарэлая з ног да галавы, і нідзе белай плямінкі не было на целе. – Ну, чаго стаіцё? Асвяжыцца трэба...

Следам за ёю агалілася і Віка, гэтак жа хуценька скінуўшы з сябе адзенне, пабегла следам за сяброўкай і бухнулася ў ваду.

Алачцы купацца не хацелася. Яна сядзела на сваім месцы, глядзела, як яны плёхкаліся ў вадзе, як абдавалі адна адну пырскамі.

Не ўтрывалі, пайшлі да іх Толік і Руслан. Там ужо, на беразе, скінулі з сябе адзенне і без плавак кінуліся ў ваду. Лавілі сваіх спадарожніц, паднырвалі пад іх, і яны віскаталі голасна, і рэха ляцела далёка на другі бераг, на паплавы і лугі...

Весялосць працягвалася, набірала сілу.

– Падабаецца табе тут? – Валеры падсеў бліжэй, пацалаваў у аголенае калена.

– Харошыя мясціны. І паветра чыстае.

– Каб Чарнобыль не сапсаваў нам прыроду... Хіба ж знойдзеш прыгажэй за гэтыя такія мясціны? Лічу, што такіх няма. А тут, праўда, мясцінка чыстая і зацішная – як усё роўна Бог атуліў яе сваёй дланню... Пяць мікрарэнген усяго... Фон. А колькі той поскудзі яшчэ ў зямлі, ніхто не ведае, а калі і ведае, то ўсё роўна не скажа. А калі і скажа, то што з таго?

– Так, бяда напаткала нас, і вялікая бяда.

– Як ты глядзіш на тое, каб мы з табой на тыдзень-два закаціліся да Чорнага мора? Я купіў бы пуцёўкі на дваіх.

– Калі тое магчыма, то я згодна. Толькі каб загадзя

ведаць, каб я дзяцей уладкавала.

– Канечне. А ты сама выберы час, і пра тое мне скажаш.

З Нёмана німфаў мужчыны неслі на руках. Паклалі іх пад ракітавы куст, самі побач леглі. Алачка адвяла позірк, баючыся пачырванець, здагадваючыся, як і што будзе далей...

Валеры сціснуў руку:

– Пойдзем у машыну? У мяне там усё падрыхтавана.

Яна пакорліва паднялася, першай пайшла паперадзе...

13.

Познім вечарам ставілі палаткі.

Дзве. У адной, што была прасторней, зашыліся Толік і Руслан, з імі і німфы.У другой размясціліся Валеры і Алачка. Трошкі воддалеч, пад шатамі дуба. Алачцы такое зноў жа спадабалася, і яна была ўдзячна маёру за яго абачлівасць і далікатнасць у іх каханні. Яе нейкі час грызла асцярога, а, можа, і цікавасць – а што калі і іх пачнуць дзяліць між сабой, як Свету і Віку Руслан з Толікам, чаргуючы між сабой? Тады выходзіла, што яна павінна была паспытаць траіх... А, цікава, як бы тое выглядала? Ці атрымала б яна задавальненне? Некалі ў інтэрнаце, пад час вучобы ў інстытуце, рабілі студэнты такое. І казалі, што атрымлівалі вышэйшы кайф...

Яна ўсміхнулася ад сваіх блюзнёрскіх думак... Настрой быў бесклапотны, без трывог і клопатаў, Нішто не вярэдзіла душу, нішто не прыгінала да зямлі, не прымушала забываць, што ты чалавек, што ты жанчына, што ёсць на зямлі нешта незямное і ўзвышанае... Скінула з сябе адзенне, каб нічога не замінала. Гладзіла валасатыя грудзі маёра, маўчала, заплюшчыўшы вочы, чакала, ведаючы, што жаданае вось-вось прыдзе...Валеры спраўдзіў яе спадзяванні,

Валеры стрымаў сваё слова, што будзе весела, і ёй спадабаецца. Яшчэ раз падумала, што з ім надзейна, што з ім ніколі не будзе праблемаў. Як за каменнай сцяной сябе адчувала.Недзе пад поўнач, калі аціхлі спевы ў суседняй палатцы, калі змоўклі ў кустоўі галасы позніх птушак, калі пасля дзённай узрушанасці і душэўнага ўздыму на змену прыйшло супакаенне, стома і ўнутраная лагоднасць, з панадворку пачуліся галасы і крокі – чужакоў.

– Эй вы, чувакі, выходзьце – размова ёсць!..

Алачка ўздрыгнула, напруцілася, усю яе істоту ахапіла нечаканае хваляванне і страх. Здагадалася, што начныя госці прыйшлі не гасцяваць, ад іх можна чакаць усяго, нават самага страшнага.

– Што рабіць будзем, Валерка? – спалохана прашаптала Алачка – яе пачалі біць дрыжкі.

– Не бойся нічога, ты ж ведаеш, што я не дам цябе ў крыўду.

– Усё роўна баюся. За ўсіх нас.

– Загадваю не баяцца. Ляжы, не высоўвайся пакуль. Мо мясцовыя хлопцы, пажартаваць хочуць ці выпіць. Ляжы!..

Ён не губляў часу – хуценька насунуў джынсавыя штаны, апрануў шэрую куртку, якую купілі некалі разам у Рызе, выкульнуўся з палаткі.

Незнаёмцаў было некалькі чалавек – у цемры і не разабраць, колькі. Зыркі прамень ліхтара ўдарыў у вочы, асляпіў. Ад палаткі ішлі, прыкрываючыся рукой, Толік і Руслан.

– У чым справа, хлопцы? – спакойным голасам спытаў Валеры, напручваючыся адначасова, ацэньваючы абстаноўку – калі што якое, то Толік і Руслан не памочнікі, у бойках, здаецца, не ўдзельнічалі, так што спадзявацца трэба на самога сябе, на свае сілы і спрыт.

– А ні ў чым... – голас з цемры са смяшком, нахабны, з выклікам. – Бабы ў вас ніштаватыя, падзяліцца трэба, а не, дык канфіскуем, яшчэ Ленін казаў, што дабром трэба дзяліцца. Ці не так, Свішч?

– Усё так, Чапа. Яны тут сексоляць, а дома жонкі аддаюцца другім.

– Свішч, а тут цэлая скрыня каньяку ў машыне, – данёсся радасны вокліч – голас быў тонкі, пісклявы. – Во жывуць, гады, і талоны ім не трэба. Відаць, свой каньячны завод маюць. Капіталісты! Рэквізаваць, Свішч?

Ну, тое ўжо занадта. Распараджаюцца, як гаспадары, адчуваючы беспакаранасць, а прыезджых безабароннасць. Нехта ўдарыў Толіка ў жывот, і ён, скурчыўшыся, упаў на зямлю. Той, што стаяў наперадзе – цень толькі падаў на Валеру, – замахнуўся і бліскучае лязо нажа паласнула па левай руцэ. Маёр сцішыў, безумоўна, удар, але адчуў, як кроў пацякла да локця. Раздумваць больш было нельга ні секунды – пахла смерцю.

Маёр упаў нечакана Свішчу пад ногі, адначасова выхапіўшы з-за папругі “ТТ”, збіў таго з ног. Стрэліў у ліхтар – зверху ўніз, каб нікога не закрануць куляй. Потым рэзка ўскочыў. Калі зрок прызвычаіўся да паўцемры, выдзеліў у шэрым сутонні постаць і ўдарыў рукаяццю па галаве. Пачуў вокліч злева – рэзка падскочыў, і ўжо з вышыні ўдарыў туды, адчуў, што ў сківіцу...

Ліхтар упаў і пакаціўся па зямлі – побач з галавой Свішча. Валеры падхапіў яго і навёў прамень на машыну – там было яшчэ трое. Адзін з іх цэліўся ў яго бок, але не страляў, бо не ведаў, хто перад ім. Валеры выключыў святло і кінуўся ўбок, каб нечакана падысці да іх. Калі ж пачуўся стрэл, ён знаходзіўся побач і выбіў рукаяткай нагана зброю з рук, нагой зачапіў крайняга, што крычаў.

Заставаўся адзін, той, што стаяў каля капота машыны.

Яго паклаў на зямлю адным ударам, той нават і не войкнуў.

Усё адбылося імгова, у некалькі імгненняў. Валеры пасвяціў на зямлю, адшукаў наган. Казённы, з нумарам...

– Толік, Руслан, вы дзе?

– Тут мы...

– Уключыце фары! Хутка!

Валеры пасцягваў начных гасцей у адно месца – пад прамень святла. Адзін з іх паспрабаваў замахнуцца, але яго супакоіў адным ударам далані.

– Хлопцы, мы пажартавалі, адпусціце, – заенчыў, ачуняўшы, Свішч, зразумеўшы, у якую сітуацыю папаў, спрабаваў падняцца.

Валеры рэзка і наводмаш секануў яго па карку, крыкнуў:

– Ляжаць! Хто будзе ўцякаць. Страляю!

Падышоў да свае машыны, пстрыкнуў уключальнікам, і ў дынаміку пачуўся гул і трэск эфіру.

– Я – “сёмы”, я – “сёмы”! Хто мяне чуе, адкажыце!

Толькі на чацвёрты выклік адгукнулася даішная машына, што ішла па трасе.

– Я пад вёскай Асаліны, ля Нёмана. Адразу ж за ўказальнікам. Затрымалі начных бандытаў – узброеных нажамі і наганам. Пяцёра. Прашу прыехаць. Маёр Сташкевіч.

– Абстаноўку зразумеў, таварыш маёр, накіроўваемся да вас...

Калі бандытаў забралі, калі ўсё ўвайшло ў норму, калі зразумелі, што небяспека мінула, Руслан падняў над галавой пляшку, крыкнуў:

– За Валеру вып’ем. Правучыў ён іх добра. Малайчына!

Дзяўчаты падтрымалі тост, але ранейшай весялосці на іх тварах не адбівалася.

Дзіўна, але Алачка перанесла начное здарэнне спакойна. Магічныя Валеравы словы ўсялілі адразу ў яе ўпэўненасць, што ён нічога не трэба баяцца. Яна нават і не зразумела, што адбылося. Каньяк выпіла з задавальненнем, запіла халодным адварам юшкі... Потым толькі ён папрасіў яе перавязаць руку, каб спыніць кроў.

Праз паўгадзіны яна ляжала побач з маёрам. Чула, як білася яго сэрца – роўна, рытмічна. І яшчэ раз пацвердзіла сваю думку – з ім надзейна і спакойна. Падумалася: “Слабакоў у гарачыя кропкі не пасылаюць...” Заснула хутка, і прыйшоў да яе прыгожы сон – яна купалася ў цёплым моры, а пасля на моцных мускулістых руках нёс яе некуды маёр Сташкевіч, шаптаў ёй на вуха пяшчтныя словы...

Яна добра ведала, куды ён нёс яе...

...Спалі да дзевяці раніцы.

Першым падняўся Толік. Расклаў касцёр, разагрэў юшку, нарэзаў скрылікамі сыр, каўбасу. Калі ж усё было гатова, калі на стол паклаў яшчэ і некалькі лілій, якія сарваў у затоцы, крыкнуў:

– Эй, народ! Хопіць спаць! Пад’ём! Сняданак на стале чакае вас!

Алачка пайшла да рэчкі, памылася, прычасалася – хацела выглядаць прывабнай і гожай, як заўсёды, маладой і прыцягальнай.

Пагаліліся хлопцы, нагрэўшы вады, ласьёнамі твары аздобілі. Пра ўчарашняе не ўспаміналі, як і не было ноччу нічога. Пра тое напамінала хіба перабінтаваная рука Валеры.

– Я наліваю, але не ўсім.

– Усім, – паправіў Валеры, – нічога страшнага. Дарога ў нашым распараджэнні. На трасе ўсё будзе добра.

Каньяк сагрэў ранішнюю холаднасць у целе. Волкае паветра разлягалася па лузе. Сівыя касмылі туману шыліся ў затокі.Зноў стала весела, як і ўчора, і не хацелася ўжо раз’язджацца, не хацелася пакідаць прыгожы бераг рэчкі.

Спакойным і засяроджаным быў Валеры.

14.

Вярталіся дадому пад вечар.

Валеры, выехаўшы на бальшак, павярнуў праз колькі кіламетраў улева – на грунтавую дарогу.

– Куды мы едзем? – Алачка паглядзела на вадзіцеля.

– Убачыш.

Пад’ехалі да апошняй хаты прырэчнай вёскі. Спыніліся каля веснікаў. Валеры пасігналіў тры разы. Праз колькі хвілінаў да іх выйшаў дзед з сівой барадой – апіраўся на драўляную кавеньку. Відаць, быў яшчэ рухавы, дапытліва і з хітрынкай у паглядзе пазіраў на іх.

– Дзень добры, Макаравіч? Як здароўе маладое?

– Дабрыдзень! Ат, якое здароўе – кешкаюся паціху. Што сёння – рыбалка ці паляванне?

– Паляванне, Макарыч, На рабчыкаў.

Алачка асабліва і не ўслухоўвалася ў размову, безуважна аглядала з машыны вёску, хлявы, агароды, возера. Кінула кароткі позірк на дзеда, паглядзелася ў люстэрка – як выглядала пасля ночы. Засталася задаволенай. Уключыла музыку.

Дзед спытаў пра нешта і ў Руслана. Потым пайшоў у двор. Праз хвілін колькі вынес Руслану цэлафанавы пакет з рыбай – кіло з дзесяць, а Валеру падаў сетку – з нейкімі забітымі птушкамі. Потым ён паклаў іх у вялізную сумку, паставіў ззаду.

– Дзякуй Мікіта Макаравіч! Вось вазьмі, – Валеры падаў некалькі купюр.

– Ці не зашмат?

– Не, дзед, усё нармальна. Дзякуем. Здароўя табе. А мы пагналі далей.

Калі ад’ехалі, калі выбраліся зноў на асноўную дарогу, не ўтрымалася Алачка, пацікавілася ў маёра міліцыі:

– А што гэта дзед даў табе? Для каго?

Валеры паглядзеў, усміхаючыся, на яе:

– Не здагадалася? А як жа мне апраўдацца перад жонкаю – дзе я быў? На паляванні быў. Рабчыкаў страляў. А Руслан на рыбалцы быў – яму дзед шчупакоў прынёс. Тактыка, адным словам. А як жа. Навошта лішнія перажыванні жонцы? Няхай скубе рабчыкаў, смажаніну гатуе! Любіць яна рабчыкі!

Рабчыкі!.. Божа мой! То ж і граф Шарамецьеў прывозіў ёй кожны раз рабчыкаў! І во, акурат у такой сетцы, у дзеда іх, мусіць, шмат. Тут у яго цэлы бізнес – заязджаюць да яго штодня... А яна ж так любіла гатаваць з рабчыкаў смажаніну, гасцей частавала, ды і нахвальвала яшчэ страву. Хвалілася, што які харошы паляўнічы ў яе муж, што ніколі з палявання з пустымі рукамі не прыязджае... А во, аказваецца, на якія паляванні ездзіў яе былы мужанёк, недарэмна ж тады бунтавала яго душа, не прымала ўсяго, прадчувала, што не так усё добра, як стараўся абмаляваць ёй граф. Божачка, ён жа дурыў мяне разам з Абламейкам! От дурніца, от якая бязглуздая... Запозненая рэўнасць успыхнула з новай сіла, апякло усё ўсярэдзіне, злосць і крыўда на Шарамецьева перамяшалася з горыччу, і яна

ўжо слала праклёны ў яго адрас, што так лоўка падманваў яе…

Спачатку Алачка хіхікнула, пасля засмяялася, пырснула смехам. Па-дурному рагатнула і сціхла, здзівіўшыся з самой сябе. Потым рогат вырваўся вонкі паміма яе волі і жадання. Перакрывіўся ў страшнай грымасе рот, не ставала дыхання. Яна ўчапілася рукамі ў абшыўку сядзення, пачала сутаргава лавіць паветра – як рыба, якую выкінулі нечакана на бераг… Яна задыхалася, ловячы ротам паветра, пасінеў твар, акругліліся вочы…

– Што з табой, Ала? Што здарылася? – занепакоіўся маёр, не на жарт перапалохаўшыся, прадчуваючы нядобрае. – Табе блага, скажы? Блага?

Яна носам уцягнула паветра, пакруціла адмоўна галавой. Паліліся слёзы, закалаціліся плечы. Яна ўжо не магла стрымаць перад Валерам істэрыку, і не магла растлумачыць, што з ёю адбываецца.

– Алачка, радасць мая, скажы, што з табой? Мо каньяк не пайшоў?

Яна зноў пакруціла адмоўна галавой.

Іх абагнаў Руслан, пасігналіў, што паехаў далей адзін. Валеры махнуў рукой, як усё роўна адпускаў яго.

А Алачку біла істэрыка больш і больш, выкручвала, ламала яе, курочыла.

Яна ж, каб даць нейкае выйсце свайму стану, закрычала. Закрычала, і тут жа закрыла рот рукой, сілячыся прыглушыць той крык. З усяе сілы здушыла сябе, стараючыся ўтаймаваць яго. Але ён, насуперак ёй, узмацніўся яшчэ больш, прарваўся скрозь заслонку, і стаў ужо вар’яцкім, нечалавечым.

Валеры з усяе сілы сціснуў і прытуліў яе да сябе, ротам уткнуўся ў напятыя ад напругі на шыі вены, трымаў доўга, не адрываў ад сябе да тае пары, пакуль не адчуў, што крызіс пачаў змяншацца, сцішвацца, затухаць,

пакуль яна не абвяла ў яго абдымках і бездапаможна не апусціла рукі.

Ён здагадаўся з аптэчкі дастаць флакончык карвалолу – накапаў колькі кропель, даліў туды вады, прымусіў выпіць. Яна каўцянула горкую вадкасць, перакрывілася, уздыхнула, набраўшы паветра ў грудзі.

Адкінула галаву на сядзенне, прымружыла вочы. Маўчала, цяжка дыхаючы. Пачала нават і драмаць. Ён не чапаў яе, цярпліва чакаў, калі яна ачомаецца, калі пяшчотная ўсмешка кране яе твар і пачуе даверлівы яе голас...

Паўз іх на поўнай хуткасці праносіліся легкавікі і грузавыя машыны, і ад іх ветру ледзь чутна ўздрыгваў “Жыгуль”, хістаўся, і абодвух як усё роўна закалыхвала на лёгкіх хвалях іхняга мора...

– Ну, палепшала?

– Здаецца... Але пастаім яшчэ трошкі.

– Добра.

Ён уключыў зноў музыку, і зноў цёплы ветрык напоўніў ветразі іх карабля спакоем і сілай, – так як і ўчора, адпраўляў у невядомую, але жаданую абаім, дарогу...

15.

Не шанцуе, не шанцуе, а потым як... не пашанцуе. Так і ў Абламейкі. На што ўжо быў упэўнены ў сваёй усемагутнасці і беспакаранасці, а атрымалася ўсё не так, як прывык заўсёды мець і атрымліваць, а зусім і зусім інакш, насуперак усяму. І хто быў бы вінаваты, дык ніхто, а толькі сам...

Нечакана прыйшоў сын, зноў стаў прасіць грошай. Прасіць маўкліва, бо нават не асмельваўся і слова вымавіць. Стаў у калідоры і чакаў, калі бацька будзе

праходзіць і зверне на яго ўвагу. Зразумела ж, чаго прыйшоў. Можна было і так здагадацца, што сыну не зашкодзілі б тысячы дзве-тры – бо вунь і падэшвы ў чаравіках паадляталі, і касцюмчык на ім ношаны-пераношаны, а каштуе цяпер усё гэта па новых цэнах уга колькі – новыя цэны накручваюцца штодня, як звар’яцелі... Яму б, бацьку, убачыць усё, здзівіцца і жахнуцца, пашкадаваць, ды з сынам у краму пайсці, накупіць хоць разочак усяго неабходнага – свая ж кроў, адзіны сын, дык не, як што засціла яму тую дарогу і прасвятленне, як хто паляндру на вочы накінуў, кротам сляпым зрабіўся, – ніводная жылка шкадавання ці спагады-жалю не ўздрыгнула, не абазвалася...

– Што, маці зноў прыслала? – толькі і сказануў замест прывітання і радасці сустрэчы, злосна бліснуў вачыма на сына.

– Не, тат... я сам... мамка і не ведае. Яна сварыцца, калі я да цябе прыходжу. На працы яна.

Абламейка сунуў сыну ў руку некалькі скамечаных дзесятак – на некалькі порцый марожанага, выправадзіў за дзверы.

Жанчыны непадалёк стаялі – ўрачы з лячэбна-хірургічнага аддзялення, бачылі ўсё, і размову чулі бацькі з сынам, не вытрымалі, заківалі галовамі:

– І як табе, Абламейка, не сорамна? Цябе ж Бог за чэрствасць тваю і бяздушнасць пакарае. Роднаму сыну грошай пашкадаваў. Табе ж сёння перапала не адна тысяча... Мышцы ўсё аддасі, так?

– Не лічыце мае грошы! Свае лічыце.

– Ды не грошы мы лічым, а з цябе здзіўляемся. Не па-Боску так, Мікола. Гэта ж такі грэх вялікі на душу бярэш сваю...

– Ужо і Бога прыплялі. Пры чым тут Бог?

Вось і пагавары з ім, на сваё ўсё і пераверне. Ну і няхай, яму жыць, яму і адказваць за ўсё – перад самім сабой і

перад сынам, не маленькі ўжо. Бог усё бачыць і чуе.

Галка ж свайго дамаглася – паехала ў Залессе з дачкою. Не прыязджала і тыдзень, і два. Да Абламейкі завітала суседка, на хвілінку зайшла, каб солі пазычыць, словам перакінуцца. Ды пасцеляй усё скончылася. Гаспадар піў і не адставаў ад яе, піў і рагатаў, як быццам з самога сябе смешна было, і са свайго становішча – суседка жонку падмяняе.

Пад вечар на работу паплёўся. Лыка, як кажуць, не вязаў. Але сеў у легкавік і паімчаў па горадзе. Для яго не існавала чырвонага колеру на святлафорах, суцэльны зялёны. Колькі разоў так ганяў. Спынялі даішнікі, адбіралі правы, а праз дзень-два вярталі назад – сябры, што там працавалі, памагалі выкруціцца з бяды.

Падкаціў пад чорны выхад з паліклінікі, праз якія хлопцы ў двор выходзілі пакурыць альбо збегчы раней часу дадому, каб не папасціся галоўнаму на вочы. Нырнуў у дзверы, але не ў ліцейку пайшоў, у сутарэнне, а на людзі, быццам выклік усім рабіў і дэманстраваў сваю беспакаранасць.

На першага, на каго папаў, быў загадчык лячэбна-хірургічнага аддзялення Валодзька Чыркуноў. Вочы васільковыя па яблыку зрабіў, калі ўбачыў у такім стане Міколу – расхрыстанага, раскудлачанага, позірк невідушчы і тупы, у куточках губ белы налёт...

– Чаго вытарашчыўся – не бачыў ніколі? – з выклікам спытаў Абламейка, як шукаў усё роўна спагнаць на кім-небудзь зло, як хацеў адпомсціць за свае няўдачы.

– Ідзі зараз жа дадому! – загадаў шэптам Валодзя, нахіліўся нават, каб не чулі хворыя, што сядзелі і стаялі непадалёк ад іх.

– Ды сам ты пайшоў, ды і яшчэ далей – на ... – Абламейка вылаяўся са смакам, хацеў нешта дадаць яшчэ, ды да іх неспадзеўкі падышоў галоўны урач, гэтаксама здзіўлена паглядзеў на ліцейшчыка, галавой пахітаў.

– Што, не падабаюся такім? Мордай не выйшаў? – пачаў і на галоўнага наступаць Мікола, наліваўся бурачковай злосцю. – Я вам усім...

– Зараз жа пішыце заяву аб звальненні! – пачырванеў і Зуй, не вытрымаў, плюнуў на ўсе перасцярогі, на пагрозы Абламейкі, што чуў ад яго не раз.

– Напужаў, гы-гы-гы... І напішу! Дзе напісаць? Мо ў тваім кабінеце?

– А хоць бы і ў кабінеце, – не адступаў Зуй, зразумеўшы, адчуў дзесятым чуццём, што гэта адзіная магчымасць пазбавіцца ад яго – ды яшчэ якая! Сам жа і напрасіўся.

Утраіх яны і зайшлі-уваліліся ў кабінет галоўнага. Зуй адразу паклаў перад ліцейшчыкам чысты аркуш паперы.

– Што пісаць?

– А так і пішы – галоўнаму ўрачу абласной стаматпаліклінікі Зую ад ліцейшчыка Абламейкі. Прашу звольніць мяне па асабістым жаданні, так як я не магу пазбавіцца ад алкагольнай залежнасці...

Абламейка хутка, не задумваючыся асабліва, быццам ён кожны дзень пісаў такія заявы, настрачыў некалькі радкоў, шпурнуў пад нос Зую. А той і ручку напагатове трымаў, не верачы ў такую ўдачу, адным росчыркам пяра наклаў рэзалюцыю: “Задаволіць! У загад!” Клічнікі нават паставіў, чаго ніколі не рабіў, а потым падумаў і яшчэ па два пасля кожнага слова дадаў. Аж тры атрымалася. І хуценька адкрыў сейф, туды паперчыну паклаў, каб хаця, не дай Бог, хто не прыбраў яе да рук...

– Ну, вось і ўсё, – Зуй нават рукі пацёр пад сталом ад задавальнення, паглядзеў на загадчыка аддзялення, міргануў яму. – Цяпер мы, так бы мовіць, квіты... Палюбоўна ўсё і парашалі. Будзь здароў, Абламейка, і не кашляй.

Абламейка крутануў галавой, зпадылба зіркануў на Зуя:

– Хрэна вы мяне возьмеце!

– Такая ўжо наша доля, – уздыхнуў кіраўнік медыцынскай установы, адчуваючы неймаверную унутраную палёгку.

– Усе вы ў мяне... Усе да аднаго будзеце танцаваць белы танец. Вось пабачыце, вось успомніце маё слова.

– Успомнім. Пабачым, Мікола. А цяперака ідзі, мне працаваць трэба.

Зуй устаў, выйшаў з-за стала. Падышоў да дзвярэй, расчыніў іх, стаў на парозе, чакаючы, калі пакіне Абламейка кабінет. І той падняўся. Яго павяло з боку ў бок, і ён плячом абаперся аб Алу Пугачову – на сцяне вісеў каляндар з фатаграфіяй расейскай спявачкі. Падтрымала – не ўпаў Абламейка. Вылаяўся зноў. Не бачачы дзвярэй, пасунуўся некуды наперад. Яго хацеў падтрымаць Валодзя, ды ён груба адпіхнуў яго, сказануў:

– Пшоў ты... Памочнік мне знайшоўся, сракаліз няшчасны.

Абламейка яшчэ не ўсведамляў, што адбылося, што ён сам утварыў, не адчуў, якое залатое дно страціў. Не адчуваеш беднасці і незайздроснага становішча тады, калі з кожнай кішэні соценныя і дваццацьпяткі выглядваюць, ды яшчэ калі іх шмат, не ведаеш, колькі за дзень кладзеш, – тады верыцца, што так заўсёды будзе, бо пад такой зоркай нарадзіўся...

– Я вам, сукі, усім пакажу... – сунуўся па калідоры, спатыкаючыся на роўным. Абламейка нічога не бачыў перад сабой, нікога не чуў. – Да аднаго вы ўсе ў мяне, вось пабачыце, я вас яшчэ правучу, у-ууу!..

... Апамятаўся раніцай, як прачнуўся. Нешта ўспомніў, як сон начны ўспомніў. І не ведаў ужо – то было з ім сапраўды, ці ў сне? Няўжо – на самай справе?! Лоб халодным потам пакрыўся. А мо – толькі дурны сон? Выпіў учора лішняга, вось і наплялося пад хмелем...

Абламейка пагаліўся, апрануў як не новы касцюм, чыстую светлую сарочку адпрасаваў – як на вяселле сабраўся.

Ехаў на працу, а трывожны халадок шыўся вужакай пад грудзі – сон ці ява? Ява ці сон? Канечне ж, сон, ды яшчэ такі дурны...

Нішком шусьнуў у свой падвал, адчыніў ключом замок. Пераапрануўся, накінуў белы халат. Трохі счакаўшы, падняўся наверх, зайшоў да зубных тэхнікаў, абвясціў:

– Каму ліццё – нясіце!

На яго паглядзелі ці то здзіўлена, ці то недаўменна. Маскаль і Бісер усміхнуліся, унурылі галовы ў плечы, кляпалі малаткамі па алавянным “аладку” – рыхтавалі сталёвыя каронкі.

Заблажыла ад нядобрага прадчування.

Перапытваць не хацелася, баяўся ўдакладняць, каб не пацвердзілася страшнае. Ён не ведаў, што рабіць, да каго падсесці і пагаварыць – як што замінала. Упершыню такое адчуў. Сеў на табурэцік каля тэлевізара, пакруціў галавой туды-сюды – ніхто да яго не падыходзіў. І так сядзець доўга не выпадала – не ў яго характары, ды і не яго гэта была пазіцыя, поседам сядзець. Рабочы стол зубнога тэхніка Абламейкі быў такім, якім ён яго і пакінуў – ён працаваў і зубным тэхнікам, ліцейшчыкам быў па сумяшчальніцтву. Канверты з гіпсавымі адбіткамі стаялі на месцы. Гэта ўсяліла надзею. На душы стала трошкі весялей і святлей.Але ўсё ж нешта грызла, тачыла яго, як шашаль дрэва, непакоіла няўцямнае становішча – як з’еў выпадкова нешта атручанае і чакаў, што з таго выйдзе.

Па радыё перадавалі грызню дэпутатаў, дзе кожны даводзіў сваё, не згаджаўся з думкай папярэдніка, крычаў толькі пра сваё. Хаос, ва ўсім адчуваўся хаос і неразбярыха. Як і ў яго на душы...

Да апошняга спадзяваўся, да апошняга жыў надзеяй, што яму прысніўся алкагольна-вытворчы сон, верыў, што і на гэты раз завіруха праімчыцца паўз яго, не зачапіўшы, не крануўшы яго сваім калючым і халодным крылом. Так жа было заўсёды. І – праносіла. Калі ж і цяпер пранясе, падумаў ён, то трэба завязваць з п’янкамі, дэбошамі, пара брацца за розум. Толькі б пранесла на гэты раз... Чамусьці падумалася пра абарванага сына, і першы раз сціснулася сэрца ад шкадавання. А што, калі сам такім стану – абарванцам і безабаронным?

Да зубных тэхнікаў у другі пакой забег усхваляваны Зуй. Як заўсёды, чэшучы рукой азадак, папытаўся:

– Анастасія Фёдараўна, як там твая работа? Хворая прыйшла, бунтуе, абураецца, што не гатовая.

Зубны тэхнік здзіўлена паглядзела на галоўрача:

– Іван Мінавіч, яшчэ ўчора я паклала ў шафу гатовую работу.

– Учора? – рука пераскочыла на патыліцу – шкрабла ўжо там, быццам кусалі блохі ці надакучвалі камары. – Я і не паглядзеў там... А потым перавёў позірк на Абламейку, які сядзеў, сагнуўшыся, спіной да дзвярэй і слухаў размову, нечага чакаў, спадзяваўся. – Абламейка, а ты чаго тут?

– А дзе я павінен быць? Чакаю, калі зубныя тэхнікі дадуць работы на адліўку... – унутры ўсё пахаладзела – вось-вось павінна наступіць развязка. – Пакуль не нясуць...

– І не прынясуць, дарагі мой. Ты сваё ўжо адліў. У бухгалтэрыі ты павінен быць цяпер. Разлік атрымаць. Я задаволіў тваю просьбу.

– Якую... просьбу?

– Тую, што ты ў заяве напісаў. Па асабістым жаданні просіш звольніць. Я падпісаў яе. І загад падпісаны ўжо – хіба не чытаў? На дошцы ў калідоры... Ідзі азнаёмся...

Ногі сталі як ватныя. Не верыў, да апошняга не верыў. Думаў, што жартавалі ўсе разам з галоўурачом, любіў той калі-нікалі падыграць жартаўнікам.

Схадзіў у калідор. Адзіны загад вісеў на дошцы. І ён тычыўся яго, Абламейкі. Чорным па белым напісана, надрукавала Зіна, сакратарка на машынцы, якую вазіў некалі на бераг Нёмана, ды нічога не выгарэла яму. Тэкст абвяшчаў, што загадам па паліклініцы зубны тэхнік і па сумяшчальніцтву ліцейшчык Мікола Абламейка згодна пададзенай заявы звольнены з працы...

Наліўся нечакана злосцю, сціснуў кулакі. Хацеў вымясціць яе на Зую, але своечасова апамятаўся – так і за краты нядоўга загрымець, толькі і закрычаў на ўвесь калідор:

– Б...дзі! Усе згаварыліся! Да ўсіх дабяруся!

Потым усё ж пабег да галоўнага, стоячы ззаду яго, прыгразіў, скрыгочучы зубамі:

– Я гэта табе яшчэ, куманёк, дарагі, успомню і запомню. Шкадаваць будзеш, што так абышоўся са мною.

Іван Мінавіч павярнуўся да яго тварам:

– Абламейка! У чым я вінаваты? Я не прымушаў цябе пісаць заяву – ты сам яе настрачыў. У прысутнасці загадчыка аддзялення.

– Ды я табе, ды я...

– Будзеш бузацёрыць, Мікола, і пагражаць, то я міліцыю выклічу. Не перашкаджай людзям працаваць – не на базары.

– Я табе яшчэ ўстрою базар... Усё жыццё базарыць будзеш. Узятачнік, хабарнік!..

Сказануў, і тут жа пакінуў кабінет. Напэўна, упершыню ў жыцці адчуў сваё бяссілле, да канца яшчэ так і не паверыўшы ў яго.

Прыехаўшы дадому, выпіў нагбом адну за адной тры пляшкі гарэлкі. Потым зваліўся без памяці на падлогу. Аж пакуль не прыйшла да яго суседачка – добрая прыяцелька – ды не зацягнула яго на канапу: быў ён, як кажуць, у поўнай адключцы, што і вочы не расплюшчваў...

Шкадавала яго па-свойму спагадлівая жанчына.

16.

Галка-Мышка не прыехала ні праз месяц, ні праз чатыры.

Трэба ж – прыглянулася адразу галоўнаму заатэхніку саўгаса – Пятру Громаву, маладому хлопцу, халасцяку, які дабудоўваў хату і не ведаў яшчэ, хто за гаспадыню будзе ў ёй. У другі ж вечар, як правёў яе з клуба, прапанаваў:

– Выходзь за мяне, буду добрым мужам табе.

Без ваганняў, без угаворванняў згадзілася, адчуўшы, што шчасце вялікае ёй Бог паслаў за ўсе пакуты і здзекі...

Пад восень прыязджала ў паліклініку. Разам з Пятром. Перамянілася жанчына, у вачах шчасце і задаволенасць Нейк па-жаноцку памажнела, пахарашэла. Калі Алачка спытала, з кім прыехала, праз акно паказваючы на “газік” з невядомым хлопцам, жартам адказала:

– Вадзіцель мой. Анічога хлопец, праўда?

Але ж хіба схаваеш сваю радасць і жаноцкае шчасце ад людзей – глядзела на Пятра з замілаваным позіркам, радасць свяцілася на твары, якой да гэтага не заўважалі, і ўся яна была перапоўнена нечым светлым, шчасным, радасным.

Алачка, зразумеўшы ўсё, як не счарнела ад зайздрасці:

– І трэба ж, як пашчасціла табе – малады, прыгожы, не тое, што Абламейка – грыб чарвівы. Не пашанцавала яму, п’яны прыпёрся на працу, з галоўным пасварыўся. Ну, той не вытрымаў, сказаў, каб пісаў заяву аб звальненні. Ён і напісаў.

Нічога не адказала Мышка. Не хвалявалі яе цяпер праблемы Абламейкі. Да чаго імкнуўся, на тое і напароўся.

– А ты як, Ала? Не знайшла каго?

Алачка паціснула крыўдліва плячом, даючы зразумець, што ў яе ўсё без зменаў, што яна свабодная жанчына, маладая, прыгожая, інтэлігентная, пара ўжо займець спадарожніка жыцця, ды і не абы якога – а што? – але ніхто з яе палюбоўнікаў кідаць жонак не збіраўся…Як Галка сядала ў “газік”, было добра бачна з вялізнага, на усю сцяну, акна, што Алачка ўся калацілася ад злосці і зайздрасці. Мышка і сама ведала, што за ёю назіраюць, мо і спецыяльна пад акно пад’ехала, таму развітальна памахала гледачам рукой, заўсміхалася.

Хутка адышла ад акна – апякала зайздрасць, не затухала. Паляцела ў свой кабінет і пачала расказваць чарговаму хвораму пра сваё беднае і няшчаснае жыццё, чакаючы з боку таго спагады і жалю. І міжволі ў яе ліліся слёзы. Святлана Віктараўна была задаволена – Алачка дзейнічала правільна, згодна распрацаванага агульнага плана і інструктажа з боку прафарга.

На фоне Алаччынага лёсу і свой пераносіўся лягчэй…

…Абрам Майсеевіч – чалавек хітры і скнарны. Калі ў каго пазычыць дзесятку ці з кім зробіць “левую” работу, і пасля трэба аддаваць палову, то доўг з яго вырваць было лягчэй, чым дрэва з коранем. Аж губа тады трасецца адвіслая і сліна на пяць метраў ад яго ляцела, калі пачынаў нешта гаварыць ці выказваць сваю незадаволенасць, што яго рабуюць сярод белага дня…

Ён і ажаніўся ў пяцьдзесят гадоў толькі таму, што баяўся ўвайсці ў рэзрух – невядома ж якая магла папасціся жонка, можа была ненасытная ў ядзе, піхае ў сябе, як вар’ятка. А потым ужо, як нарадзіўся Яша, пачаў ад жонкі і сына масла і каўбасу ў тумбачку замыкаць на вісячы замок. А ўсё ад таго, што жонка магла з’есці нават поўную пачку масла. А гэта ж вялікія выдаткі…Калі ўсе яго сябры і знаёмыя – Хайкін, Шайкін, Басін, Кацнельсон і іншыя – паехалі на зямлю абетаванную, ён жа сам не спяшаўся пакідаць горад і працу. Злётаў у Амерыку праз акіян – тут ужо не маглі яго зразумець, як ён не пашкадаваў такія грошы на білет, і маўчаў потым, не дзяліўся нават уражаннямі ад паездкі. А калі цікавіліся, калі і ён паедзе, коратка адказваў:

– Я пакуль пачакаю…

Басін загадваў зубным аддзяленнем у медыцынскім вучылішчы. Ва ўсе гады, асабліва ў апошнія, спецыяльнасць дантыста была як не самая прэстыжная. З беларускай вёскі ці райцэнтра якога выпускнік з медалём не мог паступіць на гэтае аддзяленне, а з сонечнага Узбекістана ці Кіргызстана, Арменіі ці Грузіі троечнікі былі для яго самымі таленавітымі. Ведалі пра тое і ў райкаме партыі, але маўчалі, вядома чаго маўчалі – загадчык аддзялення шчодра дзяліўся з імі…І калі ж сабраўся ўсё ж ехаць у Ізраіль, то аж тры ці чатыры вялікія машыны перавозілі, збітыя з сасновых дошак, скрыні. Багаты капіталістычны рай, а вось з беднай жабрацка-лапцёжнай Беларусі везлі дзесяткамі халадзільнікі і тэлевізары, пыласмокі і электратавары… Мытня? Але зноў жа – і яна закуплена ад пачатку да канца. І правяраючы на пачатковай станцыі адпраўкі з дзелавым выглядам апламбіраваў новенькія, струганыя аж да бляску, скрыні з дабром. Бялізна і коўдры, залатыя вырабы, мельхіёр, срэбра… Бедная Беларусь! Як жа ты збяднела пасля жыдоўскага бегства, калі не ажыццявіліся планы Троцкага і Кагановіча – закаваць усю краіну ў жыдоўскія ланцуг, накінуць кожнаму беларусу ярмо на шыю. І не толькі беларусу…

З усіх Абрам Майсеевіч баяўся ў паліклініцы толькі аднаго – Руднёва, урача лячэбна-хірургічнага аддзялення. Не кожны дзень баяўся, а толькі тады, калі той быў на добрым падпітку. А такім ён быў часцяком. Раз-два на тыдзень. Мо і раз на месяц. Як агню баяўся, як чумы. Бо Руднёў мог стаць у калідоры, курыць, і, убачыўшы Абрама Майсеевіча, прама папытацца ў яго:

– Ну, што, жыд пархаты, ты яшчэ тут? Уцякаеце, як пацукі з тонучага карабля? Адабралі ад вас пасады, партфелі, кумпякі – вы і даеце драла. Троцкаму паверылі, што пры камунізьме жыць будзеце, мы на вас працаваць будзем… Так, Абрам?

– Адстань, мужык ванючы! – вырываўся з рук, ды не мог, учэпіста трымаў яго Руднёў, дыхаў на яго пахамі гарэлкі.

– Жыд пархаты. Вось чаму я не магу зразумець вас, жыдоў, чаму ад нацыі сваёй адкараскваецеся? Я – беларус, бульбашом яшчэ называюся. Ганаруся гэтым. А ты не жыд хіба? Не габрэй хіба? Гогаль і Дастаеўскі, Гарэцкі і Кузьма Чорны так і пісалі пра вас – жыды. А, то Троцкі указ выдаў, каб вас, бедненькіх, абражаць такім словам нельга, бо адразу ж пад суд… І судзілі. А суддзя – Файнштэйн, начальнік турмы – Цукерман…

Абрам Майсеевіч з усіх сілаў пручкаўся, каб вырвацца з учэпістых рук:

– Мужык бескультурны, адпусці! Мала вас у турмах згнаілі…

– Нямала. Але не ўсіх. Засталося яшчэ трошкі, каб выгнаць крыўдзіцеляў са сваёй зямлі. Каб не смярдзела. І чаго вы такія баязлівыя, не любіце праўды пра сябе? Ні ў адной газеце, ні ў адной кніжцы, не дай Бог, каб хаця адзін радок гаварыў пра тое, што жыды – гэта і ёсць жыды. Чаму вы лічыце, што гэта абраза? Я ўчора быў у бібліятэцы, і што цікавае вычытаў у старых падшыўках газет? Адразу пасля вайны ніводзін беларус не займаў кіруючай пасады ў абласным цэнтры. Альбо рускі, альбо жыд... Загадчык абласнога аддзела

культуры – Фінкельштэйн, загадчык аблана – Цукерман... Хіба ж яны адраджалі беларускую мову і культуру? Усімі сіламі душылі яе, прыніжалі... Я памятаю, як у школе Сара Абрамаўна, якая выкладала з картавым “р” рускую мову, здзекліва і абразліва сказала: “И представьте, как это будет звучать на мужицком белорусском языке – “Мой дядзька самых чэсных правил, калі не жартам занедужел...” Клас смяяўся, рагатаў, а я плакаў. Бо адчуваў, як мяне аблытваюць калючым дротам. Дык хто на каго крыўдзіцца павінен, скажы, Абраме? Скажы, га?

– Сам на сябе, сам на сябе... Вой, бо ты дурак, дурак, і род такі ж у цябе... Вой, адпусці...

– О, вы хацелі, каб мы былі дурнямі, са скуры лезлі, так стараліся. Дзе адзін жыд, то туды сотню такіх жа далучаць. Куды ж было дастукацца, у якія дзверы дурному і сарамяжнаму, цярпліваму беларусу? Бо за дзвярыма загадчыка аблздрава – Борух Ізрайлевіч Вайнбранд, рэдактар абласной газеты – Борух Ізрайлевіч Пейсаховіч. А што вы з нашымі цэрквамі зрабілі? Ленін, ён жа – Бланк, аддзяліў царкву ад дзяржавы, а жыды аб’яўлялі – што рэлігія і ёсць опіўм для народа. Не так? Дэкрэт 18-га года Саўнаркама ажыццяўляць узяліся супрацоўнікі 5-га аддзела Наркамюста. А сярод іх не было ніводнага праваслаўнага, ні-вод-на-га! Усе – жыды! Жыд Моўша Свердлаў, даручыў жыду Юроўскаму знішчыць царскую праваслаўную сям’ю ...

– Хлусня! Такога не было! То ўжо твае мужыцкія выдумкі, – круціўся Абрам Майсеевіч, не могучы ніяк вырвацца з абдымкаў Руднёва і ўцячы, але ведаў, што хоць і вырвецца, то Руднёў будзе хадзіць следам за ім па паліклініцы і чытаць яму лекцыі-натацыі. Таму падумаў пра тое, што няхай выгаварыцца ўжо тут, у глухім калідоры, дзе і людзей няшмат, а якія і ёсць, то з паліклінікі. – Ідзі, праспіся!

Руднёў нідзе і нікому не мог выказаць свой боль. Ён грыз яго, тачыў знутры, апякаў полымем сэрца. З дзяцінства той боль нарадзіўся. Калі забралі бацьку,

што местачковага габрэя назваў жыдам. За тое, што абважыў бацьку на цэлае кіло. Тады па ўсёй Беларусі, па ўсіх гарадах пісалі на платах і сценах – бі жыдоў, ратуй Расію! А Беларусь? Беларусь хто ўратуе?

– Абрам, а Абрам, скажы напаследак вось пра што, і пасля гэтага я адстану ад цябе. Колькі жыдоў перад вайной навучалі рускай мове рускіх і беларусаў? Хаця б у Еўрапейскай яе частцы? Больш палавіны ці...

– Нас у вайну загінула шмат! – не вытрымаў Абрам Майсеевіч, замахаў рукамі.

– А беларусаў? А рускіх? А ўкраінцаў? Вы ж нас губілі яшчэ раней. Адразу ж пасля ленінскага перавароту пачалі. Вы былі ўвесь час магнатамі ў кіно, у музыцы, у журналістыцы, літаратуры і культуры, у медыцыне. Дзеяч народнай асветы Луначарскі, ваш ідэолаг, настаўляў педагогаў, а якіх, вядома: “Пристрастие к русскому языку и русской речи, и русской природе... это иррациональное пристрастие, с которым, быть может, не надо бороться, если нет в нем ограниченности, но отнюдь не нужно воспитывать”. Чуеш, Абрам, “не нужно воспитывать». А трэба забыць пра сваю радзіму – рускую ці беларускую – забыць аб патрыятызме, аб думках і клопаце пра будучыню Вось і выхавалі!

– Алкаголік! Напіўся, і меле чорт ведама што...

– Што, надакучыла слухаць? Хай другія слухаюць. У семнаццатым Троцкі і яго прыхлябаі прыехалі з-за рубяжа на ўсё гатовае і хуценька наставілі ўсюды сваіх, выцясніўшы нават тых, хто працаваў у падполлі. Саўнаркам у першыя месяцы Савецкай улады аж кішэў жыдамі. Рускіх двое, а жыдоў васемнаццаць! Ваенны камісарыят, які ўзначальваў Троцкі: рускіх не было, адзін латыш, а ўсе астанія – трыццаць чатыры – жыды! Наркамат унутраных справаў – усе да аднаго твае родзічы. Усе карнікі. Наркамат фінансаў – з трыццаці дваццаць шэсць жыдоў. Наркамат юстыцыі – васемнаццаць жыдоў...

– Антысеміт! Алкаголік! Куды толькі міліцыя глядзіць. П’яны на рабоце. Нельга працаваць у такім стане.

– А я ўжо адпрацаваў сваю змену, Абрам. Анекдот пра перастройку. Хто ў цыганоў і жыдоў Бог? А не ўгадаеш, бо гэта Гарбачоў. Бо і цыганы і жыды на яго моляцца. Цыганоў зрабілі мільянерамі, а вам дазволілі выехаць і вывезці з сабой усё нарабаванае...

– Міліцыю, я пайду пазваню ў міліцыю, – адчайваецца палоннік, думаючы, што хоць гэтым напалохае Руднёва, але таму ўсё да д’ябла, але ж умудрыўся, крутануўся і выслізнуў з-пад рук, вільнуў азадкам і шмыгнуў у дзверы.

Перакур у хлоцаў заканчваўся. Такая моўная размінка праходзіла не першы раз, можа і не ў такім ключы, як на гэты раз, але што Руднёў не мог фізічна пераварваць Кацнельсонаў, пра тое ведалі ўсе ў паліклініцы...

17.

Рашыўся ўсё ж, асмеліўся Абрам Майсеевіч выехаць за мяжу. Бо і сын падрос, скончыў чыгуначны інстытут – будучы інжынер. Ангельскую мову і іўрыт вывучыў. Хайкін не ў Ізраіль імкнуўся, а ў Штаты. Да далёкай родзічкі, якая даўно яго запрашала, даўно ўгаворвала.

Развітальную нават вячэру зрабіў, чым здзівіў усіх, ашаломіў. Нават і Руднёва запрасіў, толькі папрасіў, каб той на развітанне не нагаварыў яму крыўдных слоў. Прынёс памідораў і гуркоў кансерваваных, якія пракіслі за шамт гадоў, стоячы ў кладоўцы, сала з магазіна – зжоўклае і сухое. Гарэлкі – той, якой нанасілі як хабар людзі...

Усе маўчалі – ні піць, ні есці, брыдота. Толькі санітарка Палагея Макарава, якая ад беднасці нічога смачнага не каштавала, ні выпіла ніколі, за рубля яму кожную пятніцу генеральную ўборку рабіла, заплакала як па нябожчыку, расчулілася ад выпітага, загаласіла:

– Які ўрач пакідае нас! Колькі дабра зрабіў людзям Абрам Майсеевіч! Хай і там, у Амэрыцы, вам шчасце будзе!

Адна толькі Барнова, камуністка, пажылога веку жанчына, паставіла ўсё на месца, сказаўшы:

– Мы жадаем вам, Абрам Майсеевіч таго, чаго вы нам тут жадаеце!

Ён здзіўлена паглядзеў на яе, адвесіўшы губу, з якой вось-вось звесіцца сліна, але нічога не прамовіў у адказ – ні падзякваў, ні паддакнуў...Хацела нешта дадаць і Алачка, і роцік ужо адкрыла з падфарбаванымі вуснамі, каб сказаць шматзначны і глыбокі выраз, ды нехта ж наступіў знарок на нагу і націснуў, што было сілы, як загадаў: “Маўчы, і без цябе абыйдуцца...”

Гэтак жа частаваў, ад’язджаючы, і Сенька Хайтман, які з усіх сіл стараўся ўвесь час паказаць і даказаць, што ён не такі, што ён адрозніваецца ад жыдоў (так і называў іх сам, бо быў з бедных, перанёс галечу і голад, і яны яго самі недалюблівалі, пагарджалі ім), а пачастунак быў амаль такі ж самы – мужыкі і ёсць мужыкі, паядзяць, што ні пастаў, і падзякуюць яшчэ...

Хто сказаў, што не існавала антаганізму паміж абарыгенамі-беларусамі і прышлымі жыдамі? Хто баяўся загаду, што нельга распальваць да пажару нацыянальнае пытанне? Хто-хто, а беларус ніколі не стрэліць і не скажа першы абразу -– ні жыду, ні немцу, ні д’яблу. Да апошняга чакаць будзе, калі яго пакрыўдзяць, альбо давядуць да той ступені, што ён будзе вымушаны ратавацца, абараняючыся...

Але ж вельмі не любіць беларус (як і любы чалавек на зямлі), калі на ім ездзяць, пагарджаюць ім з-за таго, што ён мужык, дурны мужык... Колькі ж можна яму трываць, цярпець? А дзе ж гонар? Сумленне? Чалавечая годнасць?

Ёсць яшчэ яна, ёсць. У кожнага з нас. Ды не ва ўсіх, на вялікі жаль, прачнулася. Дрэмле? Калі ж прыйдзе яно,

абуджэнне?

Прыйшло ўжо, прыйшло... На парозе яно. Толькі крок ступіць засталося, каб пераступіць парог.

І мы пойдзем. Да свайго абуджэння.

Алачка паднялася рана. Пабудзіла, як і абяцала, Цімоха:

– Уставай, сынок, паможаш мне...

Ён прадраў вочы, але ўставаць вельмі ж не хацелася, не прывык так рана падымацца.

– Мо сама ўправішся, спаць ахвота.

– Сёння раней ляжаш, – настойвала маці, сцягваючы з яго прасціну, – уставай, бо можам спазніцца, не дастанецца нам...

– Дастанецца, – бурчэў сын, але ўсё ж падняўся: сеў на ложку, пазяхаў, адганяў ад сябе сон.

Няспешна пайшоў у ванную, доўга там корпаўся, і нарэшце выйшаў. Алачка дык даўно свой марафет навяла – апранулася ў спартыўную форму, прычапурылася, настроілася на харошы лад.Графа як адчувала, што ўсе раннія клопаты і зборы з-за яе, таму неспакойна круцілася ў калідоры, раз-пораз шкрабалася ў дзверы, выказваючы нецярплівасць.

Урэшце-рэшт выбраліся. Да “пяцёркі” тралейбуса ад дома, як кажуць, рукой падаць. Алачка ўшчаміла пысу цюцькі ў намордпік, павяла да прыпынку. Людзей такім часам было няшмат, таму яны выбралі зручнае месца ззаду, каб не замінаць нікому і не перашкаджаць тым, хто заходзіць ці выходзіць. Праз дваццаць хвілінаў яны выйшлі на Лугавой.

Лугавая – першы прыпынак за Нёманам, дзе і сапраўды цягнуўся паркавы луг, дзе цыганы штолета накошвалі

вялізныя стагі сена. Лугавая – гэта і прыпынак вёскі, якая пачыналася адразу ж за дарогай, у лагчыне. Гэта яшчэ і прыпынак сабачнікаў, месца, дзе трэніруюць і вучаць сабак, дзе праходзіць злучка знакамітых парод, адзначаных прэстыжнымі выстаўкамі і конкурсамі. Тут і памяшканне абсталявалі – цэлы сабачы цэнтр.

І можна было біцца аб заклад, што ніводзін гаспадар ці спадарыня, што прыводзілі туды сваіх чатырохлапых, не кіравалася адно пяшчотай і любоўю да “братоў нашых меншых”, а толькі нажывай, толькі бізнесам і прэстыжам трымання пароды сабакі...

Там ужо збіраліся людзі. Трымалі на шворках сучак і кабялёў.

– Трымай, Ціма, я выберу для нас патрэбнага, – падала маці павадок, а сама адышла і пачала хадзіць каля гаспадроў, якія трымалі пры сабе эстэр’ераў і ньюфалендаў, лаек і таксаў, пудзеляў і нямецкіх ганчакоў.

Алачка патрэбнага цюцьку выдзеліла адразу. Яна была ўжо вопытная ў гэтай справе, перачытала тысячы старонак кніг, раілася з дзесяткамі сабакаводаў. Аж сэрца ёкнула, калі ўбачыла, так спадабаўся ёй грацыёзны і горды спаніель. Такіх сабак купляюць з ахвотаю, тое яна ведала дакладна. Урокі Антаніны дарэмна не прайшлі – вучаніца схапіла навуку адразу, як бы прэтэндуючы ў гэтай справе на залаты медаль, як і ў інстытуце, які яна скончыла з чырвоным дыпломам.

– Выдатная парода, – пахваліла яна, павітаўшыся, спынілася каля гаспадара – худога, высокага чалавека, у сіняй, высокай, як кацялок, кепцы з доўгім брылём – на амерыканскі манер. – У вас хлопчык?

– Мала таго – мужчына! – заўсміхаўся субяседнік, паказваючы рад белых зубоў. – А ў вас дзяўчынка?

– Так. Першы раз...

– Для вашай дзяўчынкі падыдзе мой Бард.

– Якая ваша цана? – Алачка дзелавіта наступала, дэманструючы сваю прафесіянальнасць і веды ў гэтай вобласці, нават і жаргон адпаведны засвоіла, каб не быць белай варонай і не аказацца ў пройгрышы. Разоў колькі прыходзілі сюды з Антанінай, так што яна не навічок.

– Цана? А яна стандартная – або першы шчанюк, альбо тры тысячы рублёў. Што для вас лепей?

– Разлічуся грашыма.

– Добра. Мне ўсё роўна.

– Тады дамовіліся.

Ён аддаў ёй шворку, і сабака паслухмяна пайшоў паперадзе Алачкі, раз-пораз аглядваючыся, як чакаў нейкай каманды. Графа-графіня ўбачыла гаспадыню, захвалявалася, закруціла нецярпліва куртатым хвастом.

Цюцькі абнюхалі адна адну, зразумелі, што яны і сышліся дзеля таго, каб злучыцца, і таму танцавалі свой, толькі ім і зразумелы шлюбны танец. Хаця то быў і не танец, а нейкі інстыктыўны рытуал, без якога нельга было абысціся, абмінуць...

– Сын, ты будзеш трымаць Графу, – падказала Алачка, бачачы, што спаніель збіраецца ўжо заскочыць на сучку, – возьмеш толькі за ашыйнік...

– Добра, – зразумеў сын, ніякавата адчуваючы сябе ў незвычайнай ролі, якую выдзеліла яму маці, працівіўся, адчуваючы, што робіць нешта агіднае і непрыгожае, але падпарадкоўваўся загаду маці, якая, мусіць, ведала, што рабіла... Паабяцала ж яму купіць тое, што ён зажадае.

Цюцька гарцаваў, таптаўся, зноў нюхаў то падхвосніцу, то жывот, але рабіць галоўнае чамусьці не спяшаўся – пэўна, вытрымліваў гонар, пацвярджаючы свой радавод, паказваючы, што добрыя справы спехам не робяцца...“Амерыканец” сядзеў на лаўцы каля плоту, гартаў “літаратурку”, курыў “Мальбара”, і ў працэс не ўмешваўся, але крадком назіраў за ўсім, што

адбывалася. Побач з ім сядзела яшчэ некалькі чалавек, якія пра нешта гаварылі між сабой. Канечне ж, пра іх, пра сваіх “малодшых братоў”... І ўсё, канечне ж, пераводзілі на грошы – рублі, даляры, маркі...

Бард усё ж ускочыў на Графу, яна аж пахіснулася, ледзьве не ўпала.

– Трымай, сын, мацней! – загадала абрадавана маці, спалохаўшыся адначасова думкі, каб што не парушылася, і не паламалася тое, што было запланавана.

Цімох абедзьвума рукамі ўхапіўся за ашыйнік. Бард высалапіў язык – з раскрытай пашчы пацякла белая сліна, капала на спіну сучцы. Цімафею здавалася, што Бард вось-вось клацне ікламі і схопіць яго за галаву – зажмурыўся, каб не бачыць так блізка пысу чужога сабакі, адхіснуўся на бяспечную адлегласць.

Спаніель паслізнуўся, і сучка вывернулася з яго абдымкаў.

– Цімох! – грозна крыкнула Алачка, незадаволена тупнула нагой. – Ты што, не выспаўся? Ану, трымай добра!

Сын нахмурыўся, узяўся ямчэй за ашыйнік.

Бард незадаволена гаўкнуў раз-другі, потым прадпрыняў новую спробу. І тут хлопец зразумеў, што ад яго патрабуецца – зашчаміў між ног галаву Графы, учапіўся, што было сілы, у ашыйнік...

І раз, і два, і тры – паўтаралася ўсё спачатку. Цімафей аж узмакрэў ад такой непрывычнай і агіднай работы. Алачка таксама ўпрэла, падстройваючыся пад нораў Барда. Яна ўвайшла ў азарт, і ў яе ўжо нараджаліся розныя сексуальныя асацыяцыі...

– Добра, сын, добра! – падхвальвала Алачка, калі ўсё пайшло добра і па ўзаемазгодзе – Графа аж вічшэла ад задавальнення.

Але, мусіць, найбольшае задавальненне і радасць ад такога дзейства атрымлівала Алачка, ёй мроілася адно і тое ж – “сто тысяч, сто тысяч…”

…На працы не ўтрымалася, пахвалілася, як удала і выгадна знайшла “кавалера” для сваёй Графіні.

– І ўсё тое адбывалася на вачах у сына? – здзівіліся калегі па працы, недаўменна паглядалі на яе.

– Чаму на вачах? Ён памагаў мне – трымаў Графіню за ашыйнік. А што?

Да Алачкі дайшло, што яна нешта не тое ляпнула, прагаварылася ў нечым непрыстойным і недастойным яе інтэлігенцкага гонару, але ж слова не верабей – пырх, злаві яго цяпер. Ну і што з таго? А што? Яна як быццам забылася, як сын насцярожана і сарамліва аглядаўся па баках, баючыся сустрэць у тым натоўпе аднакласнікаў ці каго-небудзь са знаёмых…

У калідоры, за расчыненымі дзвярыма, стаяў Віктар – хітаў дакорліва галавой, пальцам каля скроні круцячы: так, такое толькі можа адбывацца з яго былой жонкай – зусім з глузду з’ехала на тых сабаках. І не растлумачыш ёй агіднасць і брыдоту таго, не пераканаеш.

Віктар прапанаваў Алачцы паехаць разам на курорт. У душы спадзяваўся, што яны перадурэюць і аб’яднаюцца зноў. Яна адмовілася ехаць з ім. Ведала, што ніякай радасці і асалоды яна не атрымае на тым курорце. Гэта ж не Валеры, і не Генадзь – загадчык міжнароднага турызму ў аблсаўпрафе. Алачка нічога лепшага не магла прыдумаць, як даручыць Віктару Графіню. І ён, пераступіўшы цераз самога сябе, згадзіўся, у сваёй аднапакаёўцы трымаў сучку. Выконваў усе рэкамендацыі былой жонкі. Пляваўся, праклінаў той дзень, калі згадзіўся, паддаўся на ўгаворы, але адмовіцца было позна – яна паляцела на самалёце ў Анапу.

Яна, адчуўшы, як красуе вакол жыццё, ведаючы, як можна ўпрыгожыць не толькі дні, а і ночы, падымалася ўсё вышэй і вышэй па прыступках да вяршыні свайго шчасця, выціраючы ногі аб свайго Віціка... А што?

18.

Антон Язэпавіч скапіраваў чарговы партрэт – на гэты раз генеральнага сакратара ЦК КПСС Міхаіла Гарбачова. Так быў падобны, што не прыдзярэшся. Толькі над адным задумаўся – пакідаць метку на ілбе, ці сцерці. Паслаў партрэт па пошце – на імя Прэзідэнта Саюза...

А раніцай Саюз распаўся, і Міхаіл Сяргеевіч застаўся без партфеля. Вельмі ж перажываў Антон Язэпавіч за распад імперыі, за савецкую авіяцыю, якая ўжо стала не савецкай, не адзінай... Прыдумалі, бач, ворагі, – распінаўся ён у двары, – незалежнасць, сувернітэт, розныя там франты дураць народ. Ён, як камуніст былой капээсэс дужа перажываў, што няма больш і партыі, што няма абкамаў і райкамаў. А найбольш за ўсё перажываў, што ў незалежнай Беларусі ўнукам прыдзецца вывучаць брыдкую мужыцкую мову. Хіба тое да твару інтэлігентнай сям’і яго дачкі?Алачка паехала грэцца на моры не з Валерам. Яго не адпусцілі на працы. Зноў паслалі ў нейкую Тмутаракань. Пазнаёмілася з каапяратарам армянінам Вазгенам, з якім закруціла чарговы раман...

Граф Шарамецьеў у чарговы раз прасіў у было жонкі, як вярнулася, руку і сэрца. Атрымаў адмову. Алачка толькі пасмяялася з яго, сказала: “Ты ж здатны толькі падлогу мыць, а мужык, скажу табе шчыра, з цябе храновы... Ды і рабчыкі ў цябе лепей атрымліваюцца – іх у дзеда на ўсю вобласць хопіць... То ты вазіў рабчыкаў, а цяпер я іх купляю ў Макаравіча...”Ён вылупіў на яе вочы, але яна адвярнулася і бачыць яго бянтэжанасці не хацела.

А шчанюкоў Алачка ў Польшу правезла. Кожны

каштаваў па мільёну злотых. Так што яна перакрыла свой фінансава-бізнесовы план, і на вельмі шмат. І яшчэ некалькі разоў яна адпраўлялася ў такую паездку. І кожны раз удала...Далучылі яе да паездак, пачала і сама вазіць дзяцей у Польшчу. Закупіла ў краме больш як тысячу акуляраў і апраў да іх. Загадчыцы зрабіла залатыя зубы. А каб не прыдраліся на мытні, кожнаму начапіла на нос акуляры і сказала пагранцам, што з чарнобыльскай зоны едуць, з таварыства сляпых едуць на аздараўленне...

Мышка дабілася свайго – рассекла вузлы з Абламейкам. Выйшла замуж за галоўнага заатэхніка. Абламейка прапіваў апошнія грошы, што пакідаў на чорныя дні. Яны і сапраўды наступілі, і не ведаў ён, ці будзе які прасвет наперадзе...

...Са школы пазваніла ў паліклініку Алачцы класная Цімоха, з горыччу сказала, што па беларускай і рускай мовах у хлопца могуць быць за чвэрць “двойкі”. І дадала, што нешта незразумелае творыцца з хлопцам – падкрадваецца ззаду да дзяўчат і задзірае спадніцы...

Алачка разгубілася, сказала, што пад вечар зазірне да Клары Сямёнаўны дадому. Прыйшлося грузіць сумку дарагімі духамі і каньякамі, каб выручаць сына з бяды. Гэтак жа прыйшлося завалачы дадому і спартыўнай трэнершы, якая ўключыла другога сына ў алімпійскую рэзевную групу. А тое азначала, што яго будуць карміць бясплатна па пяць разоў на дзень, а на лета адправяць на зборы – у Адлер...

19.

І трэба ж такому здарыцца...

Іван Мінавіч да лецішчы памагаў суседу прабіваць сідравіну: “бабай” забівалі ў зямлю трубы-нержавейкі. Зуй неяк умудрыўся падсунуць пальцы абедзьвюх рук пад “бабу” – і іх раструшчыла...

Ён нема ўзвыў, падскочыўшы на месцы. Спачатку твар наліўся чырванню, а потым ссінеў. Ад невыноснага болю не ведаў, куды падзець сябе, і вымазаў крывёю твар – збоку можна было падумаць, што змясілі чалавека на горкі яблык. А як з лецішча дазвонішся да хуткай дапамогі? Прыйшлося аднаму з кампаніі бегчы на бальшак, упрасіць вадзіцеля, што імчаў па дарозе і якога супыніў, за вялікія грошы ўгаварыў забраць чалавека і адвезці ў горад.

Як пракляў яго Абламейка, паабяцаўшы, што адпомсціць яму за звальненне, што танцаваць будзе. Танцаваў – і добра танцаваў... І траўма ж... Бытавая, на лецішчы. Пальцы ампутавалі, а як жа яму лячыць хворых, за бор брацца? Ці застанецца галоўны ўрач без урачэбнай практыкі? Інвалід, а не ўрач. І смех, і гора...Ні панос, дык залатуха.Ніхто ніколі не ведае – дзе знойдзеш, а дзе згубіш, дзе ўпадзеш, а дзе ўзляціш пад воблакі...

...У графа жорсткасць накаплівалася гадамі. Жорсткасць да ўсяго – да людзей, да былой другой жонкі, да абставінаў. Столькі было планаў, столькі сяброў. Той жа Абламейка... “Кідай, пакінь, знойдзеш сабе другую – свет клінам сышоўся на тваёй Алачцы?” А сам жа як у памыйную яму боўтнуўся – Мышка правучыла яго, як след...

... Прасторны кабінет на пятым паверсе агромністага будынка, на фасадзе якога яшчэ і па сёння вісіць герб Савецкага Саюза. Злева д яго ноччу неонам гараць агні “Слава Савецкаму”, а справа – “народу”...

Няма капээсэс, а на фасадзе двухпавярховага рэстарана – упрытык да аблвыканкама, праз дарогу, такімі ж літарамі абвешчана, што народ і партыя – адзіныя. У адной неразрыўнай звязцы. Ніхто чамусьці не асмельваецца скінуць той заклікальны лозунг. Быццам засеў, стаіўся з ружжом, у прысадах парка бронзавы Ульянаў, а замест яго стаіць на пастаменце іншы, і паказвае працягнутай рукой у пачварнае бяздонне,

абяцае, што кожнага, хто ўзбярэцца да тых магічных літараў, возьме на прыцэл снайпер...

У прасторным кабінеце вялізны, пад дуб, двухтумбовы стол. За ім сядзіць гаспадар – малады, у чорным касцюме, хлапец. У белай сарочцы і пры тоненькім, бы вужака, шэра-бліскучым гальштуку. Упэўнены ў сабе, без пыхі і комплексаў, сучасны бізнесмэн, былы савецкі спекулянт. Чарнявы, з роду пляменаў зямлі абетаванай, але з расейска-беларускім прозвішчам Засімовіч...

Гаспадар гутарыць з наведвальнікам, тлумачыць яму, памагае жэстамі. Ці то не ўключаны мікрафоны, ці іх словы надта ціхія – нічога не чутно.

Але вось голас прарваўся – можна пачуць і разабраць кожнае слова.

І тут жа стукаецца нехта ў дзверы – коратка і настойліва. На парозе, апрануты ва ўсё белае і замежнае, стаяў Віктар Шарамецьеў.

– Дзень добры! Ці можна да вас? – спытаў не вельмі гучна, і гаспадар кабінета хацеў сказаць, што ў яго наведвальнік, але зразумеў, што ад такога не адчэпішся, кіўком галавы паказаў на крэсла.

– Сядайце. Што ў вас за пытанне?

– Вы загадваеце аддзелам па прыватызацыі?

– Я. А што вы жадаеце прыватызаваць?

– Што? – Шарамецьеў крыху задумаўся – выкладаць усё адразу пры наведвальніку, ці потым, каб сам-насам пра ўсё дамовіцца? Але, набраўшы паветра поўныя грудзі, гледзячы ў вугольныя вочы гаспадара кабінета, выпаліў, як залпам “Аўроры”: – Хачу прыватызаваць абласную стаматалагічную паліклініку!

Твар Зосімавіча з каменнага ператварыўся ў вясёлы. Ён адкінуўся ў крэсле, задраў галаву, зарагатаў:

– Ну, і дзянёчак сёння! Жывот можна падарваць ад

смеху.

Адсмяяўшыся, паправіў гальштук на шыі, пасур’ёзнеў:

– Вось перад вамі пан Моўша Фраерман. Таксама з такой просьбай прыйшоў.

Толькі цяпер убачыў граф, што перад ім сядзіць Моўша. Той Моўша, які за дзесяць залатых дыскаў для зубоў купіў Алачку – пераспаў з ёю некалькі начэй. Не падарыў нават, а прадаў па дзяржаўнай цане, сказаўшы, што з цягам часу кошт іх узрасце у сотні разоў. Як у ваду глядзеў. Выходзіць, Моўша купіў і яго, графа.

– Ты? – Віктар адчуў, як пачалі свярбець далоні, як быццам хто ўкінуў у іх гарачае вуголле, і тут жа нехта з-за спіны спытаў пра карцэр, чым астудзіў адразу графа.

– Я. А што? Я даю тры мільёны за паліклініку. Хаця яна каштуе адзін.

– Тры? За паліклініку? – здзівіўся граф. – Адкуль яны ў цябе? – а потым, павярнуўшыся да Зосімавіча, як не крыкнуў: – А я даю чатыры. Не – пяць!

Засімовіч правёў языком па верхняй губе, пільна паглядзеў на наведвальнікаў:

– Будзем рашаць… Дачакаемся аўкцыёну. Пішыце заявы. Зацвердзім на паседжанні гарвыканкама і аблвыканкама. Тут трэба ўлічваць мноства фактараў… Можам абдумаць гэтае пытанне. Калі не хопіць будзе ў вас сродкаў, можам аб’яднацца…

У дзверы пастукалі.

– Заходзьце! – дазволіў гучна чыноўнік.

На парозе стаяла маладая прыгожая жанчына – у плашчыку, на высокіх абцасах, з эмблемай на грудзях “ЗША”. У кароценькіх штоніках. Фіфа! Падслепавата жмурылася, святло з вокан была ёй у твар, і яна не бачыла, хто сядзеў у кабінеце.

– Вы кіруеце прыватызацыяй?

– Я. А вы хто?

– Я – зубны ўрач Ала Шарамецьева. Хачу выкупіць абласную стаматпаліклініку... У колькі мільёнаў яна ацэньваецца на сёння?

Ускочыў са свайго месца граф, падышоў да Алачкі. Не паверыў, перапытаў. Алачка не адказала, чакала, што адкажа загадчык аддзела.

– Алачка, ты здольна выкупіць паліклініку?

– Я ўсё магу. А што?

Маўчаў, раззявіўшы рот Фраерман, і ён здзіўлена глядзеў на былую жонку Шарамецьева.

Яна павяла плечуком, заўсміхалася. Што тут такога дзіўнага? А што?

Гаспадар кабінета ўжо не смяяўся. Ён пасур’ёзнеў. Нахмурыўся. Падышоў да яе, пільна паглядзеў у вочы:

– Вы – сур’ёзна?

– А што? Сур’ёзней быць не можа...

У кабінеце ўсталявалася няёмкае і незразумелае маўчанне.

....

... Да скanання Савецкага Саюза заставалася...

Крым, Кактэбель, 1992, жнівень...

Падрыхтаванае на падставе: Анатоль Бароўскі, Том другі. Аповесці і апавяданні, — Гомель: Палесдрук, 2012.